

Καμπούρμαλη Ιωάννα, Καψάλη Άννα, Μανούσου Ευαγγελία, Χριστογεώργου Μαρία

Μελέτη Περιβάλλοντος

Γ' Δημοτικού
α' τεύχος

Βήμα βήμα στον κόσμο
με την Αμέλια και τον Αλκίνοο

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης
Συντονιστής / Αξιολογητής

Κούλη Αικατερίνη

Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού
Προσωπικού Πανεπιστημίου

Αξιολογητής

Βουδρισλής Νικόλαος

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αξιολογήτρια

Παππά Πέλλα Πέλλη

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Σγουρόπουλος Κυριάκος

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Τσόλκας Ιωάννης

Πτυχιούχος γραφιστικής

**Υπεύθυνη του μαθήματος/γνωστικού
αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης**

Άννα Αικατερίνη Λυκούρη, Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ
μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ)
της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Μελέτη Περιβάλλοντος

Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
α' τεύχος

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ιωάννα Καμπούρμαλη
Άννα Καψάλη
Ευαγγελία Μανούσου
Μαρία Χριστογεώργου

Μελέτη Περιβάλλοντος

Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
α' τεύχος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Ιωάννα Καμπούρμαλη

Ph.D., MA Σύμβουλος Εκπαίδευσης
Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Δ' Αθήνας

Άννα Καψάλη

Εκπαιδευτικός ΠΕ70, MSc

Ευαγγελία Μανούσου

Επίκουρη Καθηγήτρια
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Μαρία Χριστογεώργου

Εκπαιδευτικός ΠΕ70, MSc

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Ευαγγελία Μανούσου

Επίκουρη Καθηγήτρια
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Άννα Πατρινού

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημιουργικό τμήμα των Εκδόσεων Πουκαμισάς

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Άννα Πατρινού

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Τμήμα επιμέλειας εκδόσεων Πουκαμισάς

Η ταυτότητα του βιβλίου σου

Το βιβλιοτετράδιο που έχεις στα χέρια σου παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη διαδρομή εξερεύνησης και μελέτης του κόσμου μας.

Για να αποκτήσεις περισσότερες γνώσεις για το περιβάλλον και να γνωρίζεις τι συμβαίνει γύρω μας, το βιβλίο θα σε βοηθήσει να παρατηρήσεις τον κόσμο μας, να ερευνήσεις, να αναζητήσεις στο διαδίκτυο πληροφορίες, να δημιουργήσεις κατασκευές, να υποδυθείς ρόλους και να μπεις στη θέση άλλων, να συζητήσεις και να έχεις επιχειρήματα για τις απόψεις σου.

Παρέα στο ταξίδι σου αυτό, μαζί με τη δασκάλα/ τον δάσκαλό σου, που καθοδηγεί και συντονίζει όλες τις εργασίες, θα έχεις και τους ήρωες του βιβλίου, την Αμέλια, τον Αλκίνοο και τον μικρό χαμαιλέοντα, τη Λιζ!

Το βιβλιοτετράδιο περιλαμβάνει 8 θεματικά πεδία που αποτελούνται από θεματικές ενότητες. Κάθε θεματική ενότητα ξεκινά με τη φράση «**Έχοντας ως αφορμή...**» που παρουσιάζει κάποιο ερέθισμα, όπως έναν πίνακα ζωγραφικής, ένα λογοτεχνικό κείμενο, μια εικόνα. Η φράση «**Στόχος μας είναι να...**» αναφέρεται στο τι θα μελετήσουμε αναλυτικά. Τέλος, με τη φράση «**...θα κατακτήσουμε τη γνώση!**» συμμετέχουμε σε πολλές διαφορετικές και δημιουργικές δραστηριότητες που συνδυάζουν το παιχνίδι με τη μαθηση.

Σε κάθε δραστηριότητα η Λιζ σου προτείνει τον τρόπο που θα εργαστείς.

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου υπάρχει μια δραστηριότητα **Αυτοαξιολόγησης** και η **Συνοπτική παρουσίαση** των σημαντικότερων σημείων του κεφαλαίου.

Οδηγός
Εκπαιδευτικού

Γνωρίζοντας τους συνοδοιπόρους μας στο ταξίδι της γνώσης...

Γεια σας, παιδιά! Είμαι η Αμέλια! Έχω το όνομα μιας **δυναμικής** γυναίκας, της Αμέλια Έρχαρτ. Ήταν η πρώτη γυναίκα πιλότος που διέσχισε τον Ατλαντικό ωκεανό με το μονοκινητήριο αεροπλάνο της. Νοιάζομαι για όσα συμβαίνουν γύρω μου, θέλω να βοηθάω τους άλλους και μου αρέσει πολύ να ταξιδεύω.

Εγώ, παιδιά, είμαι ο Αλκίνοος! Το όνομά μου είναι αποτέλεσμα της σύνθεσης δύο λέξεων: αλκή, που σημαίνει δύναμη, και νους! Η δύναμη του νου, του μυαλού, **της λογικής**... Μου αρέσει να συμμετέχω σε ομάδες που σέβεται ο ένας τον άλλον.

Να 'μαι κι εγώ! Το όνομά μου είναι Λιζ!
Ανήκω στην οικογένεια των σαυροειδών. Είμαι πολύ ευκίνητη, **ευέλικτη** και πάντα χαρούμενη. Προσαρμόζομαι πολύ εύκολα σε οποιοδήποτε περιβάλλον.

Σεβασμός, ενσυναίσθηση, λογική, ομαδικότητα, χαρά κι ευελιξία είναι τα χαρακτηριστικά που θα κάνουν ενδιαφέρον και ευχάριστο το ταξίδι μας στον κόσμο της γνώσης!

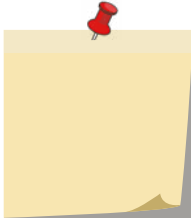

Ταξίδεψε μαζί μας κι εσύ και μην ξεχάσεις το διαβατήριό σου! Κάθε κεφάλαιο «κρύβει» για σένα μια αποστολή! Ολοκληρώνοντάς το, θα χρωματίζεις την αντίστοιχη σφραγίδα. Συγκεντρώνοντας όλες τις σφραγίδες στο τέλος της κάθε ενότητας, έχεις πετύχει τον στόχο σου. Μην χάνουμε χρόνο, ξεκινάμε!

Σύμβολα - κλειδιά για το είδος της εργασίας που έχουμε κάθε φορά

	Στόχος μου είναι...
	Παρατηρώ
	Συμπληρώνω
	Μελετώ
	Μελετώ & συμπληρώνω
	Δουλεύω σε ομάδες

	<p>Ζωγραφίζω</p>
	<p>Συζητώ</p>
	<p>Κατασκευάζω</p>
	<p>Παίζω θέατρο</p>
	<p>Αναζητώ στο διαδίκτυο - σερφάρω</p>
	<p>Τι θυμάμαι;</p>
	<p>Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο</p>

Βοηθητικά εικονίδια

	Θεωρία
	Τέχνη
	e-πληροφορία
	Διαβατήριο

Περιεχόμενα

Πολιτειότητα

1. Δημότης – Πολίτης.....	14
2. Μια πόλη, ένας Δήμος για όλους.....	22
3. Ενεργός πολίτης με αξίες.....	29
4. Συμπεριφέρομαι σωστά ως επιβάτης.....	37

Κοινωνικές Σχέσεις

1. Ο άνθρωπος ως μέλος ευρύτερων ομάδων.....	44
2. Σχολεία στην Ελλάδα.....	51
3. Διαπροσωπικές σχέσεις.....	56
4. Λαϊκός πολιτισμός.....	64

Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω

1. Η χώρα που ζω.....	72
2. Αλλαγές στον ουρανό και στη γη της χώρας μου.....	80
3. Ο καιρός και οι εποχές στη χώρα που ζω.....	88
4. Η πρόγνωση του καιρού στη χώρα μου.....	93
5. Ο καιρός και το κλίμα στη χώρα μου.....	99

Ζωή και οικοσυστήματα

1. Ζώα και φυτά.....	104
----------------------	-----

Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	125
------------------------------	-----

Πηγές Εικόνων.....	126
--------------------	-----

Πολιτειότητα

- 1 Δημότης - Πολίτης
- 2 Μια πόλη, ένας Δήμος για όλους: Διαφορετικότητα - Συμπερίληψη
- 3 Ενεργός πολίτης με αξίες (Συνεργασία, Σεβασμός, Αλληλεγγύη)
- 4 Συμπεριφερόμαι σωστά ως επιβάτης στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς

Σ' αυτήν την ενότητα...

Γνωρίζοντας τα χαρακτηριστικά του δημότη/πολίτη, θα εντοπίσουμε τις ανάγκες, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του. Περιγράφοντας, μάλιστα, την οργάνωση της Δημοτικής Αρχής και τον τρόπο εκλογής τους, θα έρθουμε σε επαφή με υπηρεσίες του Δήμου.

Θα μάθουμε να αποδεχόμαστε το διαφορετικό, να είμαστε αλληλέγγυοι και να υποστηρίζουμε ευάλωτες ομάδες ανθρώπων.

Η συνεργασία, ο σεβασμός της ανθρώπινης ύπαρξης, η υπευθυνότητα και η ενσυναίσθηση, είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη και σημαντικές αξίες για τη ζωή μας.

Τέλος, ως πολίτες – επιβάτες στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς θα γνωρίσουμε τους κανόνες ασφάλειας και σωστής συμπεριφοράς.

1. Δημότης - Πολίτης

Έχοντας ως αφορμή...

Ο ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ Κλειστά και πλημμυρισμένα τα σχολεία στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας

Λοιπόν είναι όλοι οι κλειστά σχολεία, τα οποία έχουν κλειστεί από τον χειμώνα, τα οποία έχουν κλειστεί από τον χειμώνα, τα οποία έχουν κλειστεί από τον χειμώνα...

ΚΑΤΕΡΡΕΥΣΕ ΨΕΥΔΟΡΟΦΗ ΣΕ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Προσφορά δώδεκα εκπαιδευτικών πακέτων STEAM σε απομακρυσμένα σχολεία της χώρας!

—Δήλωσε ο Δήμαρχος—
«Κανένας ΑμεΑ μαθητής χωρίς πρόσβαση στο σχολείο του»

Τεράστιες ευθύνες υπηρεσιών και δημοτικής αρχής για την έκρηξη καυστήρα σε Δημοτικό Σχολείο...

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ Προσχολική αγωγή: Κοντέινερ σε σχολεία - Διαμαρτυρία τη Δευτέρα στο δημοτικό συμβούλιο!

Λοιπόν είναι όλοι οι κλειστά σχολεία, τα οποία έχουν κλειστεί από τον χειμώνα, τα οποία έχουν κλειστεί από τον χειμώνα...

Ανάσα δροσιάς για μαθητές! Κλιματιστικά σε όλες τις αίθουσες σε Δημοτικά Σχολεία της νότιας Κρήτης!

Αλκίνοε, πολλά τα προβλήματα στα σχολεία μας! Ανησυχώ! Εσύ;

Να κάνουμε ένα μαθητικό συμβούλιο! Να συζητήσουμε για τα προβλήματα του δικού μας σχολείου. Να απευθυνθούμε στον Δήμο!

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

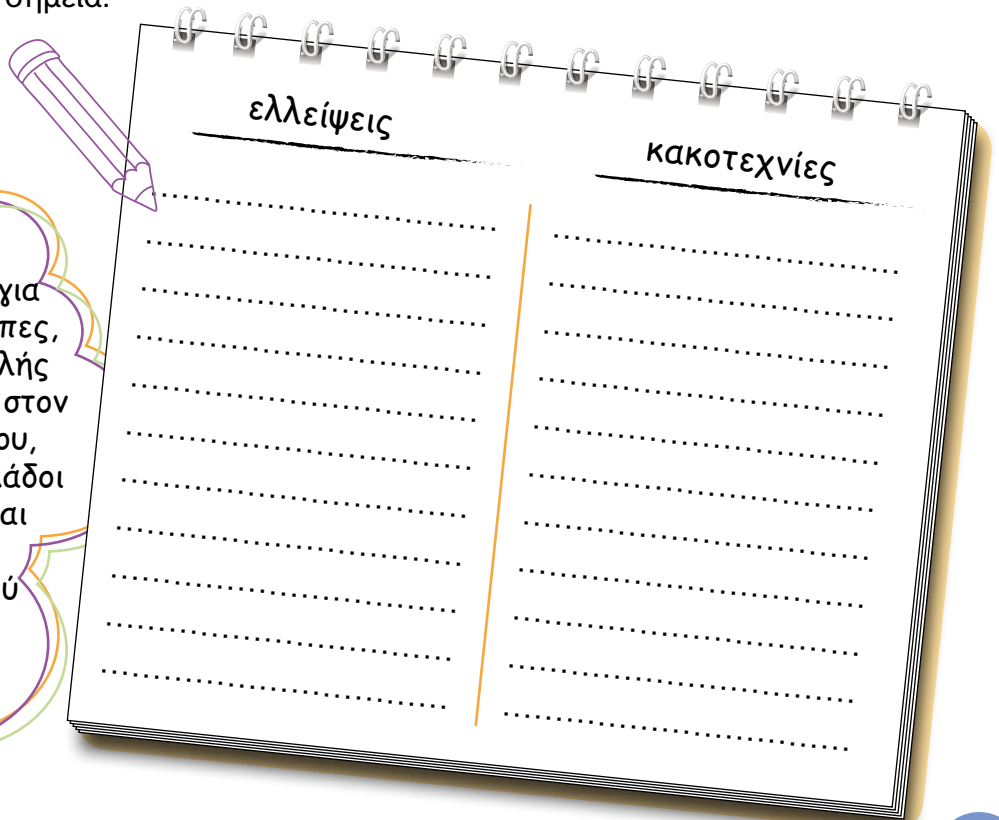
- ☉ να αναγνωρίζουμε τα χαρακτηριστικά του ρόλου του δημότη/πολίτη.
- ☉ να εντοπίζουμε τις ανάγκες του δημότη/πολίτη.
- ☉ να γνωρίζουμε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του.
- ☉ να υποστηρίζουμε με επιχειρήματα τα δικαιώματα του παιδιού.
- ☉ να περιγράφουμε την οργάνωση της Δημοτικής Αρχής.
- ☉ να γνωρίζουμε τον τρόπο εκλογής της.
- ☉ να έρθουμε σε επαφή με υπηρεσίες του Δήμου.
- ☉ να εκφράζουμε τα επιχειρήματά μας για την ανάγκη φροντίδας του Δήμου μας.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Κακοτεχνίες ή ελλείψεις στη γειτονιά μου

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ας χωριστείτε σε ομάδες. Περιηγηθείτε στους γειτονικούς χώρους του σχολείου σας, καταγράφοντας στο σημειωματάριο δύο πιθανές κακοτεχνίες ή δύο σοβαρές ελλείψεις που δυσκολεύουν τη δική σας καθημερινότητα αλλά και των άλλων δημοτών. Οι λέξεις στο συννεφάκι ή και άλλες παρόμοιες θα σας βοηθήσουν να εστιάσετε την προσοχή σας στα κατάλληλα σημεία.

προσβασιμότητα για όλα τα άτομα/ράμπες, πεζοδρόμια, ασφαλής είσοδος και έξοδος στον χώρο του σχολείου, διαβάσεις πεζών, κάδοι απορριμμάτων και ανακύκλωσης, χώροι παιχνιδιού και άθλησης

Σύγκληση μαθητικού συμβουλίου

Το συμβούλιο αρχίζει!

Θα ζητήσουμε από τη/τον δασκάλα/δάσκαλό μας να μας βοηθήσει να καταγράψουμε τα θέματα που θα συζητήσουμε αλλά και τους ομιλητές!

Θέματα προς συζήτηση...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ομιλητές...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Καλό είναι να καταγράψουμε και τις προτάσεις μας και να τις δώσουμε στη διεύθυνση του σχολείου.

Όμως είμαστε παιδιά... Θα μας δώσουν σημασία;

Αμέλια, για τις πιθανές ελλείψεις ή τις κακοτεχνίες της γειτονιάς και των σχολείων, υπεύθυνος είναι ο Δήμος! Εκεί πρέπει να απευθυνθούμε!

Φυσικά, έχουμε κι εμείς δικαιώματα, όπως και ο κάθε δημότης. Άλλωστε, ο χώρος της γειτονιάς μας και του σχολείου μάς αφορά άμεσα!

Έχω δικαίωμα να... γιατί...

Με αφορμή το παρακάτω υλικό, καθώς και άλλες πληροφορίες που θα βρεις ερευνώντας στο διαδίκτυο, φτιάξε ένα «μικρό βιβλίο» με φράσεις που αφορούν στα δικαιώματά σου.

Για παράδειγμα:

«Έχω δικαίωμα στην εκπαίδευση γιατί θέλω να έχω καλύτερο μέλλον»

Στην επίσημη ιστοσελίδα του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, μπορείς να βρεις περισσότερες πληροφορίες για τα δικαιώματά σου!

Άρθρο 24 - Δικαιώματα του παιδιού

- 1 Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.
- 2 Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.
- 3 Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του.

Το άρθρο αυτό βασίζεται στη Σύμβαση της Νέας Υόρκης για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία υπεγράφη στις 20 Νοεμβρίου 1989.

Τα δικαιώματα του παιδιού

Έφθη η ώρα να γνωρίσουμε τον Δήμο και τις υπηρεσίες του

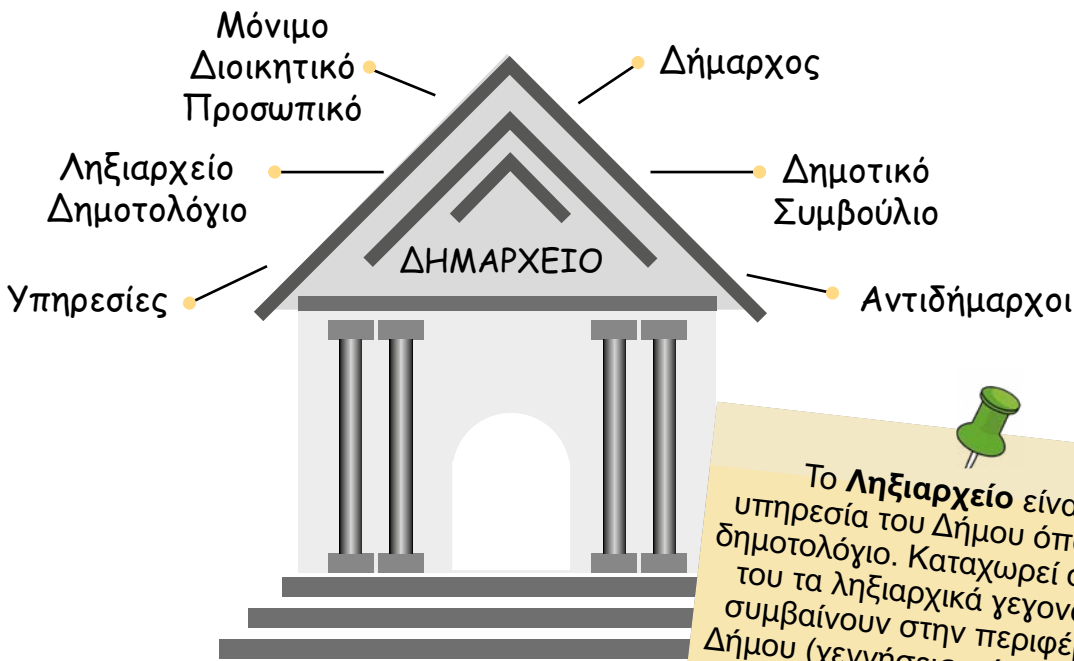
Αλκίνοε, το ήξερες πως στις τελευταίες εκλογές γείτονάς μας, ο κύριος Ιάκωβος εκλέχτηκε Δήμαρχος στην πόλη μας;

Ναι, το άκουσα από τους γονείς μου! Θα αναλάβει τα καθήκοντά του την 1η Ιανουαρίου του νέου έτους.

Του ζήτησα να μας δώσει συνέντευξη για την οργάνωση του Δήμου και τη λειτουργία του.

Τέλεια, Αμέλια! Όταν μεγαλώσω, εκτός από περιβαλλοντολόγος, θα ασχοληθώ και με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, δηλαδή με τα θέματα που αφορούν στον Δήμο μου, ως ενεργός πολίτης.

Το **Ληξιαρχείο** είναι μια υπηρεσία του Δήμου όπως και το δημοτολόγιο. Καταχωρεί στα βιβλία του τα ληξιαρχικά γεγονότα που συμβαίνουν στην περιφέρεια του Δήμου (γεννήσεις, γάμοι, σύμφωνα συμβίωσης, θάνατοι) καθώς και κάθε νεότερο γεγονός που συνδέεται με αυτά (π.χ. βαπτίσεις, διαζύγια κ.λπ.). Τώρα, η εγγραφή στο **Δημοτολόγιο** αποδεικνύει ότι κάποιος είναι δημότης του Δήμου.

Η οργάνωση του Δήμου

Κύριε Ιάκωβε, τι είναι ακριβώς ο Δήμος;

Ο Δήμος αποτελείται από μια οργανωμένη ομάδα ανθρώπων, που είναι υπεύθυνοι για την καλή λειτουργία μιας πόλης, την ανάπτυξή της και την κάλυψη των αναγκών της!

Ποιοι είναι αυτοί οι άνθρωποι; Πώς βρίσκονται εκεί;

Είναι **ο/η Δήμαρχος** και το **Δημοτικό συμβούλιο**, δηλαδή πολίτες που ψηφίζονται κι **εκλέγονται κάθε 5 χρόνια**. Υπάρχει και το **προσωπικό του Δήμου** που δουλεύει στις **διάφορες υπηρεσίες** για να εξυπηρετούνται οι πολίτες. Στην επαρχία, τα χωριά ανήκουν σε μεγαλύτερους Δήμους. Συμμετέχουν στο **Δημοτικό Συμβούλιο εκλέγοντας εκπροσώπους**.

Πώς προλαβαίνει ο Δήμαρχος να βρίσκεται παντού;

Έχει και τους **Αντιδημάρχους!** Τον Αντιδήμαρχο δημοτικών έργων, πρασίνου, πολιτισμού, παιδείας... και τις αντίστοιχες υπηρεσίες! Ο Δήμαρχος, μαζί με το δημοτικό συμβούλιο, παίρνουν αποφάσεις για το καλό της πόλης και των δημοτών!

Κάθε πότε γίνονται δημοτικά συμβούλια;

Μία φορά τον μήνα. Αλλά, αν κριθεί αναγκαίο, μπορεί να γίνει και κάποιιο έκτακτο. Όλοι οι δημότες μπορούν να τα παρακολουθήσουν, να εκφράσουν τη γνώμη τους, αλλά δεν μπορούν να ψηφίσουν για τη λήψη των αποφάσεων. Δικαίωμα ψήφου έχουν μόνο τα μέλη του δημοτικού συμβουλίου. Θα ήταν χαρά μας να παρευρίσκονται στα δημοτικά συμβούλια παιδιά από όλα τα σχολεία του Δήμου.

Με τη βοήθεια του παραπάνω διαλόγου, προσπάθησε να συμπληρώσεις τον επόμενο πίνακα.

Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη - εθελοντής πολίτης

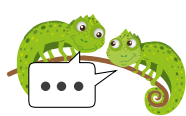

Αλκίνοε, όπως κατάλαβες, όλοι οι δημότες – πολίτες έχουν δικαίωμα λόγου, έκφρασης και συμμετοχής στα κοινά!

Ναι, Αμέλια! Όμως κάθε δημότης – πολίτης έχει και υποχρεώσεις! Τόσο απέναντι στους συμπολίτες του όσο και απέναντι στην ίδια την πόλη που ζει!

Ενεργός πολίτης

Με τη βοήθεια της/του δασκάλας/ου, απευθυνθείτε στην υπηρεσία περιβάλλοντος του Δήμου και οργανώστε ομάδες καθαριότητας του γειτονικού περίγυρου του σχολείου σας ή συγκεκριμένων περιοχών. Ζητήστε από τον Δήμο ταΐστρες και ποτίστρες για τα αδέσποτα ζωάκια και αναλάβετε τη φροντίδα τους. Επίσης, μπορείτε να συμμετέχετε σε μία δεντροφύτευση.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Βάζουμε Λ για το λάθος και Σ για το σωστό!

- Ο Δήμος είναι υπεύθυνος για την οργάνωση και τη λειτουργία μιας χώρας.
- Ο Δήμαρχος και το δημοτικό συμβούλιο εκλέγονται κάθε 5 χρόνια.
- Το Δημοτολόγιο και το Ληξιαρχείο είναι υπηρεσίες του Δήμου.
- Στα δημοτικά συμβούλια δεν έχουν δικαίωμα παρουσίας οι απλοί δημότες.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Μάθαμε ότι Δήμος είναι μια οργανωμένη ομάδα πολιτών που έχει ως σκοπό την α..... μιας περιοχής και την κάλυψη ..... των πολιτών της, για την καλή λειτουργία του. Επικεφαλής είναι ο/η Δ..... με το Δ..... Σ....., οι οποίοι εκλέγονται κάθε ..... χρόνια. Δικαίωμα ψήφου έχουν όλοι οι Έλληνες πολίτες που έχουν συμπληρώσει το 17ο έτος της ηλικίας τους.

Μπράβο σου! Κέρδισες με επιτυχία την πρώτη σφραγίδα του διαβατηρίου σου! Είναι η πόλη. Χρωμάτισέ την! Το ταξίδι σου στη γνώση... συνεχίζεται!

2. Μια πόλη, ένας Δήμος για όλους

Έχοντας ως αφορμή...

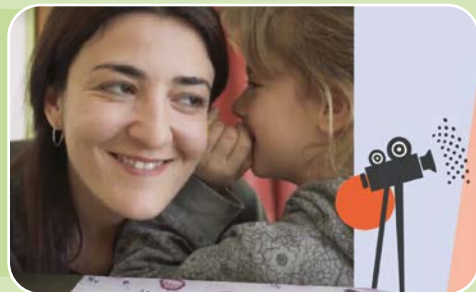
Αλκίνοε, χθες είδα σε ένα ντοκιμαντέρ ότι σε ένα δημοτικό σχολείο της Κρήτης ένα κωφό παιδί παρακολουθεί μαθήματα μαζί με παιδιά χωρίς προβλήματα ακοής.

Θέλω κι εγώ να το δω!

Τι λέτε; Θέλετε να το δούμε όλοι μαζί;

Παρακολούθησε το ντοκιμαντέρ «[Ένα σχολείο, δύο κόσμοι](#)» στο YouTube με θέμα τη συνεκπαίδευση μιας κωφής μαθήτριας, που αποσκοπεί στην ενίσχυση της ενσυναίσθησης.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ⦿ να αναγνωρίζουμε ότι όλοι είμαστε μοναδικοί παρόλο που έχουμε διαφορές μεταξύ μας.
- ⦿ να αποδεχόμαστε τη διαφορετικότητα των άλλων.
- ⦿ να συνειδητοποιούμε την ανάγκη για ασφαλή και άνετη πρόσβαση σε όλους τους χώρους σε όλες τις ομάδες πολιτών.
- ⦿ να συμπεριφερόμαστε δείχνοντας αλληλεγγύη σε ευάλωτες ομάδες ανθρώπων.
- ⦿ να οργανώνουμε εθελοντικές δράσεις που αφορούν στη βελτίωση και τη φροντίδα της πόλης μας.

Άτομα Με Αναπηρία - Πορτρέτα

Περιηγήσου στο διαδίκτυο, στο [Ψηφιακό Αρχείο «Ψηφίδες Γνώσης»](#) του Πανεπιστημίου Κύπρου, με πορτρέτα και βιογραφικά ατόμων με αναπηρία. Εκεί θα ανακαλύψεις τη δράση τους! Σκέψου τι θα ήθελες να τους ρωτήσεις.

Τι θα γινόταν αν...

Όσα καταφέρνω, όσα με δυσκολεύουν!

Χωρίστε τον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης σας σε δύο μέρη (όσα καταφέρνω – όσα με δυσκολεύουν). Σημειώστε σε ένα μικρό χαρτί τρία πράγματα που καταφέρνετε να κάνετε με ευκολία και σε ένα άλλο τρία πράγματα στα οποία δυσκολεύεστε. Τοποθετήστε τα χαρτάκια σας στην κατάλληλη κατηγορία.

Συζητήστε:

- ✓ Πώς νιώθεις για όσα καταφέρνεις να κάνεις καλά;
- ✓ Πώς θα σου φαινόταν να ζητήσεις βοήθεια από τους/τις συμμαθητές/τριές σου για όσα δυσκολεύεσαι;
- ✓ Υπάρχουν άλλα παιδιά που βιώνουν τις ίδιες δυσκολίες όπως εσύ;

Ειδικά Σύμβολα

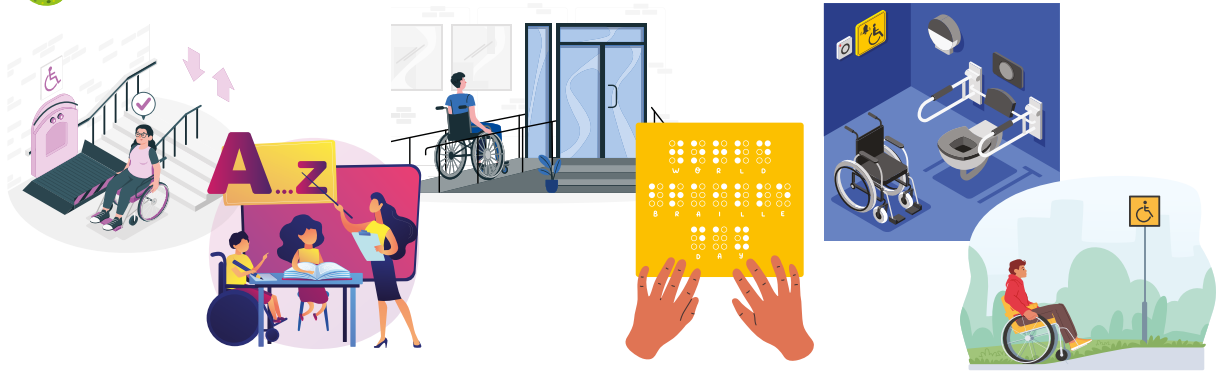
Βρες τη λέξη

Έχουν όλοι πρόσβαση στο σχολείο μου;

Παρατηρώντας τις παρακάτω εικόνες σύγχρονων σχολείων, θεωρείς πως το δικό σου είναι προσβάσιμο σε όλα τα παιδιά;

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ δασκάλας σου χωριστείτε σε ομάδες.

Η παρατηρητικότητα σου είναι η δύναμή σου! Είσαι ένας σημαντικός κρίκος της ομάδας σου!

- ✓ Επισκεφτείτε όλους τους χώρους του σχολείου σας και ελέγξτε αν είναι προσβάσιμοι για όλα τα άτομα.
- ✓ Τώρα, ο καθένας ξεχωριστά, ας συμπληρώσει στον παρακάτω πίνακα ό,τι παρατηρεί αλλά και τις αλλαγές που θα πρότεινε για ένα **συμπεριληπτικό σχολείο – ένα σχολείο για όλα τα άτομα**.

	Εμπόδια	Αλλαγές που προτείνουμε
είσοδος		
αυλή		
τουαλέτες		
αίθουσα εκδηλώσεων		
κυλικείο		
σκάλες		
αίθουσα διδασκαλίας		

Προσβάσιμο ή όχι:

Η καθημερινότητα των πολιτών πρέπει να είναι εύκολη κι ευχάριστη. Χρειάζεται να αναλάβουμε δράση για να κάνουμε την πόλη μας βιώσιμη!

Είναι σημαντικό να εντοπίζονται τα εμπόδια που δυσκολεύουν την καθημερινότητα των πολιτών. Λαμβάνοντάς τα υπόψη, σχεδιάζονται πόλεις που όλα τα μέλη τους κατανοούν και σέβονται το δικαίωμα των συνανθρώπων τους σε ίσες ευκαιρίες. Έτσι, δημιουργούνται **συμπεριληπτικές κοινωνίες**.

Οι **Δήμοι** δεν είναι υπεύθυνοι μόνο για την κατασκευή δρόμων και πεζοδρομίων, αλλά προσπαθούν να βελτιώσουν τη ζωή κάθε δημότη σε όλα τα επίπεδα.

Δεν έχω πρόσβαση...

Αλληλεγγύη και Εθελοντισμός!

Τι είδους εθελοντικές δράσεις θα μπορούσες να οργανώσεις εσύ με τους/τις συμμαθητές/τριές σου, σε συνεργασία με τους/τις εκπαιδευτικούς και τον Σύλλογο γονέων, για να βελτιώσεις το σχολείο και τη γειτονιά σου;

Πάρε μία ιδέα εδώ:

- αναδάσωση
- αιμοδοσία γονέων
- καθαριότητα ιστορικού μονοπατιού
- ζωοφιλικές δράσεις
- επίσκεψη οίκου ευγηρίας
- καθαρισμός παραλίας
- φιλανθρωπικές δράσεις
- συνεργασία με ΜΚΟ (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις)
- πυροφύλαξη
- συγκέντρωση ειδών πρώτης ανάγκης για άστεγους
- προστασία αδέσποτων

Ο Δήμος διοργανώνει...

Επίλεξε μία από τις παραπάνω εθελοντικές δράσεις ή οργάνωσε μία δική σου ιδέα.

- ✓ Συμπλήρωσε την ταυτότητα της δράσης σου!
- ✓ Συγκέντρωσε μαζί με τους/τις συμμαθητές/τριες όλες τις προτάσεις και αποφασίστε με ψηφοφορία ποια θα οργανώσετε.
- ✓ Μοιραστείτε τη σκέψη σας με φίλους σας από άλλα σχολεία και καλέστε τους να συμμετέχουν στη δράση σας!

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΡΑΣΗΣ

Τι: .....

Πότε: .....

Πού: .....

Για ποιον σκοπό; .....

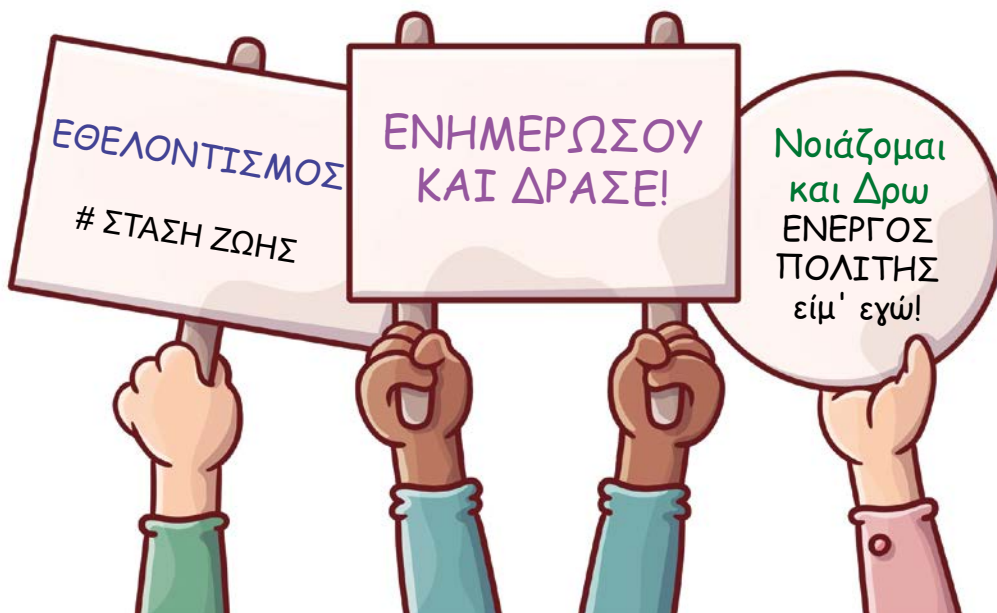
Δημιουργία αφίσας!

Εθελοντισμός

Σημείωσε τις δράσεις!

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Χρωμάτισε τα πλαίσια που παρουσιάζουν χαρακτηριστικά ενός συμπεριληπτικού Δήμου.

προσβασιμότητα σε όλους

στάθμευση αυτοκινήτων
σε πεζοδρόμια

επικίνδυνες διαβάσεις
πεζών

κατασκευή χώρων αναψυχής
και άθλησης για ΑμεΑ

προμήθεια εξοπλισμού
και αναβάθμιση σχολείων

κατασκευή πεζοδρομίων με
προδιαγραφές ασφαλείας

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Οι ..... δεν ασχολούνται μόνο με την κατασκευή δρόμων και πεζοδρομίων αλλά προσπαθούν σε όλα τα επίπεδα να ..... η ζωή κάθε ..... Σε κάθε δήμο υπάρχει αρμόδια ....., η οποία υπερασπίζεται τα ..... των πολιτών. Βέβαια, και οι ίδιοι οι πολίτες είναι σημαντικό να διοργανώνουν δράσεις ..... και εθελοντισμού για τους συμπολίτες τους που ανήκουν σε ..... ομάδες.

Μπράβο σου! Κέρδισες με επιτυχία τη δεύτερη σφραγίδα του διαβατηρίου σου γι' αυτή την ενότητα! Χρωμάτισε την «κυψέλη των ανθρώπων». Συνέχισε έτσι δυναμικά!!!

3. Ενεργός πολίτης με αξίες

Έχοντας ως αφορμή...

Ξέρω πολύ καλά ότι λατρεύετε τα παιχνίδια! Το ίδιο κι εγώ! Φίλοι μου, θα παίξουμε «**το παιχνίδι των κομμένων φράσεων**»!

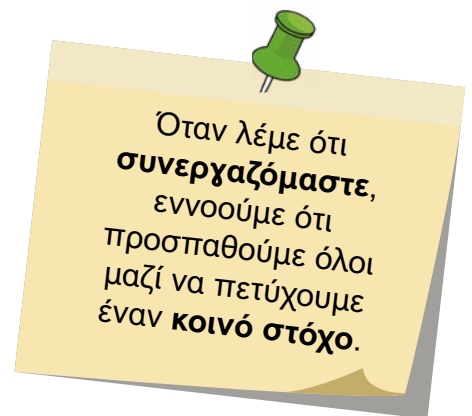
Συνεργάζομαι σημαίνει δουλεύω μαζί με άλλους!

Δεν έχουμε όλοι τις ίδιες ικανότητες, αλλά όλοι έχουμε πολλές!

Όλοι μαζί πιο δυνατοί.

Σας δίνονται οι παραπάνω φράσεις!

- ✓ Γράψτε τες σε χαρτόνια και κόψτε τες σε τόσα μέρη όσα και τα μέλη της ομάδας σας.
- ✓ Ανακατέψτε τα κομμάτια και μοιραστείτε τα έτσι, ώστε κάθε παιδί να πάρει από ένα.
- ✓ Όλοι πρέπει να βλέπετε όλα τα κομμάτια.
- ✓ Σκοπός του παιχνιδιού είναι, παραμένοντας σιωπηλοί, να σχηματίσετε σωστά τις φράσεις, ούτως ώστε να μην περισσέψει κανένα κομμάτι.

Πώς νιώθεις όταν συνεργάζεσαι αρμονικά με τους συμμαθητές σου; Τι πετυχαίνετε;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να συνδέουμε την αξία της συνεργασίας με κατάλληλες συμπεριφορές και συναισθήματα.
- ☉ να αναγνωρίζουμε την αξία του σεβασμού προς τον εαυτό μας, τον συνάνθρωπο και το περιβάλλον μας.
- ☉ να συνειδητοποιήσουμε πόσο σημαντικό είναι να αποδεχόμαστε τη διαφορετικότητα.
- ☉ να αντιλαμβανόμαστε και να κατανοούμε τα συναισθήματα των άλλων.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Έντεχνος συλλογισμός
«Χορός χωρικών Κέρκυρας»

Χορεύοντας... συνεργαζόμαστε!

«Ο χορός είναι μια γλώσσα που μιλάει με το σώμα και η συνεργασία είναι η μουσική που τον καθοδηγεί.»

Χορός και συνεργασία, δύο έννοιες στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Με τη συνεργασία γινόμαστε καλύτεροι χορευτές. Χορεύοντας μαθαίνουμε την αξία της συνεργασίας και αναπτύσσουμε ομαδικό πνεύμα.

- ✓ Χωριστείτε σε ομάδες.
- ✓ Με την ομάδα σας φτιάξτε μια σύντομη ιστορία που να περιγράφει:

- 1 Τι παρουσιάζει ο πίνακας της ευχετήριας κάρτας;
- 2 Για ποιον λόγο, φαντάζεσαι, είναι μαζεμένοι όλοι αυτοί οι άνθρωποι εκεί;
- 3 Πώς μαζεύτηκαν εκεί;
- 4 Πώς νιώθουν;
- 5 Θα είχαμε την ίδια «εικόνα» αν οι άνθρωποι δεν συνεργάζονταν;
- 6 Αναφέρετε πέντε λέξεις ή φράσεις σχετικές με τον πίνακα που βλέπετε.

«Χορός χωρικών Κέρκυρας»,
Άγγελος Γιαλλινάς

Παιχνίδια συνεργασίας

- ✓ Χωριστείτε με τη βοήθεια της/του δασκάλας/ου σας σε ομάδες των 4 ή 6 ατόμων.
- ✓ Μαζί με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σου διαλέγετε μια δραστηριότητα αλληλοβοήθειας και συνεργασίας (π.χ. «χαλασμένο τηλέφωνο», «ο δρόμος με τα εμπόδια», «παντομίμα», «κουβάλημα νερού», δημιουργία κατασκευής ή παζλ κ.λπ.)
- ✓ Προετοιμάστε τη δραστηριότητα για δέκα λεπτά. Με τη λήξη του χρόνου, κάθε ομάδα παρουσιάζει το «παιχνίδι» της στις υπόλοιπες.

Συζήτηση στην τάξη - ολομέλεια!

- Κατάφερε η ομάδα σου να ολοκληρώσει την αποστολή της;
- Τι ήταν εκείνο που δυσκόλεψε περισσότερο την ομάδα σας;
- Πώς ξεπεράσατε τις δυσκολίες;

Σέβομαι; Σέβεσαι; Σέβεται;

- Με το χτύπημα του κουδουνιού για το διάλειμμα, ο Σταμάτης τρέχει προς τις σκάλες σπρώχνοντας τους υπόλοιπους συμμαθητές του, για να βγει πρώτος στην αυλή...
- Θεωρείς σωστή αυτή τη συμπεριφορά;

- Την ώρα του ολοήμερου κάποιοι μαθητές πέταξαν στον κοινόχρηστο προαύλιο χώρο τα περιτυλίγματα από το κολατσιό τους...
- Συμβαίνει και στο δικό σου σχολείο αυτό;

- «Δεν καταλαβαίνω γιατί πρέπει να πηγαίνω σχολείο καθημερινά με καθαρά ρούχα, πλυμένος, φροντισμένος; Ποιος το λέει αυτό;»
- Θεωρείς πως αυτός είναι ο σωστός τρόπος να σκέφτεται για τον εαυτό του;

Στις παραπάνω περιπτώσεις παρατηρήσαμε συμπεριφορές που δείχνουν έ_λ_ε_ι_ _ _ σ_β_ _ _ _ _ _ προς:

- ✓ τον εαυτό μας
- ✓ τους διπλανούς μας
- ✓ το περιβάλλον

Χωριζόμαστε σε τρεις ομάδες, όσες και οι περιπτώσεις που περιγράφονται. Τα μέλη της κάθε ομάδας αναλαμβάνουν ρόλους, σύμφωνα με την περιγραφή της κάθε περίπτωσης. Φροντίζουμε τα σχόλιά μας να γίνονται με σεβασμό.

Α ομάδα: Σταμάτης, συμμαθητές/τριες εμπλεκόμενοι/ες, συμμαθητές/τριες παρατηρητές και δάσκαλος/α

Β ομάδα: μαθητές/τριες, χαρτί περιτυλίγματος, συμμαθητές/τριες, δάσκαλοι/ες εφημερίας

Γ ομάδα: μαθητής/τρια, ρούχα, συμμαθητές/τριες, δάσκαλος/α

Ο κάθε ρόλος θα πρέπει να υπερασπιστεί τον εαυτό του με επιχειρήματα, στηριζόμενος στα παρακάτω ερωτήματα:

- Τι σκέφτεσαι παίζοντας κάποιον ρόλο;
- Τι αισθάνεσαι;
- Εναλλακτικά, τι θα πρότεινες να γίνει;

Μια ζωή γεμάτη αξίες

«Ένα μήνυμα παγκόσμιας αλληλεγγύης και ειρήνης, έτσι ώστε οι περισσότεροι από μας σε όλο τον κόσμο, να χτίζουμε γέφυρες με άλλους και όχι τοίχους και φράγματα»
Λορέντζο Κουίν

«Χτίζοντας γέφυρες», Λορέντζο Κουίν

Κάθε ζευγάρι χεριών αντιπροσωπεύει μία από τις έξι αιώνιες οικουμενικές αξίες: φιλία, σοφία, συνεργασία, πίστη, ελπίδα και αγάπη.

Αξία είναι μια ιδέα που καθορίζει τον τρόπο που ζούμε και σκεφτόμαστε. Οι αξίες διαμορφώνουν την προσωπικότητά μας και συνοδεύουν τη ζωή μας...

σεβασμός, υπομονή, εμπιστοσύνη, ειλικρίνεια, συνεργασία, φιλία, ελευθερία, δικαιοσύνη, χαρά, ειρήνη, δημιουργικότητα, υπευθυνότητα.

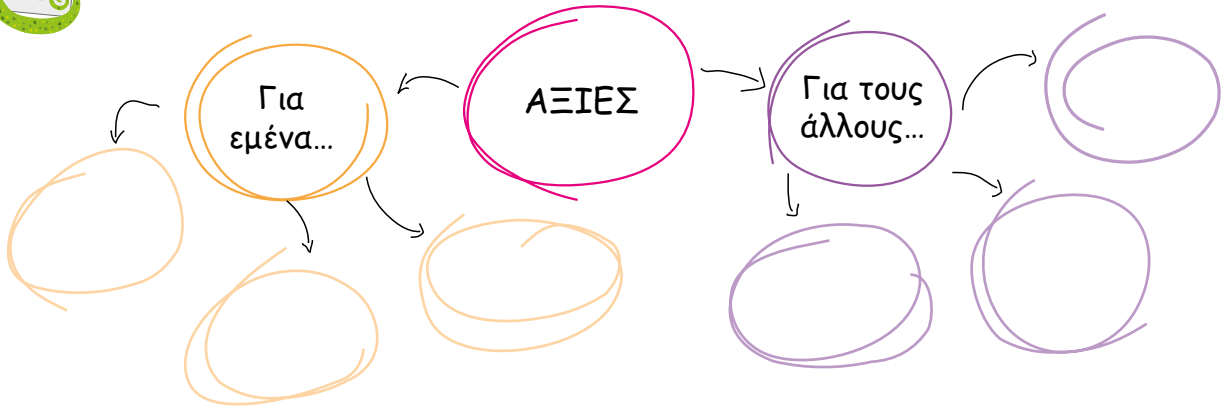

Αξίες της ζωής!

Συμπλήρωσε τις αξίες που θεωρείς σημαντικές για τη ζωή σου. Έπειτα, σημείωσε τις αξίες που διάλεξε ο/η διπλανός/ή σου. Έχετε κοινές αξίες;

Μια σημαντική αξία: η αποδοχή του «άλλου»

«... Η μικρή Δωριλένια μιλούσε όλες τις λαλιές του κόσμου, αλλά αρνιόταν να μιλήσει την ανθρωπολαλιά... Οι πραγματικές δυσκολίες για τη Δωριλένια, άρχισαν όταν πήγε στη Α΄ τάξη δημοτικού και είχε να μάθει ανάγνωση, γραφή, αριθμητική... που σήμαινε ότι έπρεπε να μιλάει την ανθρωπολαλιά περισσότερο!

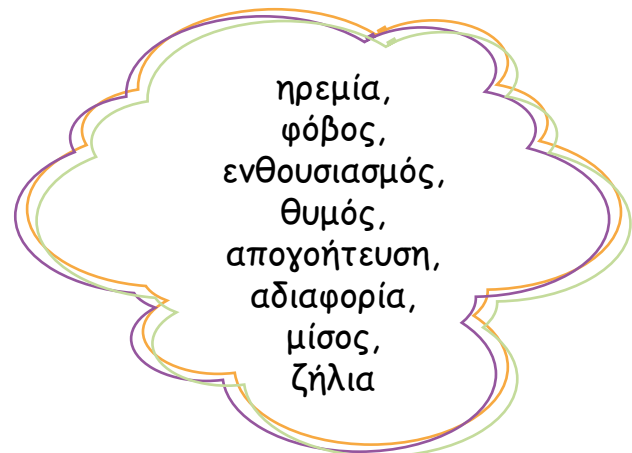
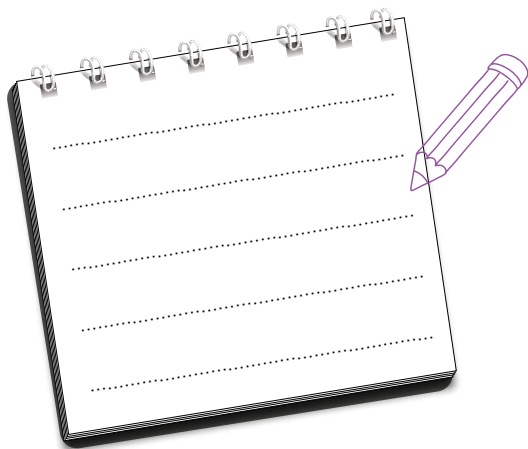
Όσο και να προσπαθούσε ο δάσκαλος, εκείνη μάθαινε με το σταγονόμετρο. Άσε που τα βαριόταν όλα αυτά τα μαθήματα. Το μόνο που της άρεσε από το σχολείο ήταν... το διάλειμμα.

– Πάλι ονειρεύεσαι, Δωριλένια! Ξύπνα! Της έλεγε κάθε τόσο ο δάσκαλος, και τα άλλα παιδιά γελοούσαν κοροϊδευτικά.»

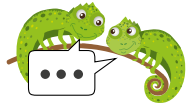
«Δωριλένια», Βούλα Μάστορη

Γράψε τι συναισθήματα νιώθει η Δωριλένια όταν βρίσκεται στο σχολείο.

Πώς αντιδρούν τα υπόλοιπα παιδιά στη διαφορετικότητά της;

Παρατηρώντας τις παρακάτω φωτογραφίες, απάντησε στις ερωτήσεις:

- ✓ Πώς μπορεί να νιώθει κάποιιο παιδί μπροστά στη διαφορετικότητα του άλλου;
- ✓ Ποιες μπορεί να είναι οι πιθανές αντιδράσεις του;
- ✓ Τι θα πρότεινες να αλλάξει στις παραπάνω συμπεριφορές;

Ανακάλυψε τις λέξεις!

Νοιάζομαι

- ✓ Οργανώστε κι εσείς μία εκδήλωση υποστήριξης ανθρώπων που χρειάζονται τον σεβασμό, την αλληλεγγύη και την ενθάρρυνσή μας.
- ✓ Στήστε ένα ανταλλακτικό παζάρι!
- ✓ Ανταλλάξτε τις χειροτεχνίες που θα φτιάξετε με τους συμμαθητές σας με προϊόντα πρώτης ανάγκης (τρόφιμα, ρούχα, προϊόντα καθαρισμού οικιακής χρήσης, είδη προσωπικής υγιεινής), που θα δοθούν στο κοινωνικό παντοπωλείο της γειτονιάς σας!

Σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό της Πληροφορικής, δημιουργήστε μια αφίσα για να γνωστοποιήσετε τη δράση σας.

Ενημερώστε τον Δήμο σας έτσι ώστε να έχετε τη στήριξή του (υλικά για τις κατασκευές, δημοσιοποίηση της δράσης κ.λπ.).

Δράσεις εθελοντισμού και προσφοράς!

Δημιουργώ το δικό μου σλόγκαν!

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Σημείωσε, από τις αξίες που υπάρχουν στο πλαίσιο,
τις 3 πιο σημαντικές για σένα αυτή τη στιγμή!

--	--	--

Γράψε 2 αξίες που ακούς συχνά στο σχολείο σου.

--	--

Γράψε μία αξία που θα ήθελες να εφαρμόζεται πιο συχνά.

--

ΣΕΒΑΣΜΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΓΑΠΗ

ΦΙΛΙΑ

ΑΠΟΔΟΧΗ

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ

ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ

ΥΠΟΜΟΝΗ

ΧΑΡΑ

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

ΕΙΡΗΝΗ

ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

..... είναι μια ιδέα που καθορίζει τον τρόπο που ζούμε και σκεφτόμαστε. Οι αξίες διαμορφώνουν την ..... και συνοδεύουν τη ζωή μας. Κάποιες από αυτές είναι ....., ..., ... και ..... Η αξία της συνεργασίας ταυτίζεται με την κατάκτηση/επίτευξη ενός κοινού στόχου. Η απουσία αξιών οδηγεί στην έλλειψη ..... προς τον εαυτό μας, τους συνανθρώπους μας και το περιβάλλον.

Μπράβο σου! Κέρδισες με την αξία σου και την τρίτη σφραγίδα του διαβατηρίου σου! Είναι η ομάδα. Χρωμάτισέ τη! Ετοιμάσου να γνωρίσεις το κεφάλαιο που ακολουθεί!

4. Συμπεριφέρομαι σωστά ως επιβάτης

Έχοντας ως αφορμή...

Οι άνθρωποι μετακινούνται συνεχώς. Για να πάνε στην εργασία τους, στις δραστηριότητές τους, στις υποχρεώσεις τους, να διασκεδάσουν, να ταξιδέψουν χρησιμοποιούν τα Μέσα Συγκοινωνίας και Μεταφοράς. Παρατήρησε κάποια από αυτά στην εικόνα.

- ✓ Με ποιο από αυτά έχεις μετακινηθεί;
- ✓ Με ποια θα ήθελες να ταξιδέψεις;
- ✓ Είναι κάποια που δεν γνωρίζεις;

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

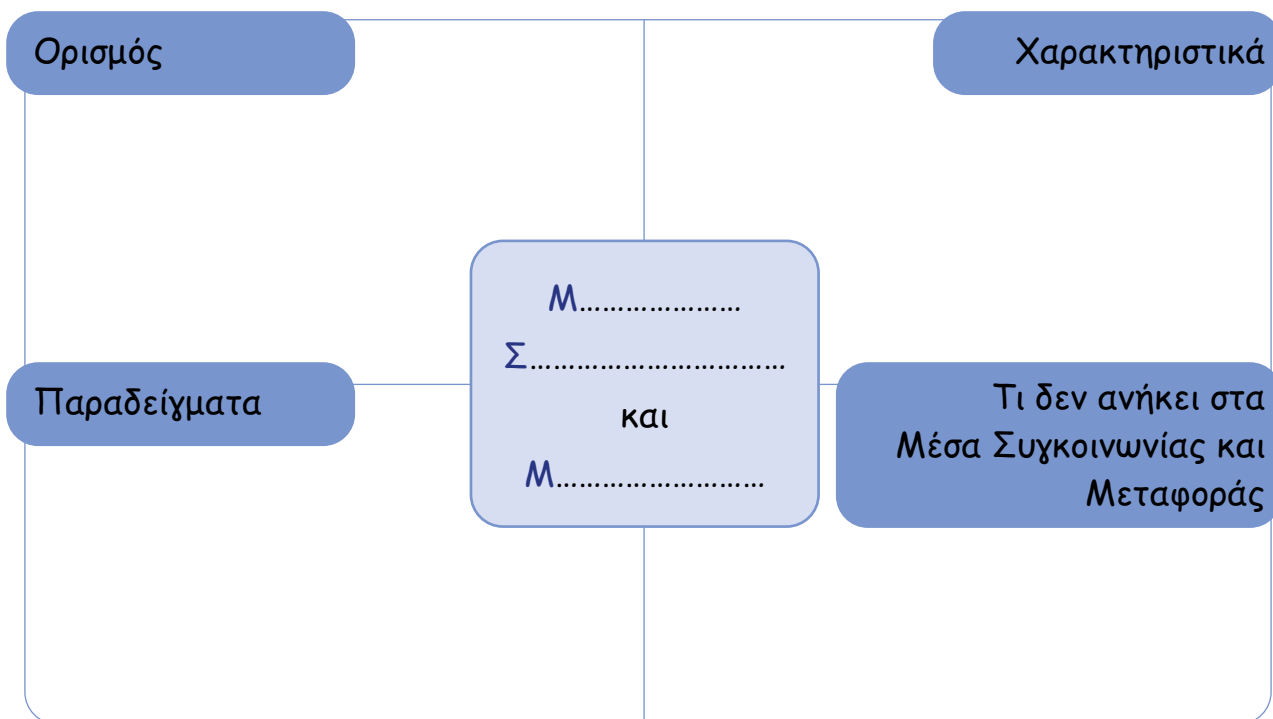
- ◎ να ταξινομούμε τα διάφορα Μέσα Συγκοινωνίας και Μεταφοράς.
- ◎ να γνωρίζουμε κανόνες ασφάλειας στα Μέσα Συγκοινωνίας και Μεταφοράς.
- ◎ να καλλιεργήσουμε σωστές συμπεριφορές κατά τη μετακίνησή μας.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Μέσα Συγκοινωνίας και Μεταφοράς

Αναζήτησε στο διαδίκτυο πληροφορίες που αφορούν στα **Μέσα Συγκοινωνίας** και **Μεταφοράς** και οργάνωσέ τες παρακάτω.

Ποιο πιστεύεις ότι είναι το πιο σημαντικό Μέσο Συγκοινωνίας και Μεταφοράς; Αλήθεια, πώς θα ήταν η ζωή μας αν δεν υπήρχε;

Ώρα για... Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής!

Οργανώστε με τον/τη δάσκαλο/α σας μία επίσκεψη σε Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής! Εκεί θα βιώσετε μία όμορφη εμπειρία!

Εναλλακτικά:

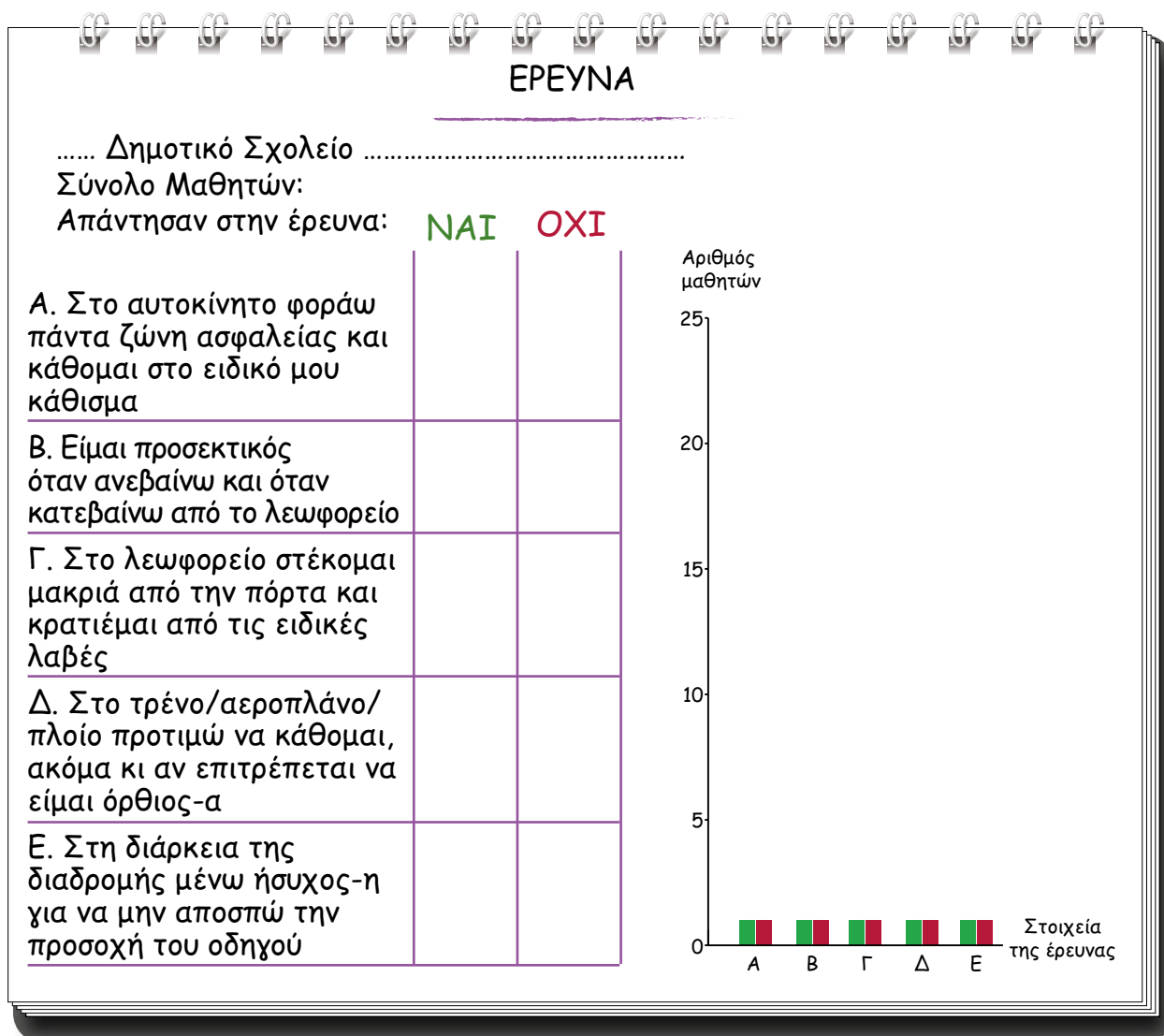
- ✓ Κατασκευάστε με ανακυκλώσιμα υλικά (χαρτόκουτα, συσκευασίες αλουμινίου κ.λπ.) που θα συγκεντρώσετε μαζί με τους συμμαθητές σας στην τάξη, τη μακέτα μιας γειτονιάς σε μία πόλη.
- ✓ Τοποθετήστε στη μακέτα σας πινακίδες κυκλοφορίας και σήματα.

- ✓ Δημιουργήστε μια αφίσα με 5 βασικούς κανόνες οδικής ασφάλειας και συμπεριφοράς. Αναζητήστε πληροφορίες στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Οδικής Ασφάλειας «Πάνος Μυλωνάς». Επισκεφθείτε τις υπόλοιπες τάξεις του σχολείου για να τις ενημερώσετε!
  - Πώς συμπεριφερόμαστε στον δρόμο όταν οδηγούμε το ποδήλατό μας ή το πατίνι μας;
  - Ποια σήματα παρατηρούμε και ποιους κανόνες ακολουθούμε;
  - Πώς συμπεριφερόμαστε όταν κυκλοφορούμε πεζοί;

Κυκλοφορούμε με ασφάλεια;

Διερεύνησε αν οι υπόλοιποι μαθητές/τριες του σχολείου σου τηρούν τους κανόνες ασφάλειας ως επιβάτες στα μέσα μεταφοράς. Σημείωσε τις απαντήσεις τους εδώ. Δημιούργησε ένα ραβδόγραμμα, για να παρουσιάσεις τα συμπεράσματά σου!

Πώς συμπεριφέρομαι; Πάρε Θέση!

Παρακάτω, στις καρτέλες παρουσιάζονται ορισμένα περιστατικά που συμβαίνουν στα μέσα μεταφοράς.

Καθορίστε τρία σημεία στην τάξη σας. Διαλέξτε σε ποιο από αυτά θα πηγαίνετε όταν **συμφωνείτε** με αυτό που διαβάζετε, σε ποιο όταν **διαφωνείτε** και ορίστε ένα ακόμα, στο οποίο θα πηγαίνετε όταν **δεν ξέρετε** τι να απαντήσετε!

- ✓ Ο/η δάσκαλος/α διαβάζει κάθε φορά μία καρτέλα.
- ✓ Επίλεξε τη θέση - απάντησή σου!
- ✓ Υποστήριξε την επιλογή σου συζητώντας με όσους βρίσκονται στις υπόλοιπες θέσεις.

Η Κ. χρησιμοποιεί καθημερινά το λεωφορείο για να πάει στη δουλειά της. Δεν πρόλαβε να φάει το πρωινό της, τρώει μέσα στο λεωφορείο.

Ο Γ., με το που ανοίγουν οι πόρτες του τραμ, τρέχει! Θα πιάσει την καλύτερη θέση κοντά στο παράθυρο!

Ο Τ. βρίσκεται μέσα στο τρένο. Μιλάει με τη γιαγιά του στο τηλέφωνο. Δεν την ακούει και φωνάζει. Έτσι κι αλλιώς, δεν γνωρίζει κανέναν στο τρένο.

Ο Π. κάθεται δίπλα στον οδηγό, κάνοντάς του συχνά ερωτήσεις για να λύσει τις απορίες του.

Η Κ., γυρνώντας από το Πανεπιστήμιο με το λεωφορείο είναι πολύ κουρασμένη και κάθεται σε μία θέση ακούγοντας μουσική με τα ακουστικά της. Στην επόμενη στάση ανεβαίνει μία έγκυος που κρατάει από το χέρι ένα μικρό παιδί. Η Κ. της δίνει τη θέση της.

Η Μ. επιβιβάζεται στο μετρό για το αεροδρόμιο με δύο βαλίτσες. Κάθεται και τοποθετεί τα πράγματά της στην άδεια θέση δίπλα της.

Πώς συμπεριφέρομαι στα Μ.Σ.Μ.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Διόρθωσε τις παρακάτω προτάσεις.

- Όταν ταξιδεύω με το αυτοκίνητο, κάθομαι στη θέση του συνοδηγού.

.....

- Όταν κοντεύουμε να φτάσουμε στον προορισμό μας, λύνουμε τη ζώνη μας για να είμαστε έτοιμοι να κατέβουμε.

.....

- Σε όλη τη διάρκεια της διαδρομής τραγουδώ τα αγαπημένα μου τραγούδια όσο πιο δυνατά μπορώ!

.....

- Στο τρένο ή στο λεωφορείο προτιμώ να κάθομαι κοντά στην πόρτα για να βλέπω ό,τι συμβαίνει έξω!

.....

- Στο λεωφορείο, αδιαφορώ για τον ηλικιωμένο κύριο που στέκεται όρθιος απέναντί μου, στηριζόμενος στο μπαστούνι του.

.....

- Πηγαινοέρχομαι στον διάδρομο τουριστικού λεωφορείου ενώ αυτό κινείται στην εθνική οδό.

.....

- Όταν κάθομαι στα πίσω καθίσματα του αυτοκινήτου, δεν χρειάζεται να φοράω ζώνη.

.....

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Τα διάφορα μέσα ..... και ..... τα χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για να μετακινείται. Είναι σημαντικό να τηρεί τους κ..... α..... και να έχει σωστή ..... απέναντι στους συνεπιβάτες του. Τα Πάρκα ..... Αγωγής προσφέρουν στα παιδιά σημαντικές εμπειρίες για να αποκτήσουν ..... κουλτούρα, δηλαδή να γνωρίζουν πώς να συμπεριφέρονται στον δρόμο, τόσο ως οδηγοί όσο και ως πεζοί ή συνεπιβάτες!

Συγχαρητήρια! Ολοκλήρωσες το κεφάλαιο με επιτυχία!
Κέρδισες την τελευταία σφραγίδα της ενότητας! Δώσε της χρώμα!!!

Γλωσσάρι:
Πολιτειότητα

Κοινωνικές Σχέσεις

- 1 Ο άνθρωπος ως μέλος ευρύτερων ομάδων
- 2 Σχολεία στην Ελλάδα
- 3 Διαπροσωπικές σχέσεις
- 4 Λαϊκός πολιτισμός - Έθιμα στην Ελλάδα

Σ' αυτήν την ενότητα...

Προσεγγίζοντας τις διαφορετικές ομάδες που δημιουργούν οι άνθρωποι, εντοπίζουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Θα καταγράψουμε τους ρόλους των μελών μίας ομάδας, προκειμένου αυτή να λειτουργεί σωστά.

Θα συζητήσουμε για το δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην εκπαίδευση και θα ενημερωθούμε για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Θα προσδιορίσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των διαπροσωπικών μας σχέσεων (συνεργασία, διαχείριση εντάσεων, διαμεσολάβηση, επίλυση διαφωνιών, συναισθήματα).

Θα έρθουμε σε επαφή με τα ήθη, τα έθιμα, τις συνήθειες και τις παραδόσεις της χώρας που ζούμε αλλά και άλλων χωρών.

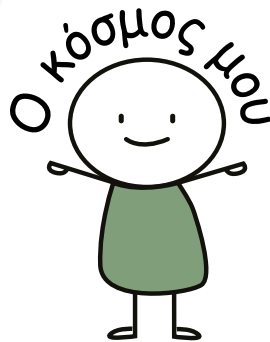
1. Ο άνθρωπος ως μέλος ευρύτερων ομάδων

Έχοντας ως αφορμή...

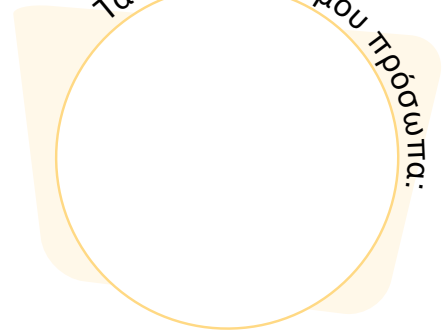
Πώς φαίνομαι;

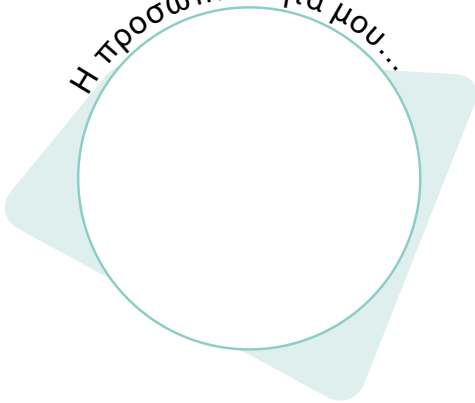
Καθένας μας είναι ξεχωριστός! Θέλω να μάθω περισσότερα για σένα!

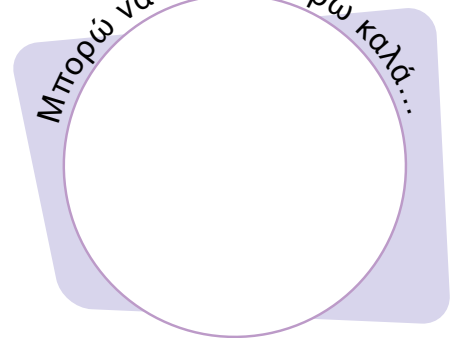
Τα αγαπημένα μου πρόσωπα:

Η προσωπικότητά μου...

Μπορώ να τα καταφέρω καλά...

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να αναγνωρίζουμε αθλητικές, πολιτιστικές ομάδες και ομάδες εθελοντισμού.
- ☉ να παρουσιάζουμε ομάδες στις οποίες συμμετέχουμε.
- ☉ να εντοπίζουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές των ομάδων που είμαστε μέλη.
- ☉ να ορίζουμε τους ρόλους των μελών κάθε ομάδας.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Παίζοντας ομαδικά παιχνίδια!

Ήρθε η ώρα για... «σειρά γενεθλίων»!

Στόχος του παιχνιδιού: Μπείτε ο ένας δίπλα στον άλλο σε ευθεία γραμμή, ανάλογα με την ημερομηνία γέννησής σας. Ξεκινάμε από την 1η Ιανουαρίου.

Χρυσός κανόνας: Δεν επιτρέπεται να μιλήσετε! Πρέπει να βρείτε έναν διαφορετικό τρόπο να επικοινωνήσετε και να εκφράσετε αυτό που θέλετε να πείτε (π.χ. χρησιμοποιήστε νοήματα).

Διασκέδασες με αυτό το παιχνίδι;
Σημείωσε με ✓

ΝΑΙ ΟΧΙ

Επειδή.....
.....
.....

Ομαδικά παιχνίδια
μπορείς να οργανώνεις
μαζί με τα υπόλοιπα
παιδιά της τάξης σου και
να παίζετε στο διάλειμμα!
Τέτοια παιχνίδια είναι η
παντομίμα, το χαλασμένο
τηλέφωνο, διαφορετικού
τύπου σκυταλοδρομίες...

Αυτό που μας ενώνει

Ο/Η δάσκαλός/α σας δημιουργεί μία ευθεία γραμμή με χαρτοταινία στο κέντρο της αίθουσάς σας. Στέκεστε όλα τα παιδιά στη μία πλευρά, το ένα δίπλα στο άλλο.

- ✓ Ακούτε από τον/τη δάσκαλο/α σας προτάσεις όπως:
  - Η οικογένειά μου υιοθέτησε ένα αδέσποτο ζώακι.
  - Αγαπημένο μου ομαδικό παιχνίδι είναι το κυνηγητό.
  - Κάθε Κυριακή, στις 8.00 το πρωί, ετοιμάζω πρωινό για την οικογένειά μου.
  - Ξέρω να χορεύω, τουλάχιστον, έναν ελληνικό παραδοσιακό χορό.
  - Αγαπώ τη ζωγραφική.
  - Το αγαπημένο μου φαγητό είναι το σπανακόρυζο.
  - Πέρυσι, πήγα διακοπές σε ένα νησί που το όνομά του αρχίζει από «Σ».
  - Το αγαπημένο μου μάθημα είναι η Μουσική.
- ✓ Αν η πρόταση ισχύει και για σας, περνάτε στην άλλη πλευρά της γραμμής, κουβεντιάζετε λιγάκι με τα παιδιά που θα βρεθείτε στην ίδια πλευρά για τις κοινές επιλογές σας και επιστρέψετε στην αρχική σας θέση.

Σε κύκλους συζητήσεων, μοιραστείτε τις σκέψεις σας για τα παρακάτω ερωτήματα.

Τι έμαθαν για μένα τα άλλα παιδιά;

Τι έμαθα για τα άλλα παιδιά;

Πώς αισθάνθηκα όταν βρισκόμουν στην ίδια πλευρά με τους/τις συμμαθητές/τριές μου και ήμασταν μια μεγάλη ομάδα;

Πώς αισθάνθηκα όταν ήμουν στην ίδια πλευρά με ελάχιστα παιδιά ή ακόμα και μόνος μου;

Οι άνθρωποι νιώθουν πιο όμορφα όταν βρίσκουν πράγματα που τους ενώνουν και ανήκουν σε μια ομάδα.

Ομάδα είναι...

Ομάδα είναι ένα σύνολο ανθρώπων που αναπτύσσουν σχέσεις μεταξύ τους, έχουν ίδιες αξίες, ενδιαφέροντα και κοινό σκοπό. Σε όλη μας τη ζωή, καλούμαστε να συμμετέχουμε σε πολλές και διαφορετικές ομάδες. Η οικογένειά μας, το σχολείο μας, οι φίλοι μας είναι οι πρώτες ομάδες στις οποίες ανήκουμε. Όσο μεγαλώνουμε γινόμαστε μέλη και σε πολλές ακόμα.

Αναζητήστε στο διαδίκτυο την ταινία κινουμένων σχεδίων «[Teamwork can make a Dreamwork](#)», («Η ομαδική δουλειά οδηγεί στο όνειρο») για να δείτε πώς η συνεργασία μάς οδηγεί, πράγματι, σε θαυμαστά αποτελέσματα.

Συλλογίζομαι με βοήθo την τέχνη!

Παρατήρησε προσεκτικά τους δύο πίνακες και απάντησε στις ερωτήσεις.

Έντεχνος συλλογισμός:
Βίνσεντ Βαν Γκογκ, Χανς Μπάχμαν

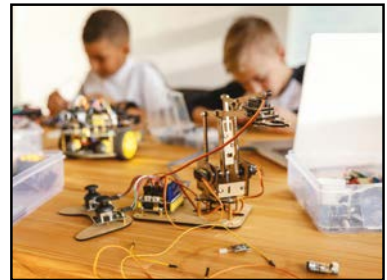
- Τι παρατηρείς στους πίνακες;
- ✓ Γνωρίζονται οι άνθρωποι μεταξύ τους;
  - ✓ Ποια άτομα θα μπορούσες να χαρακτηρίσεις ως ομάδα;
  - ✓ Δώσε εσύ έναν τίτλο στον κάθε πίνακα!

«Έξωστης καφεζείου τη νύχτα», (Café Terrace at Night)
«Χριστουγεννιάτικα κάλαντα στη Λουκέρνη», (A Christmas Carol in Lucerne)

Συμμετέχω κι εγώ σε ομάδες!

- ✓ Παρατήρησε τις εικόνες και βρες τις ομάδες που δημιουργούν οι άνθρωποι.
- ✓ Σημείωσε μέσα στα πλαίσια τι ομάδες είναι (αθλητικές, πολιτιστικές, εθελοντισμού κ.λπ.).
- ✓ Έπειτα, γράψε στο μπλοκάκι που βρίσκεται κάτω από τις εικόνες σε ποιες ομάδες συμμετέχεις εσύ!

Είμαι μέλος της ομάδας...

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....
- 4 .....

Ταξινόμησε τις ομάδες

Οι άνθρωποι, λοιπόν, συμμετέχουμε σε ομάδες για να καλύψουμε την ανάγκη μας για επικοινωνία και ψυχαγωγία! Με βάση, όμως, ποια κριτήρια επιλέγουμε την ομάδα που μας ταιριάζει;

Διάλεξε τρεις ομάδες από τις εικόνες της προηγούμενης δραστηριότητας και προσπάθησε να τις συγκρίνεις. Ποιες, κατά τη γνώμη σου, είναι οι ομοιότητες και ποιες οι διαφορές τους; Χρησιμοποίησε τον παρακάτω πίνακα για να κρατήσεις τις σημειώσεις σου. Ανακοίνωσε τις σκέψεις σου στην τάξη-ολομέλεια.

Ομάδα	Ο σκοπός της ομάδας είναι...	Πόσα μέλη μπορούν να συμμετέχουν;	Σε ποια ηλικία μπορώ να συμμετέχω σε αυτήν την ομάδα;
Ομάδα ζωγραφικής	Ψυχαγωγία - Διασκέδαση	Η ομάδα αποτελείται από 8 μικρούς ζωγράφους και τον/την δάσκαλο/α	Κάθε ομάδα πρέπει να έχει μέλη περίπου στην ίδια ηλικία. Αλλά μπορούν να δημιουργηθούν ομάδες για όλες τις ηλικίες

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ δασκάλας σου χωριστείτε σε ομάδες των 4- 5 μελών. Δημιουργήστε μία ομάδα που θα επιθυμούσατε όλοι/ες να είστε μέλη της! Για παράδειγμα, μια ομάδα κηπουρικής.

Θα χρειαστεί:

- ✓ να της δώσετε όνομα
- ✓ να καταγράψετε τους στόχους της
- ✓ να αναλάβει το κάθε μέλος από έναν ρόλο (για παράδειγμα, συντονιστής/στρια, γραμματέας, και όποιος άλλος ρόλος απαιτείται στην κάθε ομάδα)

Ανήκω σε ομάδα...;

Ποιες ομάδες... κρύβονται;

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Σημείωσε με ✓ τι ισχύει.

Για να γίνει κάποιος μέλος μιας ομάδας πρέπει να έχει κοινούς στόχους με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας.

Το σχολείο είναι μία ομάδα στην οποία ανήκουμε οι συμμαθητές μου κι εγώ.

Όλα τα μέλη μιας ομάδας κάνουν συνεχώς τα ίδια πράγματα.

Η σωστή επικοινωνία των μελών μιας ομάδας είναι πολύ σημαντική.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

..... είναι ένα σύνολο ανθρώπων που αναπτύσσουν ..... μεταξύ τους, έχουν ίδιες ..... , ... και κοινό σκοπό. Η πρώτη ομάδα στην οποία ανήκει κάποιος με τη γέννησή του είναι η ..... , μετά οι ..... και το ..... Όσο μεγαλώνουμε, ανήκουμε ολοένα και σε περισσότερες ομάδες, καθώς μεγαλώνει η ανάγκη του ανθρώπου να ανήκει σε ένα σύνολο και να νιώθει την αίσθηση του «εμείς».

Συγχαρητήρια! Με τη δύναμη της ομάδας σου, τα κατάφερες ως εδώ!
Ολοκλήρωσες το πρώτο κεφάλαιο! Χρωμάτισε την ομάδα των παιδιών!

2. Σχολεία στην Ελλάδα

Έχοντας ως αφορμή...

Το Σύνταγμα

Τα δικαιώματα
του παιδιού

Όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να πηγαίνουν στο σχολείο και να έχουν ίσες ευκαιρίες σε αυτό. Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει μέτρα ώστε όλα τα παιδιά να γράφονται και να μη διακόπτουν το σχολείο.

Η εκπαίδευση οφείλει να υποστηρίζει τα παιδιά να αναπτύξουν τις δεξιότητές και την προσωπικότητά τους, να μαθαίνουν να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων ανθρώπων, τους διαφορετικούς πολιτισμούς καθώς και το περιβάλλον.

Αλκίνοε, η Σύμβαση των δικαιωμάτων του παιδιού καθώς και το ίδιο το Σύνταγμα περιέχουν ξεχωριστά άρθρα που εξασφαλίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού στην εκπαίδευση.

Ακριβώς! Εκτός από το σπίτι, την οικογένεια, την πρόσβαση στην τροφή και το νερό, η εκπαίδευση πρέπει να προσφέρεται σε κάθε παιδί, χωρίς καμία διάκριση, με στόχο την ανάπτυξη όλων των πλευρών της προσωπικότητάς του.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να αναγνωρίζουμε την εκπαίδευση ως αξία και δικαίωμα κάθε παιδιού.
- ☉ να επιχειρηματολογούμε για την αναγκαιότητα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
- ☉ να περιγράφουμε σχολεία από διαφορετικές βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Τα σχολεία του κόσμου

Στις εικόνες παρουσιάζονται χώροι που χρησιμοποιούνται για διδασκαλία σε όλο τον κόσμο!

Τι παρατηρείς στις εικόνες; Είναι ίδιος ο τρόπος εκπαίδευσης των παιδιών σε όλα τα «σχολεία» του κόσμου;

Για ποιους λόγους πιστεύεις πως πρέπει κάθε παιδί να έχει το δικαίωμα να πηγαίνει στο σχολείο και να μορφώνεται; Σημείωσε τους βασικότερους!

Δημιουργία αφίσας

Η φωτογραφία παρουσιάζει σχολική αίθουσα στο Μαλάουι, μία από τις πέντε φτωχότερες χώρες του κόσμου. Η εκπαίδευση εκεί είναι αδύνατον να είναι υποχρεωτική. Παρά τις δύσκολες οικονομικές συνθήκες και την έλλειψη υλικών και εξοπλισμού, το σχολείο καθημερινά είναι γεμάτο από παιδιά.

Σε μικρές ομάδες, συζητήστε πώς θα μπορούσαν όλα τα παιδιά του κόσμου να πηγαίνουν σε ένα κατάλληλο σχολείο γι' αυτά.

Σε καλωσορίζουμε, «We welcome you», Ένα ταξίδι αλληλεγγύης και εθελοντισμού στη χώρα του Μαλάουι

Επικοινωνήστε με άλλα σχολεία της Ελλάδας βρίσκοντας τον κατάλληλο τρόπο (τηλεδιάσκεψη, διαδικτυακή αλληλογραφία, εκπαιδευτικές δράσεις, όπως το eTwinning, κοινωνικά δίκτυα).

- ✓ Ανταλλάξτε πληροφορίες για τον τόπο σας, για το σχολείο και την τάξη σας.
- ✓ Μοιραστείτε ζωγραφιές, μηνύματα και κατασκευές.

Το σχολείο του μέλλοντος!

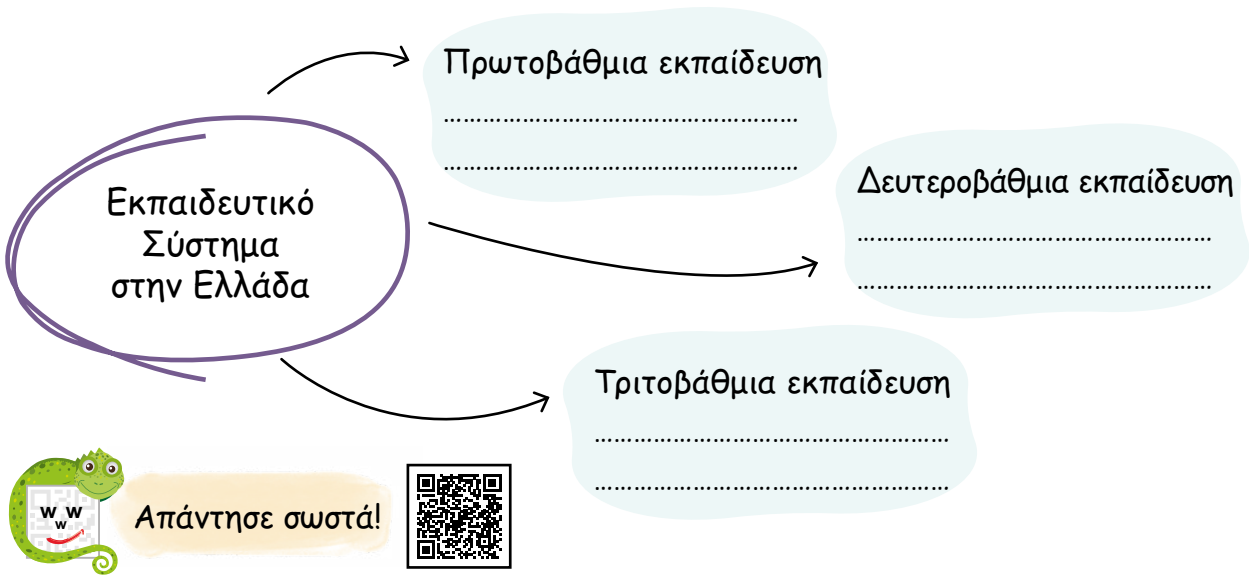
Πώς ονειρεύεσαι το σχολείο του μέλλοντος; Πώς είναι για σένα το ιδανικό σχολείο; Τι λείπει από το σχολείο που πηγαίνεις σήμερα; Χρησιμοποίησε το πλαίσιο για να το παρουσιάσεις!

Οι βαθμίδες της εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Ο μπαμπάς μου τελείωσε το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό σχολείο στην Κάριανη, στον Δήμο Παγγαίου. Στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο όμως, χρειάστηκε να μετακομίσει στην Καβάλα. Αργότερα, ως φοιτητής στο Πανεπιστήμιο, σπούδασε Γεωπονία στη Θεσσαλονίκη.

Διαβάζοντας προσεκτικά το παραπάνω κείμενο, προσπάθησε να εντοπίσεις «τα σχολεία» που ταιριάζουν στις παρακάτω κατηγορίες.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Από όσα μελετήσαμε στο κεφάλαιο, σημείωσε:

3 πράγματα που έμαθες για την εκπαίδευση στην Ελλάδα.

--	--	--

2 πράγματα που βρήκες πολύ ενδιαφέροντα γι' αυτή.

--	--

1 πράγμα που θα ήθελες να ρωτήσεις για την εκπαίδευση.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

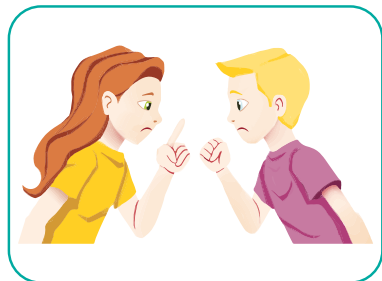
Η εκπαίδευση είναι ..... κάθε παιδιού και ορίζεται από το Σύνταγμα. Υπάρχουν ..... βαθμίδες εκπαίδευσης. Στην Πρωτοβάθμια ανήκει το ..... και το ..... Στη Δευτεροβάθμια, το ..... και το ..... Στην Τριτοβάθμια, το .....

Μπράβο σου! Απέκτησες περισσότερες γνώσεις για το δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην εκπαίδευση! Δώσε χρώμα στο κτίριο του σχολείου!

3. Διαπροσωπικές σχέσεις

Έχοντας ως αφορμή...

- Εμένα μου το χάρισε η γιαγιά... εντάξει;
- Τι λες; είπε πως είναι και για τις δυο μας... δώσ' το μου!

- Όλοι ίδιοι, όλοι διαφορετικοί και με διαφορετικές απόψεις!
- Πάντα όμως βρίσκουμε τη χρυσή τομή!

- Δεν σε θέλω στην ομάδα μου γιατί όλο χάνεις... γυαλάκια!
- Θα σου δείξω εγώ... Ποιος νομίζεις ότι είσαι;

- Αν ξαναπεταχτείς μέσα στην τάξη και με διακόψεις, αλίμονό σου!
- Καλέ, τι μας λες, σε φοβηθήκαμε τώρα... Φυτό, ε, φυτό!!!

- Όταν είμαστε ενωμένοι πετυχαίνουμε τα πάντα! Είμαστε ΟΜΑΔΑΡΑ!

- Παίζεις τόση ώρα... σειρά μου τώρα!
- Όχι, δεν στο δίνω... Παράτα με! Να βρεις άλλο παιχνίδι!

- ✓ Ποιο από τα παραπάνω πλαίσια ταιριάζει στην κάθε εικόνα;
- ✓ Έχεις βρεθεί ποτέ σε ανάλογη κατάσταση; Πώς αντέδρασες εσύ; Πώς αντέδρασαν οι άλλοι;
- ✓ Σε ποια από τα παραπάνω περιστατικά έχουμε «σύγκρουση» και σε ποια οι σχέσεις των παιδιών δείχνουν φιλικές;

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να διερευνούμε γεγονότα και καταστάσεις με βασικό εργαλείο τον διάλογο.
- ☉ να προτείνουμε τρόπους επίλυσης διαφορών σε περίπτωση διαφωνίας και κρίσεων.
- ☉ να εντοπίζουμε ανθρώπους που μπορούν να βοηθήσουν στη διαχείριση μιας κρίσης.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Εγώ, εσύ, αυτός, εμείς!

Ο Ορέστης είναι νέος μαθητής στο σχολείο μας. Ήρθε από ένα χωριό των Ιωαννίνων. Την Α' και τη Β' τάξη την παρακολούθησε στο χωριό του, δηλαδή, σε ένα σχολείο όπου τα παιδιά από όλες τις τάξεις κάνουν μάθημα στην ίδια αίθουσα με έναν δάσκαλο. Είναι πολύ καλός στη ζωγραφική, παίζει ποδόσφαιρο καταπληκτικά και ξέρει να φτιάχνει πανέμορφες φωλιές για τα πουλιά. Μέσα στην τάξη όμως είναι λιγομίλητος, γιατί η προφορά του έγινε πολλές φορές η αιτία να γελάσουν κάποια παιδιά μαζί του και να τον κοροϊδέψουν. Η μαθήτριά που κάθεται δίπλα του και μια παρέα παιδιών από την τάξη του τον στηρίζουν, παίζουν μαζί του και τον ενθαρρύνουν να συμμετέχει περισσότερο. Ο ίδιος όμως δυσκολεύεται και προτιμά να μένει «αθέατος», όπως λέει και η φίλη του η Σοφία.

- ✓ Πώς νιώθει ο Ορέστης που κάποια παιδιά τον κοροϊδεύουν για τη προφορά του;
- ✓ Τι σκέφτονται τα παιδιά που τον κοροϊδεύουν;
- ✓ Με ποιον τρόπο κάποια παιδιά δείχνουν τη συμπάθειά τους στον Ορέστη;
- ✓ Τι καταφέρνει να κάνει καλά ο Ορέστης;
- ✓ Εσείς θα θέλατε ένα παιδί σαν τον Ορέστη στην ομάδα σας;
- ✓ Τι θα γινόταν αν οι συμμαθητές του εστίαζαν στα ταλέντα του Ορέστη και όχι στην προφορά του; Θα βελτιώνονταν οι διαπροσωπικές τους σχέσεις;
- ✓ Τι πιστεύετε πως πρέπει να κάνουν τα άλλα παιδιά για να τον βοηθήσουν;

Επιλέγω, αφηγούμαι, μαντεύω το συναίσθημα!

«Ο καθένας μπορεί να θυμώσει – αυτό είναι εύκολο. Αλλά το να θυμώσει κανείς με το σωστό άτομο, στο σωστό βαθμό, τη σωστή στιγμή, για τη σωστή αιτία και με τον σωστό τρόπο – αυτό είναι δύσκολο.»
Αριστοτέλης

Χωριστείτε σε ομάδες με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ας.

- ✓ Γράψτε σε ένα χαρτάκι ένα συναίσθημα ο καθένας/η καθεμία και στη συνέχεια διπλώστε το χαρτάκι και βάλτε το μέσα σε ένα καλάθι.
- ✓ Επιλέξτε από ένα χαρτί με τα συναισθήματα από το καλάθι.
- ✓ Προσπαθήστε να δημιουργήσετε μία σύντομη ιστορία, μέσα από την οποία θα αναδύεται το συγκεκριμένο συναίσθημα.
- ✓ Παρουσιάστε το στην ομάδα σας.
- ✓ Τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας πρέπει να μαντέψουν σωστά το συναίσθημα που «κρύβεται» στην αφήγηση του/της συμμαθητή/τριας σας.

θυμός

Χθες, ο προπονητής δεν με έβαλε να παίξω στον αγώνα, παρόλο που μου το είχε υποσχεθεί!

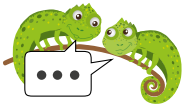
Μέσα από την Τέχνη...

Αποτυπώνω το συναίσθημα

Ιστορίες και συναισθήματα!

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ δασκάλας σου χωριστείτε σε δύο ομάδες.

- ✓ Κάθε ομάδα παίρνει μία από τις δυο ιστορίες.
- ✓ Αφού τις διαβάσετε, προσπαθήστε να βρείτε τα συναισθήματα που κρύβονται πίσω από τις συμπεριφορές των ηρώων.

Οι γονείς του Βασίλη χώρισαν πρόσφατα. Οι σχέσεις τους δεν ήταν καθόλου καλές τα τελευταία δύο χρόνια. Οι φωνές και οι τσακωμοί τους ανάγκαζαν συχνά τον Βασίλη να κλείνεται στο δωμάτιό του ή να καταφεύγει στο κοντινό σπίτι της γιαγιάς και του παππού του. Ο Βασίλης δεν έχει όρεξη πια για διάβασμα και δεν συμμετέχει στα μαθήματα. Στα διαλείμματα μαλώνει συνεχώς με τους συμμαθητές του και καταλήγει να κάθεται σε μια γωνιά μόνος του. Έχει πολλά νεύρα και πολύ συχνά ξεσπάει σε κλάματα.

Η Γκάλα είναι ένα κοριτσάκι της Γ' δημοτικού, που ήρθε στην Ελλάδα ως πρόσφυγας από την Ουκρανία. Ζει με τη μητέρα της και τη γιαγιά της. Μιλάει πολύ λίγα ελληνικά, οπότε αυτό δυσκολεύει την επικοινωνία της τόσο με τα άλλα παιδιά όσο και με τους εκπαιδευτικούς. Με τους συμμαθητές της δεν κάνει παρέα και συνήθως τσακώνεται μαζί τους. Επικοινωνεί μόνο με ένα κοριτσάκι από την Α' και με ένα από την Ε' τάξη, που μιλάνε ρώσικα. Τις περισσότερες φορές γυρίζει μόνη της στο προαύλιο, γιατί «χαλαίει» τα παιχνίδια των συμμαθητών της και τα παιδιά δεν τη θέλουν στις παρέες τους.

Καταγράψτε πιθανούς τρόπους αποφυγής της σύγκρουσης στην κάθε περίπτωση.

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

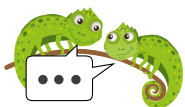
Σύγκρουση είναι...

Ζωγραφίζω το συναίσθημα

Συμφωνώ - Διαφωνώ - Δεν ξέρω...

- ✓ Ορίζουμε στην τάξη μας τρεις περιοχές. Την περιοχή του «Συμφωνώ», εκείνη του «Δεν συμφωνώ» κι εκείνη του «Δεν ξέρω».
- ✓ Σε ένα καλαθάκι υπάρχουν χαρτάκια, όσα και τα παιδιά της τάξης, με δηλώσεις που αφορούν στις σχέσεις μεταξύ σας, με τους εκπαιδευτικούς, με τα μέλη της οικογένειάς σας.
- ✓ Αφού διαλέξετε μια δήλωση και τη διαβάσετε, επιλέξτε σε ποια «περιοχή» θα σταθείτε.
- ✓ Τέλος, σε 60 δευτερόλεπτα υποστηρίξτε με επιχειρήματα την επιλογή της θέσης σας.

Τα παιδιά δεν είναι ικανά να λύσουν μόνα τους τις διαφορές τους!

Τα αγόρια μαλώνουν μεταξύ τους πιο συχνά απ' ό,τι τα κορίτσια...

Για να λήξει μια σύγκρουση πρέπει να υπάρξουν «συνέπειες» στα εμπλεκόμενα μέλη.

Για να διαχειριστώ μια κρίση, καλό είναι να συζητήσω το πρόβλημα με το άτομο που συγκρούστηκα ή να ζητήσω τη γνώμη τρίτου.

Με αφορμή... μια εικόνα!

- Δύο παιδιά αναπαριστούν την παραπάνω εικόνα. Στέκονται ακίνητα δημιουργώντας μια «παγωμένη εικόνα»...
- Μια ομάδα μαθητών αδιαφορεί για το τι γίνεται.
- Μια ομάδα παρακολουθεί με προσοχή και είναι έτοιμη να επέμβει να τους χωρίσει.
- Μια τρίτη ομάδα είναι με το μέρος του ενός παιδιού.
- Μια τέταρτη ομάδα με το μέρος του άλλου.
- ✓ Κάθε ομάδα διατυπώνει τις σκέψεις της και τα συναισθήματά της λέγοντας μια μικρή ιστορία που να συνδέεται με την εικόνα.
- ✓ Στη συνέχεια, αυτοσχεδιάζει την εξέλιξη του περιστατικού.
- ✓ Επιλέγει την κατάλληλη λύση για την ομαλή λήξη του δυσάρεστου συμβάντος.

Σε περίπτωση που τα παιδιά δεν καταφέρουν να δώσουν λύση στο συγκεκριμένο περιστατικό, ποιος «σημαντικός άλλος»/ **διαμεσολαβητής** θα μπορούσε να βοηθήσει στη διαχείριση της κρίσης;

Βάζοντας μια σειρά, πετυχαίνω το καλύτερο δυνατό!

Βάλε τα επόμενα «βήματα» στη σωστή σειρά, προκειμένου να φτάσεις στην καλύτερη δυνατή επιλογή λύσης για το παρακάτω περιστατικό.

- α) Σκεφτόμαστε πιθανές λύσεις
- β) Ξεκαθαρίζουμε το πρόβλημα
- γ) Παίρνουμε αποφάσεις
- δ) Εστιάζουμε στο πρόβλημα χωρίς να ρίχνουμε ευθύνες ο ένας στον άλλο
- ε) Κρίνουμε, αν είναι απαραίτητο, την παρουσία κάποιου άλλου για τη διαχείριση της κρίσης

Ο Ορέστης, ο Μανόλης και ο Άρης γνωρίζονται από το νηπιαγωγείο και κάνουν πολύ καλή παρέα. Ο Μανόλης και ο Άρης είναι εξαιρετικοί στις αθλητικές δραστηριότητες ενώ ο Ορέστης έχει μεγάλο ταλέντο στη ζωγραφική και στη μουσική. Αν και είναι «τριτάκι» παίζει πολύ καλά κιθάρα και αρμόνιο. Μετά το τέλος της Β' δημοτικού, ο Μανόλης και ο Άρης έκαναν περισσότερο παρέα οι δυο τους και ο Ορέστης μπήκε στο περιθώριο. Όταν ο Ορέστης τους ρώτησε γιατί δεν τον παίζουν πια και δεν τον καλούν στο σπίτι τους όπως παλιά, εκείνοι του απάντησαν ειρωνικά πως δεν έχουν να πουν τίποτα μαζί του γιατί έχουν διαφορετικά ενδιαφέροντα. Κι έτσι, οι τρεις φίλοι ήρθαν σε σύγκρουση.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Αντιστοίχισε σωστά τα παρακάτω.

Η Μαρίνα και ο Τάσος κατασκεύασαν μαζί μια μακέτα για την κυκλοφοριακή αγωγή.

Δυσκολευτήκαμε να βρούμε λύση στη διαφωνία μας. Μας βοήθησε η δασκάλα μας.

Αν και ξεκινήσαμε με καβγά, όλα πήγαν καλά στο τέλος. Συζητήσαμε, ακούσαμε προσεκτικά ο ένας τον άλλο και βρήκαμε τη λύση.

● Διαμεσολάβηση

● Επίλυση διαφωνίας

● Συνεργασία

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Οι διαπροσωπικές .....είναι αυτές που δημιουργούν στον άνθρωπο την αίσθηση «του ανήκειν» σε μια ..... Διαπροσωπικές σχέσεις διαμορφώνουμε με τα μέλη της οικογένειάς μας, με τους/τις συμμαθητές/τριες μας στο σχολείο, με τους φίλους μας. Πολλές φορές όμως, για διάφορους λόγους, προκύπτουν μεταξύ μας διαφωνίες ή ακόμα και .....οι οποίες μπορούν να επιλυθούν είτε από εμάς τους ίδιους, που εμπλεκόμαστε σ' αυτές, είτε με τη βοήθεια κάποιου .....

Συγχαρητήρια! Κέρδισες αξία και την τρίτη σφραγίδα της ενότητας!
Συνέχισε το ταξίδι σου στον λαϊκό πολιτισμό!

4. Λαϊκός πολιτισμός

Έχοντας ως αφορμή...

ραδιόφωνο

ανδρική φορεσιά
Ύδρας 19ος αι.

γυναικεία φορεσιά
Αττικής 19ος αι.

λάμπα
πετρελαίου

πινακωτή

σφραγίδα

πόρπη (κόσμημα)
μέσης

Τι απεικονίζεται
στη συγκεκριμένη
φωτογραφική
συλλογή;

Πώς πιστεύεις ότι
συνδέονται μεταξύ
τους;

Έχεις δει από κοντά
κάποια αντικείμενα
από αυτά; Αν ναι,
πού;

Αμέλια, τα εκθέματα που
βλέπουμε στις προθήκες
σε ένα λαογραφικό
μουσείο είναι λαϊκός
πολιτισμός;

Ναι, αλλά όχι μόνο αυτά!
Λαϊκός πολιτισμός είναι
και τα τραγούδια και οι
χοροί μας και τα ήθη κι
έθιμά μας. Ακόμα και
κάποιες συνταγές μας!

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να εντοπίζουμε ήθη κι έθιμα από διάφορα μέρη της Ελλάδας.
- ☉ να αναφέρουμε συνήθειες και παραδόσεις από διάφορες χώρες.
- ☉ να παρουσιάζουμε λαϊκά παραμύθια, μύθους και θρύλους.
- ☉ να αναγνωρίζουμε κάλαντα, τραγούδια και χορούς από την ελληνική παράδοση.
- ☉ να περιγράφουμε παραδοσιακές φορεσιές από διάφορα μέρη της Ελλάδας.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Λαογραφικό μουσείο είναι...

Περιηγηθείτε σε ιστοσελίδες Λαογραφικών Μουσείων στην Ελλάδα. Το Λαογραφικό Μουσείο Μετσόβου δίνει τη δυνατότητα εικονικής περιήγησης.

Έχεις επισκεφτεί ένα Λαογραφικό Μουσείο;

Γιατί είναι σημαντικό να υπάρχουν τέτοιου είδους μουσεία;

Μέσα στα εκθέματα ενός Λαογραφικού Μουσείου, μπορεί κανείς να βρει:

Φ _____	
Α _____	
Κ _____	
Ξ _____ Α _____	

Τα εκθέματα ενός λαογραφικού μουσείου είναι αντικείμενα που έχει χρησιμοποιήσει ο άνθρωπος στην καθημερινή του ζωή και σχετίζονται με τον λαϊκό πολιτισμό.

Ανήκω στο Λαογραφικό Μουσείο

...και παρδαλή η ποδιά σου, χαρά στην ομορφιά σου!!!

ανδρική φορεσιά
Φωκίδας, 1880

γυναικεία φορεσιά
Φωκίδας, 1850

φέσι, πουκάμισο λευκό,
χιλέκο, ζωνάρι, φουστανέλα,
η μάλλια (μάλλινο καλσόν),
μαύρες καλτσοδέτες με
φούντες, τσαρούχια, γκιορντάνι

μαντίλι, κεντητό μακρύ
πουκάμισο, σιγκούνι, ποδιά,
πόρπη

Σημείωση: Πρόσθεσε
στην περιγραφή σου
χρώματα κι επίθετα που
να ταιριάζουν με τις
φωτογραφίες!

Παρατήρησε προσεκτικά τις δύο παραδοσιακές φορεσιές από τη Φωκίδα! Προσπάθησε να τις περιγράψεις, χρησιμοποιώντας το λεξιλόγιο δίπλα στις φωτογραφίες, αφού πρώτα βρεις στο λεξικό όσες λέξεις δεν γνωρίζεις.

Η φορεσιά

Ελληνικές παραδοσιακές φορεσιές

Παίζοντας, μαθαίνοντας!

Αλκίνοε, σήμερα ο παππούς μου θα μας δείξει παραδοσιακά παιχνίδια που έπαιζε μικρός στις αλάνες της γειτονιάς του με τους φίλους του! Θα έρθεις κι εσύ;

Τα χάνω εγώ κάτι τέτοια; Άσε που ξέρω και μερικά, από ένα βιβλίο που μου χάρισε η νονά μου, το «100 παραδοσιακά παιχνίδια». Χθες, μάλιστα, παίξαμε το «Βασιλιά, βασιλιά».

Βασιλιά, βασιλιά...!

Πώς παίζεται;

Ένα παιδί γίνεται βασιλιάς και φοράει το βασιλικό στέμμα. Τα υπόλοιπα παιδιά αποφασίζουν μια δουλειά που θα αναπαραστήσουν όλα μαζί. Αφού σταθούν απέναντί του, τον ρωτούν:

«Βασιλιά, βασιλιά με τα 12 σπαθιά! Τι δουλειά;»

Κι εκείνος απαντάει: **«Τεμπελιά, τεμπελιά!»**

Τότε όλοι μαζί φωνάζουν: **«Τεμπελιά; Γρήγορα, δουλειά!»**

Τα παιδιά προσπαθούν να δείξουν με κινήσεις στον βασιλιά (παντομίμα) τη δουλειά που αποφάσισαν. Ο βασιλιάς πρέπει να μαντέψει τι δουλειά κάνουν οι παίκτες! Αν το βρει, «τα βγάζουν» και γίνεται άλλος βασιλιάς. Αν όχι, συνεχίζει το ίδιο παιδί μέχρι να μαντέψει σωστά!

«100 παραδοσιακά παιχνίδια», Χρυσάνθη Καραϊσκού

Συγκεντρώστε υλικό για παραδοσιακά παιχνίδια!

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ δασκάλας σας χωριστείτε σε δύο ομάδες.

- ✓ Ερευνήστε στο διαδίκτυο, ψάξτε σε βιβλία, ρωτήστε τους παππούδες και τις γιαγιάδες.
- ✓ Παρουσιάστε το σε όλη την τάξη!
- ✓ Φτιάξτε ένα ψηφιακό βιβλίο και αναρτήστε το με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού της Πληροφορικής στην ιστοσελίδα του σχολείου σας.
- ✓ Στη συνέχεια, επιλέξτε κάποια από αυτά να τα μάθετε στα παιδιά των άλλων τάξεων.

Παραμύθι, μύθι, μύθι, το κουκί και το ρεβίθι!

- ✓ Παρατηρήστε προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες.
- ✓ Τοποθετήστε τες σε όποια σειρά θέλετε και γράψτε το δικό σας παραμύθι.

«Το βασιλικό
σκυλάκι»

Μάντεψε ποιος

Όπα, όπα, όπα... Αβάντι μανέστρο!

- ✓ Έχεις παρακολουθήσει Θέατρο Σκιών;
- ✓ Ποιος ήταν ο τίτλος της παράστασης;
- ✓ Ποιος ήταν ο κεντρικός ήρωας της παράστασης;

Χαρακτήρες του
Καραγκιόζη

Ευγένιος
Σπαθάρης

«Καλήν εσπέραν, άρχοντες, αν είναι ορισμός σας»

Τα **κάλαντα** είναι παραδοσιακά τραγούδια που λέγονται από παιδιά την παραμονή μεγάλων θρησκευτικών γιορτών του **Δωδεκαημέρου**. Περιλαμβάνουν ευχές για τους νοικοκύρηδες και τις νοικοκυράδες!

- Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/δασκάλας σας χωριστείτε σε ομάδες».
- ✓ Βρείτε και παρουσιάστε κάλαντα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Βάζω Σ για το σωστό και Λ για το λάθος.

Ήθη, έθιμα, δημοτικά τραγούδια και χοροί ανήκουν στον λαϊκό πολιτισμό.

Ένα λαογραφικό μουσείο έχει ως εκθέματα κυκλαδικά ειδώλια.

Τα κάλαντα είναι εκκλησιαστικοί ψαλμοί.

Τις παραδοσιακές φορεσιές τις θαυμάζουμε σε προθήκες των λαογραφικών μουσείων.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Τα ήθη κι έθιμα, τα δημοτικά μας τραγούδια, οι παραδοσιακοί χοροί και οι φορεσιές, καθώς και τόσα άλλα αντικείμενα της καθημερινής ζωής του ανθρώπου στο παρελθόν, ανήκουν στον .....

Συγχαρητήρια, για μια ακόμη φορά! Με αυτό το κεφάλαιο κατάφερες και ολοκλήρωσες και τη δεύτερη ενότητα! Άλλη μία σφραγίδα στο διαβατήριό της γνώσης!

Γλωσσάρι:
Κοινωνικές Σχέσεις

Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω

- 1 Η χώρα που ζω
- 2 Αλλαγές στον ουρανό και στη γη της χώρας μου
- 3 Ο καιρός και οι εποχές στη χώρα που ζω
- 4 Η πρόγνωση του καιρού στη χώρα μου
- 5 Ο καιρός και το κλίμα στη χώρα μου

Σ' αυτήν την ενότητα...

Μέσα από ψηφιακούς και έντυπους χάρτες, θα εντοπίσουμε τη θέση της Ελλάδας στον κόσμο, ενώ θα μάθουμε τα σύνορα και τα γεωγραφικά της διαμερίσματα. Θα έρθουμε σε επαφή με σημαντικούς γεωγραφικούς όρους μελετώντας γεωμορφολογικούς και πολιτικούς χάρτες.

Κάνοντας χρήση της πυξίδας ή ακολουθώντας τον ήλιο, θα μάθουμε να προσανατολιζόμαστε.

Θα συνειδητοποιήσουμε τις αλλαγές του περιβάλλοντος και τις ευθύνες του ανθρώπου γι' αυτές.

Ολοκληρώνοντας την ενότητα, θα διακρίνουμε τον καιρό από το κλίμα και θα εξοικειωθούμε με φράσεις όπως «κλιματική αλλαγή», «πολιτική προστασία», «πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών».

1. Η χώρα που ζω

Έχοντας ως αφορμή...

Όμορφη και παράξενη πατρίδα
ωσάν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα

Ρίχνει να πιάσει ψάρια
πιάνει φτερωτά
στήνει στη γη καράβι
κήπο στα νερά
κλαίει φιλεί το χώμα
ξενιτεύεται
μένει στους πέντε δρόμους
αντρειεύεται.

«Ο Ήλιος ο ηλιάτορας», Οδ. Ελύτης

Ξέρεις πού βρίσκεται
η Ελλάδα πάνω στον
πλανήτη μας;

Εντοπίζω τη χώρα μου,
τον τόπο μου

Βεβαίως! Βρίσκεται στο
βορειοανατολικό ημισφαίριο της
Γης. Κοίταξε την εικόνα πιο κάτω...
την έχω εντοπίσει κιόλας...

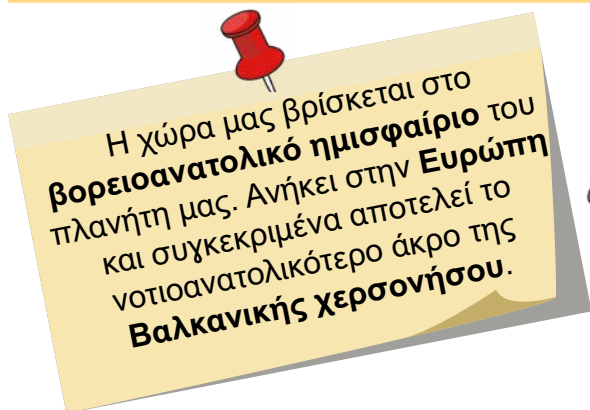
Περιηγήσου στον τόπο σου, στη χώρα, στην ήπειρο,
στον πλανήτη σου, χρησιμοποιώντας την υπηρεσία
χαρτογράφησης του διαδικτύου (Google Maps).

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να εντοπίζουμε τη θέση του τόπου μας, της χώρας μας στην Ευρώπη και στον κόσμο σε έναν χάρτη.
- ☉ να διακρίνουμε τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας και τα σύνορά της.
- ☉ να μελετούμε τα βασικά στοιχεία ενός χάρτη.
- ☉ να διακρίνουμε βασικούς γεωγραφικούς όρους σε έντυπους και ψηφιακούς χάρτες.
- ☉ να κατασκευάζουμε ένα μοντέλο πολιτικού χάρτη.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Η **χερσόνησος** είναι ένα μεγάλο κομμάτι ξηράς που εισχωρεί στη θάλασσα και βρέχεται από τις 3 πλευρές του με θάλασσα.

Εντοπίζουμε τη χώρα που ζούμε

Εντόπισε στον χάρτη τη χώρα που ζεις και χρωμάτισέ τη με κίτρινο χρώμα.

Η Ελλάδα είναι η χώρα που ζούμε. Δεν σημαίνει όμως ότι είναι και η χώρα καταγωγής όλων.

- ✓ Εσύ από ποια χώρα κατάγεσαι;
- ✓ Το παιδί που κάθεται δίπλα σου;
- ✓ Τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης σου;

Μήπως δεν φτάνει ο χάρτης της Ευρώπης και χρειαζόμαστε έναν παγκόσμιο χάρτη;

Εντοπίζω τις ευρωπαϊκές χερσονήσους

Τα σύνορα της Ελλάδας

Τοποθέτησε σωστά τα σύνορα της Ελλάδας στον παρακάτω χάρτη. Οι αριθμοί θα σε βοηθήσουν!

1. Αλβανία
2. Βόρεια Μακεδονία
3. Βουλγαρία
4. Τουρκία
5. Αιγαίο πέλαγος
6. Ιόνιο πέλαγος
7. Λιβυκό Πέλαγος

Η Ελλάδα συνορεύει...

Τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας

Αν βρούμε τους παρακάτω αναγραμματισμούς, θα γνωρίζουμε πλέον τα 9 γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας. Στη συνέχεια, τα γράφουμε σωστά στα πλαίσια, αριστερά του χάρτη.

Η Ελλάδα χωρίζεται σε **εννέα** μεγάλες περιοχές που παρουσιάζουν κοινά γεωγραφικά και ιστορικά χαρακτηριστικά και ονομάζονται **γεωγραφικά διαμερίσματα**.

Η Ελλάδα χωρίζεται σε...

Ο δικός μου τόπος

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/δασκάλας σας χωριστείτε σε 9 ομάδες.

- ✓ Κάθε ομάδα διαλέγει να σχεδιάσει ένα γεωγραφικό διαμέρισμα σε χαρτί του μέτρου.
- ✓ Σημειώνουμε πάνω του μεγάλες πόλεις, ιστορικά μνημεία, βουνά, ποτάμια, λίμνες που βρίσκουμε σε ψηφιακό ή έντυπο χάρτη.
- ✓ Συνθέτουμε τα κομμάτια μας φτιάχνοντας ένα μοντέλο πολιτικού χάρτη της Ελλάδας.

Γεωγραφικοί όροι

Πώς διαμορφώνεται η γη;

Μελέτησε προσεκτικά τους ορισμούς των γεωγραφικών όρων και προσπάθησε να κάνεις σωστά την αντιστοίχιση!

λίμνη

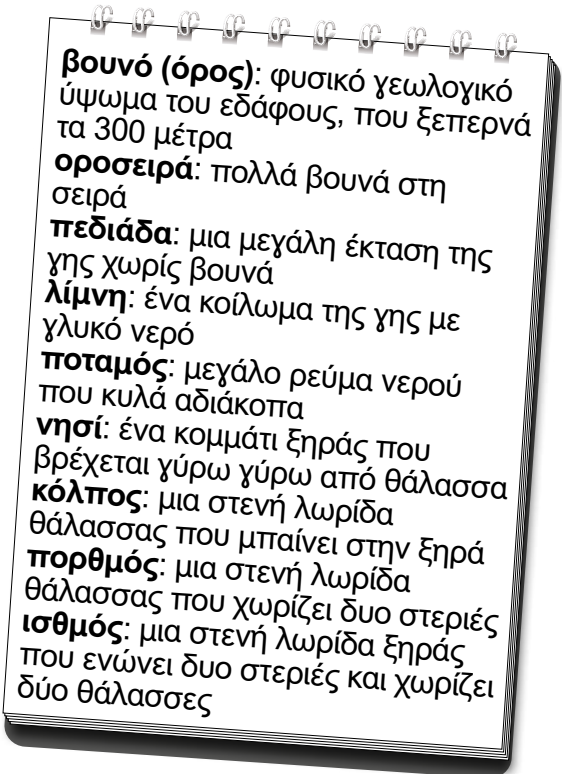
οροσειρά

όρος

πεδιάδα

Οι όροι κρύφτηκαν

Ανακαλύπτοντας τους χάρτες

Εμείς, φέτος, θα γνωρίσουμε τους πολιτικούς και τους γεωμορφολογικούς χάρτες.

Οι **πολιτικοί χάρτες** παρουσιάζουν τις πόλεις, τους δρόμους, τα λιμάνια ενός τόπου, δηλαδή όσα δημιουργεί ο άνθρωπος. Οι **γεωμορφολογικοί** παρουσιάζουν τα βουνά, τα ποτάμια, τις λίμνες, τις θάλασσες, τα νησιά, δηλαδή τα δημιουργήματα της φύσης.

Οι **χάρτες** είναι εργαλεία που αποτυπώνουν τη γεωγραφική αναπαράσταση κάποιας περιοχής.

Συμπλήρωσε τον πίνακα με ό,τι γνωρίζεις.

Ορίζω ως χάρτη:

Βασικά χαρακτηριστικά:

ΧΑΡΤΗΣ

Είδη χαρτών:

Δεν είναι χάρτης...

Διάκριση χαρτών

Διαχώρισε τους παρακάτω χάρτες σε **γεωμορφολογικούς** και **πολιτικούς**.

Τι χάρτης είναι:

Γεωμορφολογικός ή πολιτικός:

Η ταυτότητα του χάρτη

Τα βασικά στοιχεία του κάθε χάρτη είναι ο **τίτλος** και το **υπόμνημα**.
 Ο τίτλος μας παρουσιάζει το περιεχόμενο του κάθε χάρτη ενώ το υπόμνημα περιλαμβάνει **σύμβολα** και **χρώματα** που χρησιμοποιούνται μέσα στον χάρτη για να δίνονται πιο εύκολα οι πληροφορίες.
 Δίπλα σε κάθε **σύμβολο** δίνεται η **ερμηνεία** του.

Μαθαίνοντας τα σύμβολα του χάρτη

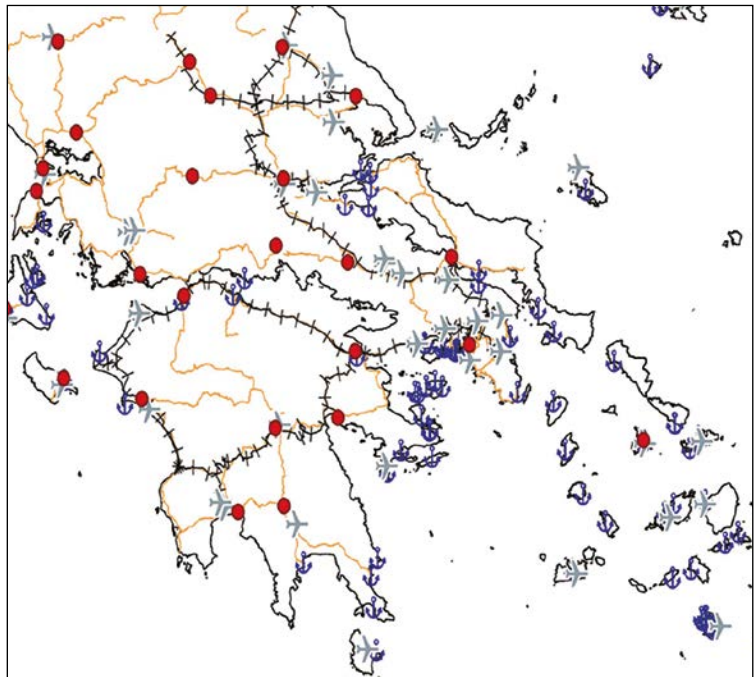

Κλίμακα

Αποκωδικοποιούμε τα σύμβολα του χάρτη και γράφουμε τι συμβολίζουν στο παρακάτω υπόμνημα.

Υπόμνημα	
●	<input type="text"/>
✈	<input type="text"/>
⚓	<input type="text"/>
⚡	<input type="text"/>
—	<input type="text"/>

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ:

Βάζουμε Λ για το λάθος και Σ για το σωστό!

Η Ελλάδα:

- βρίσκεται στο νοτιοδυτικό ημισφαίριο της Γης.
- είναι χώρα της Βαλκανικής χερσονήσου.
- είναι ευρωπαϊκή χώρα.
- συνορεύει με την Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Γερμανία.
- ανατολικά βρέχεται από το Αιγαίο πέλαγος.
- χωρίζεται σε δέκα γεωγραφικά διαμερίσματα.
- και οι πεδιάδες της παρουσιάζονται σε πολιτικούς χάρτες.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Εντοπίσαμε τη θέση της Ελλάδας στον παγκόσμιο χάρτη. Γνωρίσαμε τα σύνορά της και μάθαμε ότι χωρίζεται σε ..... γεωγραφικά διαμερίσματα. Μιλήσαμε για τα γεωμορφολογικά της χαρακτηριστικά όπως η ο....., η π....., τα π..... και οι λ..... Παρατηρήσαμε τους χάρτες και μάθαμε να τους διαχωρίζουμε σε ..... και σε ..... Τέλος, διακρίναμε τα βασικά στοιχεία του κάθε χάρτη, τον τ..... και το υ.....!

Μπράβο σου! Κέρδισες με επιτυχία την πρώτη σφραγίδα του διαβατηρίου σου γι' αυτήν την ενότητα! Είναι ο χάρτης του ταξιδιού. Χρωμάτισέ τον! Το ταξίδι σου στη γνώση... συνεχίζεται!

2. Αλλαγές στον ουρανό και στη γη της χώρας μου

Έχοντας ως αφορμή...

Το ταξίδι του Ήλιου

Ο Ήλιος είναι ένα αστέρι που χαρίζει ζωή σε όλους τους έμβιους οργανισμούς στη Γη. Το καθημερινό του ταξίδι είναι συνεχές. Όταν ανατέλλει, το πρωί, πλημμυρίζει με ζέστη και φως ο κάθε τόπος και ο ουρανός αποκτά το γαλάζιο του χρώμα. Το μεσημέρι με το χρυσοκίτρινο χρώμα του στέκει ψηλά στον ουρανό. Τότε είναι πιο ζεστός και λαμπερός. Το βράδυ δύνει στο βάθος του ορίζοντα, βάφοντας τον ουρανό με ένα υπέροχο πορτοκαλί χρώμα.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να εντοπίζουμε τα 4 σημεία του ορίζοντα.
- ☉ να αναγνωρίζουμε ότι ο ήλιος ανατέλλει από την Ανατολή και δύνει στη Δύση.
- ☉ να διακρίνουμε στοιχεία του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.
- ☉ να εντοπίζουμε φυσικές αλλαγές στο περιβάλλον με το πέρασμα του χρόνου.
- ☉ να αξιολογούμε ανθρώπινα δημιουργήματα ή άλλες παρεμβάσεις ανάλογα με τις συνέπειές τους στο περιβάλλον.
- ☉ να αναφέρουμε τρόπους αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

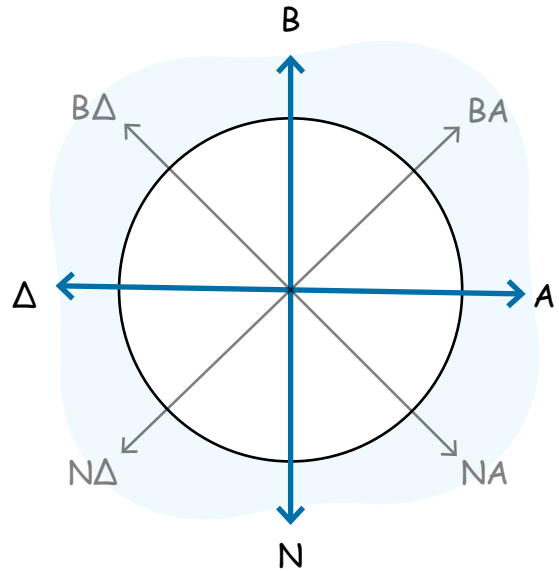
Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα

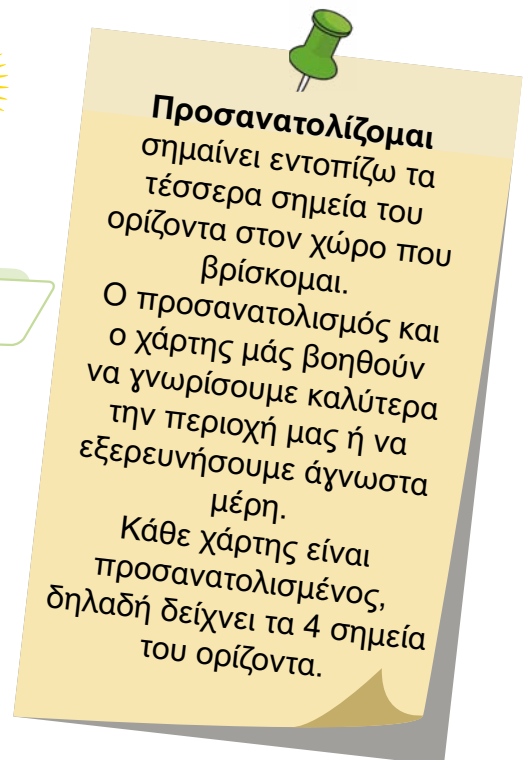

Έρθε η ώρα να βγούμε στην αυλή. Θα ανακαλύψουμε τα **4 σημεία του ορίζοντα**.

- ✓ Εντοπίστε τον Ήλιο.
- ✓ Ανοίξτε τα χέρια σας σε έκταση, ώστε το δεξί σας χέρι να δείχνει τον ήλιο (**Ανατολή**).
- ✓ Το αριστερό σας χέρι θα δείχνει τη **Δύση**.
- ✓ Τότε μπροστά σας θα βρίσκεται ο **Βορράς** και πίσω σας ο **Νότος**.

Τώρα που μάθαμε τα σημεία του ορίζοντα, γράψε το καθένα από αυτά στην κατάλληλη θέση.

Βρες τη θέση μου!

Ωρα για παιχνίδι!

Χωριστείτε σε ζευγάρια.

- ✓ Ο ένας διαλέγει ένα σημείο μέσα στην τάξη και στέκεται.
- ✓ Ο άλλος «εντοπίζει» τη θέση σε σχέση με τα αντικείμενα που υπάρχουν στην τάξη και την περιγράφει χρησιμοποιώντας τις λέξεις: ανατολικά, δυτικά, βόρεια, νότια.

Ένα παιδί βρίσκεται μπροστά στη βιβλιοθήκη και το ζευγάρι του λέει: «Ο Όμηρος βρίσκεται δυτικά της βιβλιοθήκης και ανατολικά από τον πίνακα».

Με την πυξίδα προσανατολιζόμαστε!

Η **πυξίδα** είναι ένα όργανο που μας βοηθά να προσανατολιζόμαστε. Ο Βορράς είναι το σημείο του ορίζοντα που δείχνει πάντα η μαγνητική βελόνα.

Αναζήτησε στο διαδίκτυο πληροφορίες σχετικές με τη λειτουργία μιας πραγματικής πυξίδας

Εκτός από τη βοήθεια του ήλιου και τη χρήση της πυξίδας, μπορείς να προσανατολιστείς με τη Σελήνη, με τη χρήση κλαδιού, με την κίνηση των αστεριών, ακόμα και με το ρολόι με τους δείκτες (αναλογικό ρολόι).

Τα σημεία του ορίζοντα

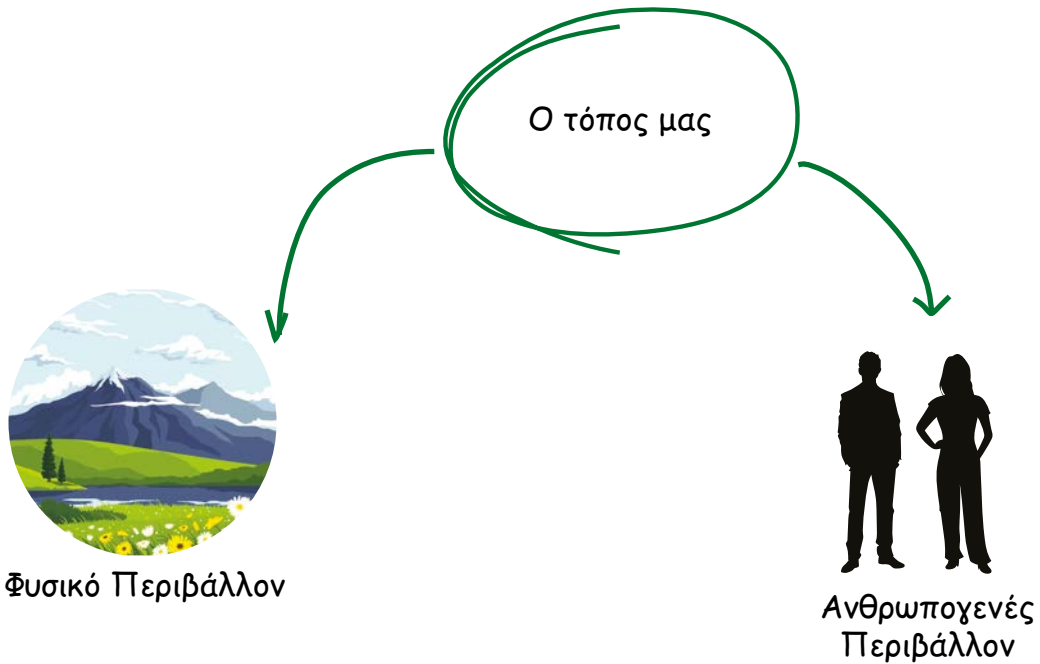
Προσανατολιζόμαι...

Άνθρωπος και φύση

Παρατήρησε προσεκτικά τον τόπο γύρω σου, σκέψου μέρη που έχεις επισκεφτεί και σημείωσε τι από όσα έχεις δει είναι δημιούργημα της φύσης και τι κατασκεύασε ο άνθρωπος.

Φυσικό Περιβάλλον:

.....

.....

.....

Ανθρωπογενές Περιβάλλον:

.....

.....

.....

Φυσικό Περιβάλλον -
Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Συλλογίζομαι με βοηθό την τέχνη!

Η εικόνα δείχνει έναν πολυσύχναστο δρόμο της Νέας Υόρκης.

- ✓ Παρατήρησέ την προσεκτικά!
- ✓ Ποιες σκέψεις σου έρχονται στο μυαλό;
- ✓ Ποιο σημείο της εικόνας σου κάνει εντύπωση;
- ✓ Για ποιους λόγους;
- ✓ Μοιάζει με τον τόπο που ζεις;
- ✓ Τι θα άλλαζες στην εικόνα;

Ο άνθρωπος, με τη βοήθεια της τεχνολογίας, έχει καταφέρει να κατασκευάσει σπουδαία έργα. Μήπως όμως όλα αυτά τα επιτεύγματα έχουν και αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον;

Έντεχνος συλλογισμός «Στους δρόμους της Νέας Υόρκης»

Στην άλλη πλευρά...

«Σε μία μεγάλη λεωφόρο, κάπου στη Λατινική Αμερική, ένας άνθρωπος περιμένει να διασχίσει τον δρόμο. Ριζωμένος στην άκρη του πεζοδρομίου, μπροστά σε ένα ακατάπαυστο ρεύμα αυτοκινήτων, ο πεζός περιμένει δέκα λεπτά, περιμένει είκοσι λεπτά, περιμένει μία ώρα. Κοιτάζει αριστερά, κοιτάζει δεξιά και βλέπει έναν άντρα να κάθεσαι ακουμπισμένος στον τοίχο. Τον πλησιάζει και τον ρωτάει:

- Συγγνώμη, τι πρέπει να κάνω για να περάσω απέναντι;
- Δεν ξέρω. Εγώ γεννήθηκα από την εδώ πλευρά του δρόμου, του απάντησε ο άλλος».

«Ένας κόσμος ανάποδα», Ε. Γκαλεάνο

Τι θα έλεγες στον περαστικό που θέλει να περάσει απέναντι, αν ήσουν:

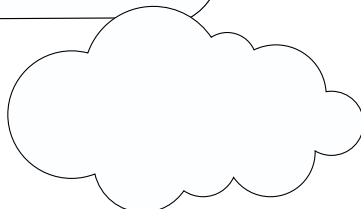
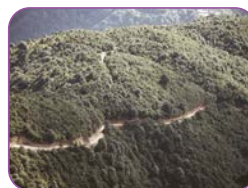
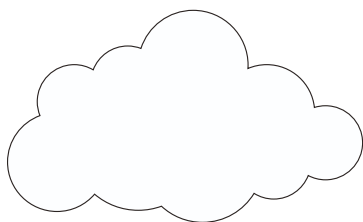
- ✓ η λεωφόρος
- ✓ ένα ντρόουν που διασχίζει όποτε επιθυμεί τη λεωφόρο
- ✓ ο άνθρωπος που ζει μόνιμα από τη δεξιά πλευρά του δρόμου
- ✓ το φανάρι

Δημιουργήστε έναν διάλογο με τους παραπάνω ρόλους ή και άλλους που θα θέλατε να προσθέσετε.

Ανθρώπινα δημιουργήματα: Θετικές και αρνητικές συνέπειες

Εντόπισε στις παρακάτω εικόνες τις παρεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση. Σημείωσε μέσα στα λευκά σύννεφα τις θετικές και στα γκρι τις αρνητικές. Μη βιαστείς να απαντήσεις! Σκέψου πως μια εικόνα μπορεί να έχει και θετικές και αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον.

Πώς θα μπορούσαμε να μειώσουμε τον αριθμό των γκρι σύννεφων;

Η ανεξέλεγκτη ανθρώπινη δραστηριότητα έχει επιφέρει πολλές αλλαγές στη φύση. Όλο και συχνότερα, γινόμαστε παρατηρητές **φυσικών καταστροφών** που βλάπτουν τον πλανήτη μας ανεπανόρθωτα και βλάπτουν τόσο το οικοσύστημα όσο και τον άνθρωπο. Είναι άμεση η ανάγκη μιας σοβαρής και μόνιμης αντιμετώπισης.

Περιβαλλοντικά προβλήματα

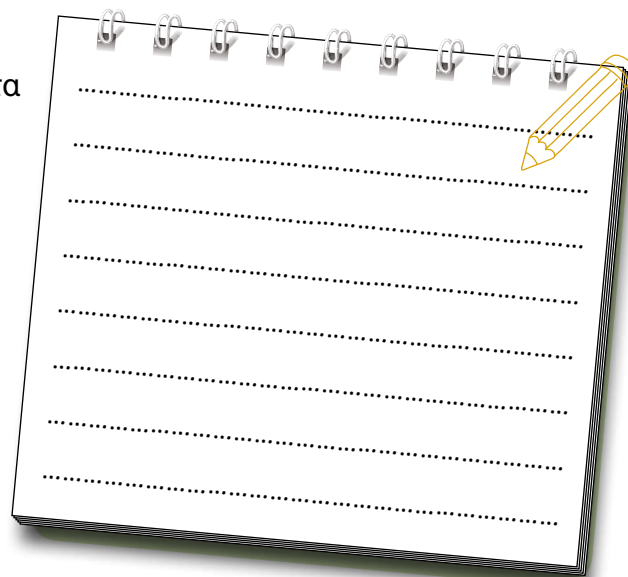

Χωριστείτε σε ζευγάρια.

- ✓ Παρατηρήστε τις εικόνες προσεκτικά!
- ✓ Συζητήστε τι συμβαίνει σε κάθε εικόνα.

- ✓ Γράψτε μερικά από τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει αυτή τη στιγμή ο τόπος σας.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Σε κάθε ζευγάρι προτάσεων, **υπογράμμισε** τη μία που είναι σωστή!

- Τα σπήλαια και οι κόλποι αποτελούν μέρος του φυσικού περιβάλλοντος.
- Ο Παρθενώνας και το Παλάτι της Κνωσού είναι δημιουργήματα της φύσης.
- Ένα αστικό περιβάλλον είναι γεμάτο ανθρώπινα δημιουργήματα.
- Ένα αστικό περιβάλλον είναι γεμάτο δημιουργήματα της φύσης.
- Οι παρεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση έχουν αρνητικές συνέπειες.
- Οι παρεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση έχουν θετικές και αρνητικές συνέπειες.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Μάθαμε ότι ο .....είναι το μεγαλύτερο αστέρι του ηλιακού μας συστήματος. Γνωρίσαμε τα 4 σημεία του ....., την Α....., τη Δ....., τον Β..... και τον Ν..... και καταφέραμε να προσανατολιζόμαστε με τη βοήθεια της .....

Το περιβάλλον στο οποίο δεν υπάρχουν ανθρώπινα έργα ονομάζεται....., ενώ εκεί που η παρουσία τεχνητών έργων είναι εμφανής είναι το .....

Οι παρεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση άλλοτε έχουν ..... και άλλοτε ..... αποτελέσματα. Πολλές φορές, η ανθρώπινη δραστηριότητα γίνεται χωρίς έλεγχο κι έτσι, συχνά, γινόμαστε παρατηρητές φυσικών καταστροφών. Είναι απαραίτητο να αποκτήσουμε περιβαλλοντική συνείδηση για την προστασία του πλανήτη μας.

Συγχαρητήρια! Κατάφερες να αποκτήσεις δύο ακόμα σύμβολα της πολυπόθητης σφραγίδας του διαβατηρίου σου! Είναι η πυξίδα και το βιβλίο με πληροφορίες για όλα τα δημιουργήματα της φύσης και του ανθρώπου! Χρωμάτισέ τα !

3. Ο καιρός και οι εποχές στη χώρα που ζω

Έχοντας ως αφορμή...

Καλημέρα,
Αλκίνοε!

Καλημέρα, Αμέλια.
Πόσο ωραίος καιρός για
περιπέτειες σήμερα!

Είναι γεγονός πως καθημερινά,
μία από τις πιο συχνές μας
ερωτήσεις είναι «**Τι καιρό
κάνει σήμερα;**». Τι εννοούμε
όμως με την ερώτηση αυτή και
γιατί μας ενδιαφέρει τόσο;

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να παρατηρούμε τον καιρό που επικρατεί στον τόπο μας από μέρα σε μέρα και από εποχή σε εποχή.
- ☉ να συγκρίνουμε τις καταγραφές για τα χαρακτηριστικά του καιρού σε διαφορετικές εποχές.
- ☉ να περιγράψουμε τον καιρό χρησιμοποιώντας ειδικό λεξιλόγιο.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Παρατηρώντας και περιγράφοντας τον καιρό!

Για την εβδομάδα που ακολουθεί, παρατηρούμε τον καιρό και προσπαθούμε να τον περιγράψουμε με τις παρακάτω λέξεις:

αίθριος, βροχερός, ηλιόλουστος, καύσωνας, ψυχρός, παγετός, ομιχλώδης, χιονόνερο, χαλάζι, χιόνι, καταιγίδα

Είναι σημαντικό να επαναλάβεις την παρατήρησή σου σε διαφορετικές εποχές του χρόνου.

Ημερολόγιο Καιρού

Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή

Επομένως, στην ερώτησή μας «Τι καιρό κάνει;» η απάντηση αφορά τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν τη συγκεκριμένη μέρα.

Τι είναι;

Καιρικές συνθήκες ονομάζουμε τη ζέστη, το κρύο, τη βροχή, το χιόνι, την υγρασία, τον άνεμο που παρουσιάζονται σε μία περιοχή για μικρό χρονικό διάστημα.

«Άσχημος καιρός» και τρόποι προφύλαξης

Παρατηρούμε προσεκτικά τις φωτογραφίες. Απεικονίζουν τον «άσχημο» καιρό που συχνά αντιμετωπίζουμε. Καταγράφουμε στις γραμμές που ακολουθούν τα χαρακτηριστικά του και προτείνουμε τρόπους προφύλαξης από αυτόν.

Τι καιρό έχει;

Όταν η πρόγνωση του καιρού αναφέρεται σε «άσχημο καιρό», αυτό σημαίνει ότι

.....
.....
.....
.....

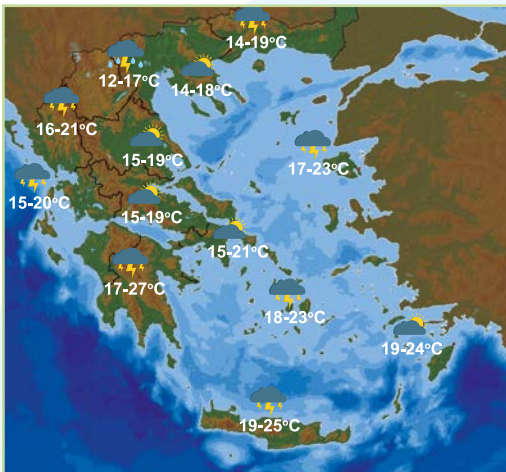
Τότε, είναι σημαντικό να πάρουμε κάποια μέτρα προφύλαξης:

.....
.....
.....
.....

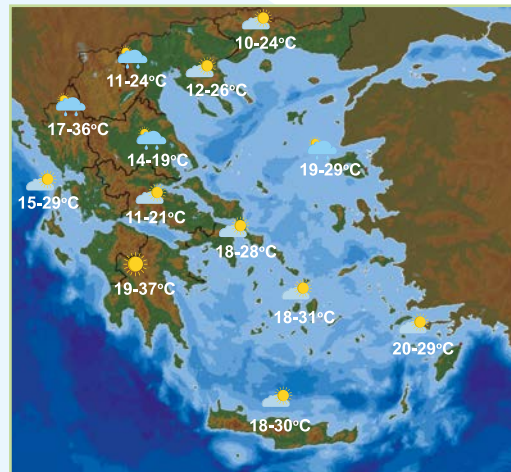
Καιρός και εποχές

Χωριστείτε σε 4 ομάδες με τη βοήθεια της/του δασκάλας/ου σας.

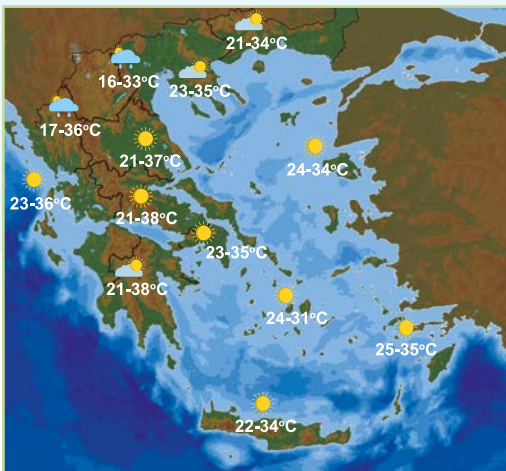
- ✓ Κάθε ομάδα θα αναλάβει να παρουσιάσει τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας για μία συγκεκριμένη εποχή.

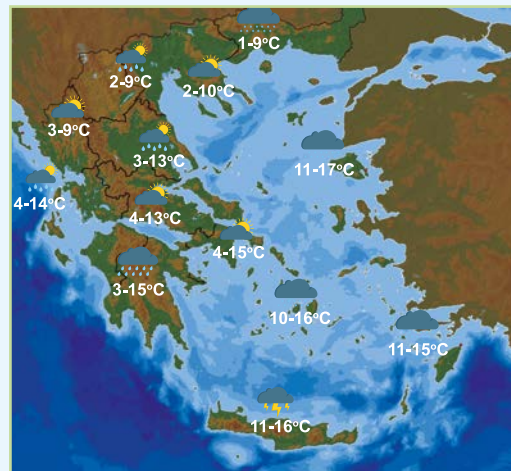
Φθινόπωρο

Άνοιξη

Καλοκαίρι

Χειμώνας

Δελτίο καιρού!

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Αναγνώρισε την εποχή σε καθεμία από τις παρακάτω προτάσεις και σημείωσε τη δίπλα.

- Οι πρώτες βροχές στο πρώτο 15ημερο του μήνα σηματοδοτούν την αλλαγή της εποχής. (.....)
- Απότομη πτώση της θερμοκρασίας με έντονες χιονοπτώσεις στα ορεινά. (.....)
- Ο υδράργυρος αναμένεται να «σκαρφαλώσει» στους 45°C. (.....)
- Σήμερα, ο καιρός θα είναι κυρίως αίθριος με αραιές νεφώσεις. (.....)

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Καιρικές συνθήκες ονομάζουμε τη ....., το ....., τη ....., το ....., την υγρασία, τον ..... που παρουσιάζονται σε μία περιοχή για μικρό χρονικό διάστημα.

Μπράβο σου! Τα κατάφερες για μια ακόμη φορά! Άλλη μια σφραγίδα σε περιμένει! Είναι ένα βιβλίο-ημερολόγιο για να καταγράφεις τις αλλαγές του καιρού σε κάθε εποχή.

4. Η πρόγνωση του καιρού στη χώρα μου

Έχοντας ως αφορμή...

Για αύριο, Δευτέρα 15 Ιανουαρίου, σε αρκετές περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας, ο καιρός θα θυμίζει βαρύ χειμώνα. Ήδη από τις πρωινές ώρες θα σημειωθούν έντονες βροχοπτώσεις, κατά τόπους καταγίδες και στα ορεινά χιονοπτώσεις.

Από το μεσημέρι όμως και μετά, το σκηνικό του καιρού αλλάζει και τα έντονα καιρικά φαινόμενα περιορίζονται μόνο στις ορεινές περιοχές.

Στη νησιωτική Ελλάδα και, συγκεκριμένα, Κυκλάδες και Δωδεκάνησα, αραιές νεφώσεις, παροδικά πιο πυκνές, θα κάνουν την εμφάνισή τους. Οι άνεμοι θα πνέουν νότιοι, νοτιοδυτικοί, 5 με 7 μποφόρ και στις Κυκλάδες τοπικά 8 μποφόρ. Η θερμοκρασία θα κυμανθεί από 10 έως 18 βαθμούς Κελσίου. Τις μεσημεριανές ώρες υπάρχει πιθανότητα ασθενών βροχών.

Μελετώντας τα παραπάνω δελτία καιρού, σημείωσε με κόκκινο χρώμα τα καιρικά φαινόμενα που εμφανίζονται στην ηπειρωτική και με μπλε στη νησιωτική Ελλάδα.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να αντλούμε πληροφορίες για την πρόγνωση του καιρού.
- ☉ να διαχειριζόμαστε τα σύμβολα που αξιοποιεί η Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.).
- ☉ να βρούμε ομοιότητες/διαφορές στα δελτία καιρού της Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.) και στις δικές μας καταγραφές.
- ☉ να συγκρίνουμε τις καιρικές συνθήκες από διαφορετικές περιοχές σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.
- ☉ να αναγνωρίζουμε τα χαρακτηριστικά του άσχημου καιρού προτείνοντας τρόπους προφύλαξης.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Τι λέει η Ε.Μ.Υ. για τον καιρό;

Παρατηρώντας
τον καιρό

Αντλώντας στοιχεία από την **Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.)** κάνουμε μία **έρευνα**.

- ✓ Δίνονται τέσσερις χάρτες.
- ✓ Σ' αυτούς αναφέρονται συγκεκριμένες πόλεις με τις θερμοκρασίες που επικρατούν σε κάθε εποχή.
- ✓ Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ δασκάλας σου χωριστείτε σε 4 ομάδες και κάθε ομάδα θα επεξεργαστεί τα δεδομένα ενός χάρτη.
- ✓ Αφού τα μελετήσετε προσεκτικά, συμπληρώστε τον πίνακα.
- ✓ Τέλος, ανακοινώστε σε όλη την τάξη τα συμπεράσματά σας σχετικά με τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν συνήθως σε κάθε περιοχή, ανάλογα με την εποχή.

Άνοιξη

Καλοκαίρι

Φθινόπωρο

Χειμώνας

ΠΟΛΕΙΣ	ΑΝΟΙΞΗ	ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ	ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ	ΧΕΙΜΩΝΑΣ
Βαθμοί Κελσίου °C				
Ορεστιάδα				
Φλώρινα				
Ιωάννινα				
Βόλος				
Αθήνα				
Πύργος				
Χίος				
Γαύδος				

Οι επιστήμονες που ασχολούνται με την πρόγνωση του καιρού ονομάζονται **μετεωρολόγοι**. Χρησιμοποιούν διάφορα όργανα (**βροχόμετρα, υγρόμετρα, βαρόμετρα**) με τα οποία συγκεντρώνουν στοιχεία, τα επεξεργάζονται και εκδίδουν δελτία καιρού.

Στην Ελλάδα, η **Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.)**, είναι υπεύθυνη για την πληροφόρησή μας.

Αναζήτησε στο διαδίκτυο την ηλεκτρονική διεύθυνση της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας (Ε.Μ.Υ.). Εκεί θα μπορείς να ενημερώνεσαι για τις αλλαγές του καιρού.

Γίνομαι κι εγώ μετεωρολόγος

Παρατήρησε τον καιρό της περιοχής σου για δύο συνεχόμενες εβδομάδες και κατάγραψε τις παρατηρήσεις σου (θερμοκρασίες, καιρικά φαινόμενα). Στη συνέχεια, γράψε ένα κείμενο που να περιγράφει τον καιρό στον τόπο σου (εποχή παρατήρησης, ημερομηνίες καταγραφής, καθορισμός τόπου: ορεινός, πεδινός, παραθαλάσσιος).

- ✓ Για το ίδιο χρονικό διάστημα βρες σχετικές πληροφορίες από την ιστοσελίδα της Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.)
- ✓ Εντόπισε ομοιότητες και διαφορές.

Αναγνωρίζω τα καιρικά φαινόμενα

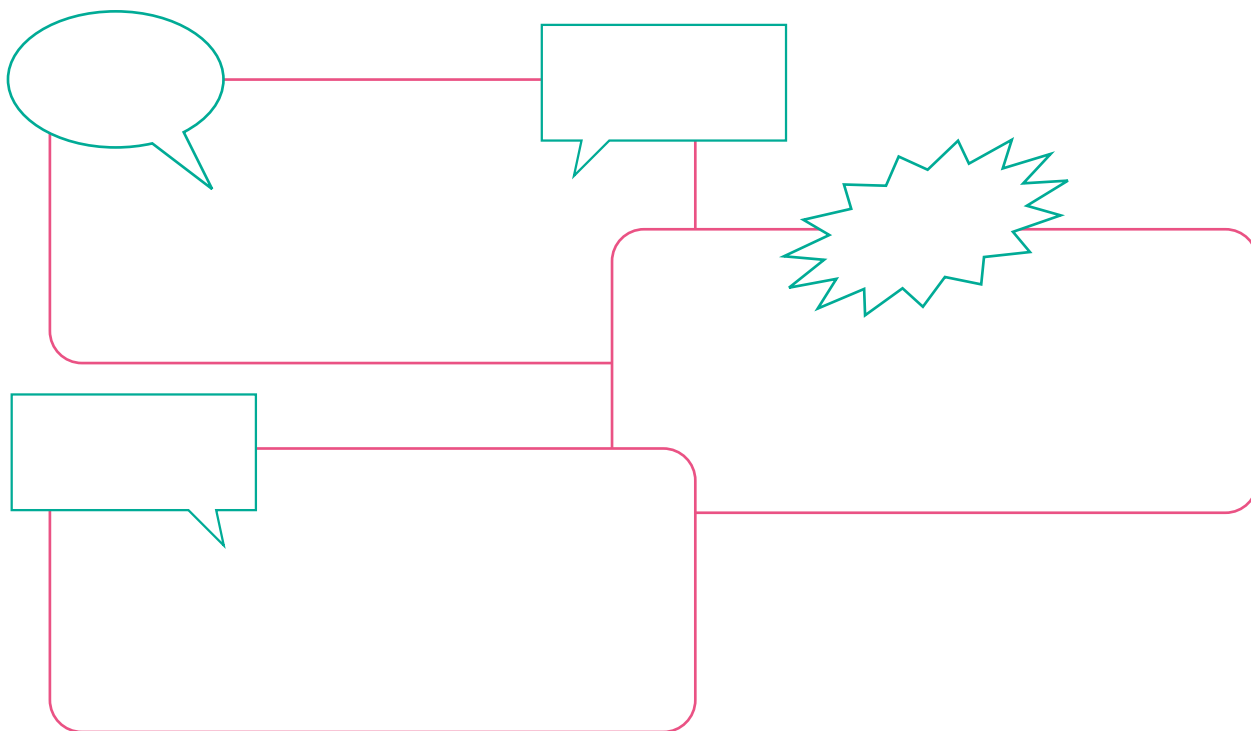

Άσχημο καιρό έχει!

Δημιούργησε το δικό σου κόμικ!

- ✓ Διάλεξε τους ήρωές σου!
- ✓ Επινόησε μία σύντομη περιπέτεια, που να συμβαίνει σε συνθήκες άσχημου καιρού.
- ✓ Η ιστορία σου θα πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος.
- ✓ Βάλε έναν ευφάνταστο τίτλο!

Πολλές φορές, ακραίες καιρικές συνθήκες έχουν καταστροφικές συνέπειες, τόσο για το περιβάλλον όσο και για τον άνθρωπο. Γι' αυτό, το κράτος έχει δημιουργήσει έναν ειδικό φορέα, το Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας.

Η αποστολή της **Πολιτικής Προστασίας** είναι:

- ✓ Η αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών κι έκτακτων καταστάσεων.
- ✓ Η ενημέρωση του κοινού γι' αυτά.
- ✓ Η προετοιμασία του πληθυσμού να αντιμετωπίσει τυχόν φυσικές καταστροφές.
- ✓ Η αξιοποίηση των διαθέσιμων επιστημονικών στοιχείων και πληροφοριών.
- ✓ Ο συντονισμός δράσεων για την αντιμετώπισή τους.
- ✓ Η αποκατάσταση των ζημιών που τυχόν έχουν προκληθεί.

Μαθαίνω να προφυλάσσομαι

Παρακάτω, βλέπουμε έναν χάρτη πρόβλεψης κινδύνου πυρκαγιάς. Παρουσιάζει τον κίνδυνο πυρκαγιάς ανά περιοχή εξαιτίας των υψηλών θερμοκρασιών. Με βάση το **πληροφοριακό υλικό του χάρτη**, αποτυπώνουμε στον δικό μας χάρτη ποιες περιοχές κινδυνεύουν από πιθανή πυρκαγιά.

Οι ορεινές περιοχές έχουν πάντα πιο χαμηλές θερμοκρασίες. Ποιες περιοχές έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να πιάσουν παγετό τους κρύους μήνες του χειμώνα; Τις ζωγραφίζουμε στον ακόλουθο χάρτη!

Στην επίσημη ιστοσελίδα του **Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας**, μπορείτε να βρείτε οδηγίες προστασίας από επικίνδυνα καιρικά φαινόμενα.

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/δασκάλας σου χωριστείτε σε ομάδες.

- ✓ Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να ασχοληθεί με τους τρόπους προστασίας ενός επικίνδυνου καιρικού φαινομένου και να δημιουργήσει μία αφίσα για να ενημερώσει τα μέλη της σχολικής κοινότητας.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ:

Βάζουμε Λ για το λάθος και Σ για το σωστό!

Η Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.) παρουσιάζει την πρόγνωση του καιρού μόνο για τον νομό Αττικής.

Ως άσχημο καιρό αναφέρουμε τις ακραίες καιρικές συνθήκες που προκαλούν καταστροφές τόσο στο περιβάλλον όσο και στον άνθρωπο.

Το Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, σε περιόδους έντονων καιρικών φαινομένων, δίνει οδηγίες και τρόπους προφύλαξης από αυτά στους πολίτες.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Οι επιστήμονες που ασχολούνται με την πρόγνωση του καιρού ονομάζονται ..... Στην Ελλάδα, η Ε..... Μ..... Υ..... (Ε.Μ.Υ.) είναι υπεύθυνη για την πληροφόρησή μας.

Μπράβο, τα κατάφερες! Άλλη μία σφραγίδα είναι δική σου!
Είναι το θερμόμετρο που καταμετρά τη θερμοκρασία του περιβάλλοντος! Χρωμάτισέ το!

5. Ο καιρός και το κλίμα στη χώρα μου

Έχοντας ως αφορμή...

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

«Οι άνθρωποι καίνε ορυκτά καύσιμα όπως ο άνθρακας και το πετρέλαιο για να κινούν τα αυτοκίνητα, να πετούν τα αεροπλάνα και να φωτίζουν τα σπίτια. Όλα αυτά απελευθερώνουν αέρια του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, τα οποία περιβάλλουν τον πλανήτη σαν φούσκα, κάνοντας το κλίμα πιο θερμό. Ένας θερμότερος πλανήτης

σημαίνει αλλαγές στον καιρό, όπως περισσότερες πλημμύρες και καταιγίδες. Καθώς ο πλανήτης θερμαίνεται, οι πολικοί πάγοι λιώνουν και η στάθμη

της θάλασσας ανεβαίνει. Πρόκειται για ένα σοβαρό πρόβλημα, αλλά πολλοί επιστήμονες και πολλοί νέοι εργάζονται σκληρά για να βρουν λύσεις και να κάνουν θετικές αλλαγές. Και υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορούμε κι εμείς να κάνουμε».

(από την επίσημη ιστοσελίδα της Unicef)
«Μιλώντας στα παιδιά για την κλιματική αλλαγή»

Το παραπάνω άρθρο αναφέρεται στο παγκόσμιο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής.

- ✓ Τι πιστεύεις ότι είναι η κλιματική αλλαγή;
- ✓ Να υπογραμμίσεις τα σημεία στο άρθρο που αποδεικνύουν την αλλαγή του κλίματος.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ☉ να αναζητούμε πληροφορίες στο διαδίκτυο για το κλίμα σε διάφορους τόπους.
- ☉ να εντοπίζουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.
- ☉ να διαπιστώσουμε τη σχέση κλίματος και καιρού.

Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

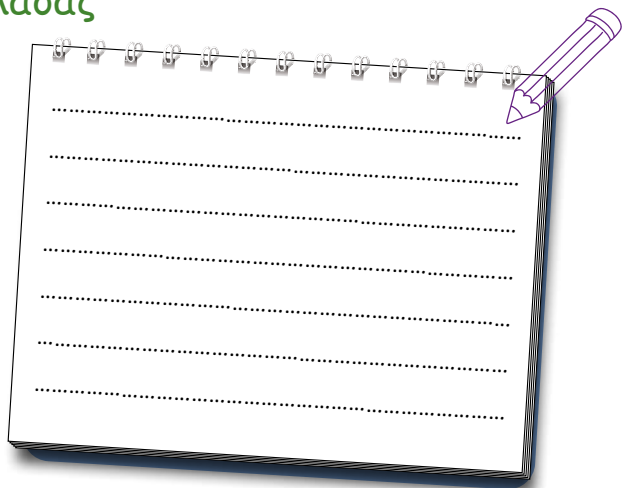
Ο καιρός μιας περιοχής αλλάζει από εποχή σε εποχή. Οι αλλαγές αυτές επαναλαμβάνονται σχεδόν ίδιες κάθε χρόνο.

Οι καιρικές συνθήκες που επαναλαμβάνονται σε μια περιοχή για πολλά χρόνια διαμορφώνουν το **κλίμα** της. Η Ελλάδα έχει **εύκρατο μεσογειακό κλίμα**.

Η ταυτότητα του κλίματος της Ελλάδας

Αναζήτησε στο διαδίκτυο τα χαρακτηριστικά του εύκρατου μεσογειακού κλίματος και σημείωσέ τα εδώ.

Άλλο το κλίμα, άλλο ο καιρός

Για να δούμε... μπορούμε να διαχωρίσουμε τον **καιρό** από το **κλίμα**;

Σημείωσε τη σωστή λέξη (**καιρός**, **κλίμα**) μέσα στην παρένθεση, δίπλα από κάθε πρόταση.

Έξω βρέχει. Πρέπει να φορέσω το αδιάβροχό μου.

Στην Ελλάδα, τις περισσότερες ημέρες έχει ηλιοφάνεια.

Το χιόνι που έπεσε στην Αττική δημιούργησε προβλήματα.

Το αεροπλάνο είναι αδύνατο να προσγειωθεί σήμερα εξαιτίας των δυνατών ανέμων.

Τον χειμώνα, η κορυφή του Ολύμπου είναι χιονισμένη.

Καιρός ή κλίμα

Ερευνώ και ανακαλύπτω χαρακτηριστικά του κλίματος μιας περιοχής!

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/δασκάλας σας χωριστείτε σε ομάδες.

- ✓ Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να μελετήσει το κλίμα ενός τόπου παραθαλάσσιου, ορεινού, πεδινού, νησιωτικού.
- ✓ Αναζητήστε πληροφορίες στο διαδίκτυο για τα χαρακτηριστικά του κλίματος στις παραπάνω περιοχές.
- ✓ Γράψτε ένα μικρό κείμενο για το κλίμα που επικρατεί σ' αυτές.
- ✓ Συζητήστε για τις ομοιότητες και τις διαφορές του κλίματος των παραπάνω περιοχών.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Βρες 12 λέξεις που αναφέρονται στον καιρό και στο κλίμα.

ΒΡΟΧΗ,
ΚΑΙΡΟΣ,
ΧΙΟΝΙ,
ΗΛΙΟΦΑΝΕΙΑ,
ΕΥΚΡΑΤΟ
ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ,
ΚΛΙΜΑ,
ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ,
ΣΥΝΝΕΦΙΑ,
ΠΑΓΕΤΟΣ,
ΚΑΥΣΩΝΑΣ,
ΟΜΙΧΛΗ

Ο	Κ	Λ	Ι	Μ	Α	Η	Η	Η	Ξ	Υ
Μ	Φ	Ζ	Ζ	Ο	Η	Χ	Ω	Ο	Ε	Υ
Ι	Θ	Ρ	Χ	Ι	Ο	Ν	Ι	Ε	Ζ	Ψ
Χ	Κ	Α	Ι	Ρ	Ο	Σ	Ο	Ο	Ρ	Ζ
Λ	Ψ	Τ	Β	Ε	Υ	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο
Η	Λ	Ι	Ο	Φ	Α	Ν	Ε	Ι	Α	Γ
Ω	Κ	Α	Υ	Σ	Ω	Ν	Α	Σ	Υ	Υ
Μ	Ε	Σ	Ο	Γ	Ε	Ι	Α	Κ	Ο	Χ
Π	Η	Η	Γ	Π	Α	Γ	Ε	Τ	Ο	Σ
Θ	Ε	Ρ	Μ	Ο	Κ	Ρ	Α	Σ	Ι	Α
Κ	Σ	Υ	Ν	Ν	Ε	Φ	Ι	Α	Ξ	Ω

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Διαχωρίσαμε το ..... από τον .....! Γνωρίσαμε το κλίμα της Ελλάδας που είναι το ..... κλίμα που χαρακτηρίζεται από ..... και ..... χειμώνες και ..... καλοκαίρια!

Συγχαρητήρια! Κατάφερες να ολοκληρώσεις την ενότητα! Κέρδισες και την τελευταία σφραγίδα. Συνέχισε δυναμικά!

Γλωσσάρι: Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω

Ζωή και οικοσυστήματα

● Ζώα και φυτά

Σ' αυτήν την ενότητα...

Γνωρίζουμε τα οικοσυστήματα με τα έμβια και άβια όντα που φιλοξενούνται σε αυτά.

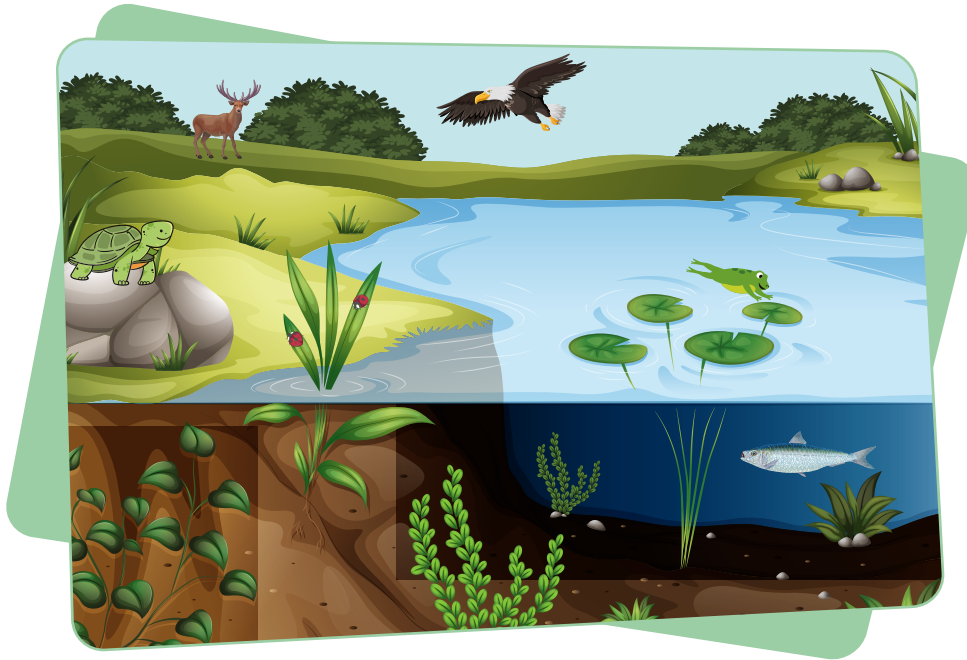
Ταξινομούμε τα ζώα σε διάφορες ομάδες, με κριτήριο τον τόπο που ζουν και τον τρόπο που συμπεριφέρονται, αν έχουν σπονδυλική στήλη και το είδος τροφής που τρώνε.

Περιγράφοντας τον κύκλο ζωής τους εντοπίζουμε ομοιότητες και διαφορές με εκείνον των φυτών.

Μελετάμε ζώα που απειλούνται με εξαφάνιση και ενεργοποιούμαστε για την προστασία αυτών καθώς κι εκείνων που γίνονται θύματα κακοποίησης.

1. Ζώα και φυτά

Έχοντας ως αφορμή...

Παρατήρησε προσεκτικά την εικόνα. Συμπλήρωσε τις λέξεις που λείπουν.

Σίγουρα εντόπισες έναν..... που πηδάει από το ένα νούφαρο στο άλλο, μία ..... πάνω σε ένα βραχάκι, ένα μεγάλο ..... στον βυθό, ένα καμαρωτό ....., δύο κόκκινες ..... πάνω στα φύλλα, ενώ στον καταγάλανο ουρανό πετά ένας περήφανος .....

Μπροστά σου έχεις ένα **οικοσύστημα**.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, θα μπορούμε...

- ⊙ να γνωρίσουμε τι είναι το οικοσύστημα.
- ⊙ να ανακαλύψουμε τα είδη των οικοσυστημάτων.
- ⊙ να ταξινομήσουμε τα ζώα με βάση τα γενικά χαρακτηριστικά τους, την ύπαρξη σπονδυλικής στήλης και το είδος της τροφής τους.
- ⊙ να περιγράψουμε τα στάδια του κύκλου ζωής των ζώων.
- ⊙ να βρούμε ομοιότητες και διαφορές στον κύκλο ζωής των ζώων και των φυτών.
- ⊙ να γνωρίσουμε τα ζώα της Ελλάδας και τα απειλούμενα είδη.
- ⊙ να ευαισθητοποιηθούμε σε θέματα κακοποίησης των ζώων.

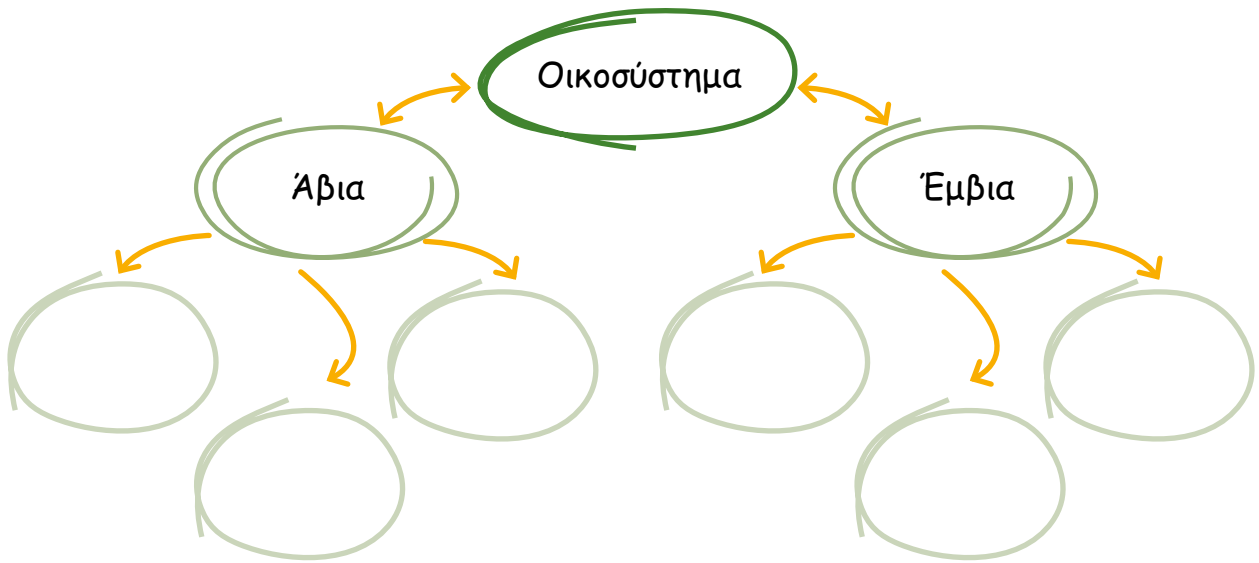
Φύγαμε! Ας κατακτήσουμε τη γνώση...

Οικοσύστημα είναι

Συμπλήρωσε τον εννοιολογικό χάρτη του οικοσυστήματος, χρησιμοποιώντας τις λέξεις από το πλαίσιο.

χώμα, ζώα, νερό, φυτά, αέρας

Βρες στο λεξικό τους ορισμούς των λέξεων και σημείωσέ τους εδώ.

EMBIA: .....

.....

.....

ABIA: .....

.....

.....

Όλοι οι οργανισμοί που ζουν σε έναν τόπο, δηλαδή τα ζώα και τα φυτά μαζί με ό,τι υπάρχει γύρω τους και δεν είναι ζωντανό, όπως ο αέρας, το χώμα ή το νερό, καθώς και οι σχέσεις μεταξύ τους, αποτελούν ένα **οικοσύστημα**.

Θαλάσσιο οικοσύστημα

πεδινό οικοσύστημα

λιμναίο οικοσύστημα

ορεινό οικοσύστημα

Η Ελλάδα έχει πολλά και ενδιαφέροντα οικοσυστήματα. Εξερευνώντας την μπορεί κανείς να συναντήσει ορεινά, πεδινά, θαλάσσια και λιμναία. Σ' αυτά συμβιώνουν αρμονικά πολλά είδη ζώων και φυτών, τα οποία εξαρτώνται μεταξύ τους. Το σύνολο των ζώων μιας περιοχής αποτελεί την **πανίδα** και αυτό των φυτών τη **χλωρίδα**.

Έμβια και άβια

Γίνομαι κι εγώ μέλος του οικοσυστήματος

Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/δασκάλας σου χωριστείτε σε ομάδες.

- ✓ Χρησιμοποιήστε χαρτί του μέτρου.
- ✓ Αποτυπώστε με όποιο τρόπο θέλετε (κολάζ, ζωγραφική κ.λπ.) ένα οικοσύστημα. Θα είναι το σκηνικό σας.
- ✓ Μεταμορφωθείτε σε έμβιους και άβιους οργανισμούς.
- ✓ Διαλέξτε ρόλους και δημιουργήστε μια ιστορία που παρουσιάζει τη λειτουργία ενός οικοσυστήματος.

Κατασκευάζω τη φωλιά ενός χελιδονιού

Έχεις παρατηρήσει κάποιο ζώο (σκύλο, γάτα, πουλί) να κινείται στη γειτονιά σου; Σχεδίασε και φτιάξε μια φωλιά γι' αυτό.

- ✓ Ποιο σημείο του σχολείου σου πιστεύεις ότι είναι κατάλληλος χώρος για να στηθεί μια φωλιά;
- ✓ Ερεύνησε στο διαδίκτυο προτάσεις για την κατασκευή φωλιάς ζώων. Στη σελίδα της [Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας](#), θα βρεις οδηγίες για την κατασκευή φωλιάς χελιδονιού.

Ένα δασικό οικοσύστημα

Αξιολογώ τις γνώσεις μου στα οικοσυστήματα

Ο μύθος του Επιμηθέα

Ήταν κάποτε μια εποχή, που υπήρχαν θεοί, αλλά δεν υπήρχαν ζώα καμιάς ράτσας πάνω στη γη. Και όταν ήρθε η ώρα που όρισε και γι' αυτά η μοίρα να 'ρθουν στον κόσμο, τα πλάθουν οι θεοί από ένα μείγμα που έκαναν από χώμα και φωτιά και απ' ό, τι μπορεί να ενωθεί με χώμα και φωτιά. Τα δίνουν στον Επιμηθέα, που ήταν σοφός και δίκαιος, για να τα στολίσει και να τους μοιράσει χαρίσματα. Σε άλλα δίνει δύναμη, σε άλλα ταχύτητα, τα πιο μικρόσωμα τα κάνει είτε να πετούν είτε να ζουν κάτω από τη γη. Δεν τα αφήνει όμως απροστάτευτα. Για να αντέχουν την εναλλαγή των εποχών, τα ντύνει με δέρμα και τρίχωμα. Κι όλα αυτά τα κάνει από φόβο, μήπως κάποιο είδος εξαφανιστεί.

Διασκευή από τον «Πρωταγόρα» του Πλάτωνα

Έχοντας διαβάσει τον μύθο του Επιμηθέα, συζητήστε με όλη την τάξη πάνω στα ερωτήματα που βλέπετε στα πλαίσια.

Ο Επιμηθέας φοβόταν πολύ μήπως κάποιο είδος της πανίδας εξαφανιστεί.

Τελικά, έχουν επιβιώσει όλα τα είδη των ζώων;
Τι έχει συμβεί;

Ποια χαρίσματα έδωσε ο Επιμηθέας στα ζώα;

Υπάρχουν ζώα που έχουν άλλα χαρίσματα; Ποια;

Ονόμασε ομάδες ζώων με βάση τα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους.

Πόσες κατηγορίες κατάφερες να σχηματίσεις;

Σημείωσε εδώ:

- ✓ 3 λέξεις που σου έρχονται στο μυαλό, όταν ακούς τη λέξη **ΖΩΑ**

.....

- ✓ 2 πράγματα που θα ήθελες να μάθεις για τα ζώα

.....

- ✓ 1 πράγμα που γνωρίζεις ήδη γι' αυτά

.....

Ερευνώ, εντοπίζω, καταγράφω

Ήρθε η ώρα να βγεις έξω! Πάρε μαζί σου:

- ✓ φωτογραφική μηχανή
- ✓ μεγεθυντικό φακό
- ✓ μολύβι
- ✓ χαρτί
- ✓ ένα τεράστιο χαμόγελο!

Παρατήρησε προσεκτικά στην αυλή του σχολείου, στη γειτονιά, στην περιοχή σου, όλων των ειδών τα ζώα που κυκλοφορούν.

Χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις σου (όραση, όσφρηση, αφή, ακοή), κατάγραψε στην παρακάτω λίστα οτιδήποτε έχει σχέση με:

- ✓ τη συμπεριφορά τους
- ✓ τον τόπο που ζουν
- ✓ τον τρόπο που βρίσκουν την τροφή τους

Παρατηρώ και καταγράφω

Συναντώ ένα(ν) / μία:	Πού;	Τι κάνει;	Χαρακτηριστικά;	Κάτι που ξέρω ή έχω ακούσει για αυτό το ζώο
μέλισσα	Στο άνθος μίας μαργαρίτας στον κήπο του σχολείου	Συλλέγει γύρη	Έχει φτερά, ρίγες, κεντρί, πολλά πόδια	Η μέλισσα φτιάχνει το μέλι

Μεταμορφώνομαι...

Επίλεξε ένα από τα ζώα που μελέτησες στην έρευνά σου. Μεταμορφώσου σε αυτό!

- ✓ Πώς είσαι και πώς σε λένε;
- ✓ Πού ζεις;
- ✓ Τι κάνεις αυτήν την εποχή;
- ✓ Ποιες είναι οι συνήθειές σου;
- ✓ Τι προτιμάς να τρως;

Κάνοντας ραδιόφωνο

Τώρα, φτιάξε μία φανταστική ιστορία από τη «ζωή» σου. Ηχογράφησέ τη και ένωσέ τη με τις ιστορίες των συμμαθητών σου σε μία αφήγηση αφιερωμένη στην πανίδα της περιοχής σου!

Οι ηχογραφημένες ιστορίες σας μπορούν να γίνουν εκπομπή αφιερωμένη στα ζώα, σε διαδικτυακό ραδιόφωνο.

Έχω - δεν έχω σπονδυλική στήλη!

Βάλε ✓ στις εικόνες των ζώων που έχουν σπονδυλική στήλη!

Τα ζώα δεν είναι ίδια μεταξύ τους.
Οι επιστήμονες για να τα μελετήσουν καλύτερα τα ταξινομούν, τα χωρίζουν δηλαδή σε **ομάδες-κατηγορίες** με βάση κάποια **κοινά χαρακτηριστικά**.
Ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι το αν έχουν **σπονδυλική στήλη**.

Άρα, τα ζώα διακρίνονται σε:

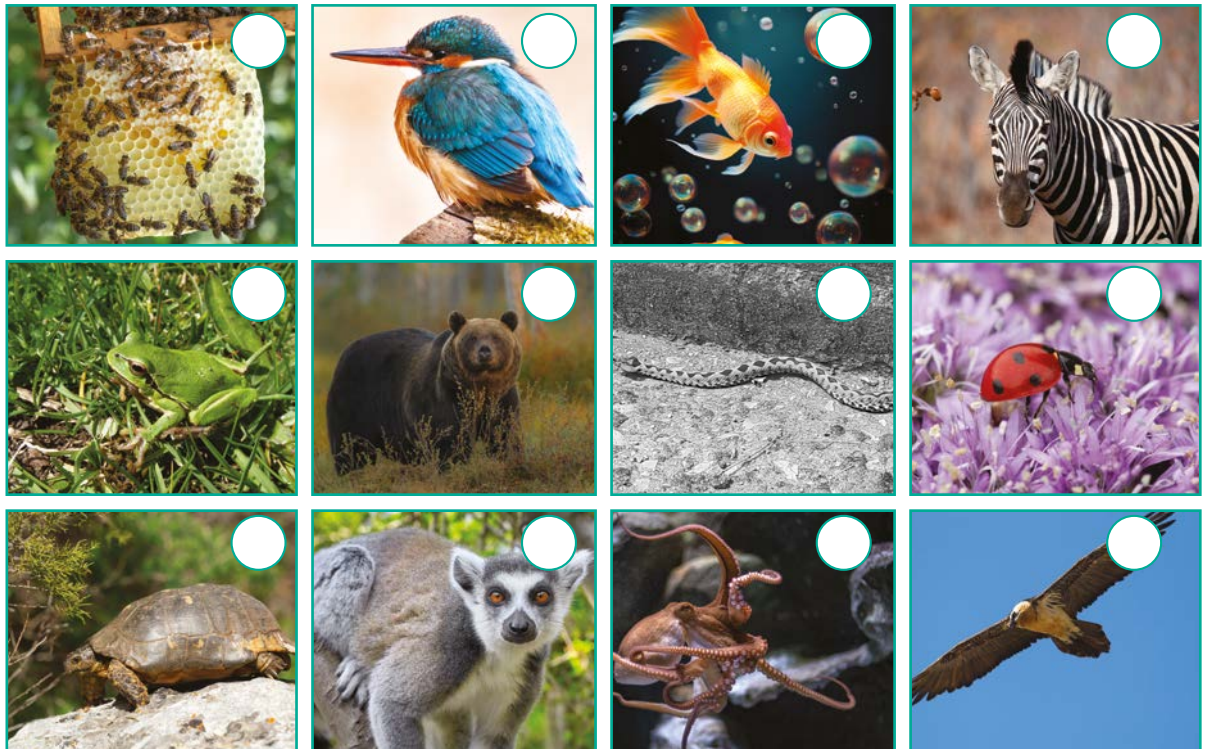
σ _ _ ν δ _ _ _ _ _ → όσα έχουν σπονδυλική στήλη

α _ _ ό _ δ _ _ _ → όσα δεν έχουν σπονδυλική στήλη

Παρατηρούμε τις παρακάτω φωτογραφίες και συζητάμε με τα μέλη της ομάδας μας για τα χαρακτηριστικά των ζώων.

Βάζουμε **Σ** για τα σπονδυλωτά και **Α** για τα ασπόνδυλα.

Αλκίνοε, το ήξερες ότι στη Γη εμφανίστηκαν πρώτα τα ασπόνδυλα, πριν από 750 εκατομμύρια χρόνια;

Σπονδυλωτό ή ασπόνδυλο;

Ναι! Κάπου το διάβασα! Και τα πρώτα σπονδυλωτά εμφανίστηκαν πριν από 540 εκατομμύρια χρόνια! Σήμερα στη Γη ζουν περίπου 45.000 είδη σπονδυλωτών και χωρίζονται σε 5 κατηγορίες: **ψάρια, αμφίβια, ερπετά, πτηνά, θηλαστικά.**

Με βάση τις παρακάτω 5 κατηγορίες, αναζητάμε στο διαδίκτυο ζώα και τα καταγράφουμε στις ομάδες που ανήκουν.

<p>Ψάρια</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Αμφίβια</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Ερπετά</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Πτηνά</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Θηλαστικά</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	

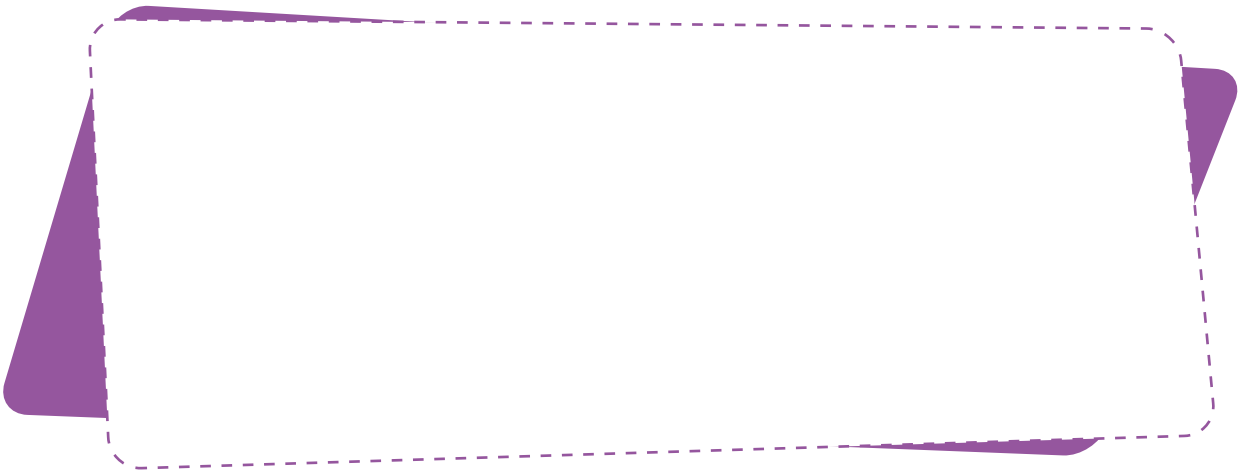
Τώρα που γνωρίσαμε τις βασικές ομάδες των ζώων, βρες στο λεξικό και κατάγραψε τους ορισμούς από τα **ερπετά**, τα **αμφίβια**, τα **θηλαστικά**, τα **πτηνά** και τα **ψάρια** εδώ!

<p>Θηλαστικά:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Πτηνά:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Ψάρια:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Ερπετά:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Αμφίβια:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	--

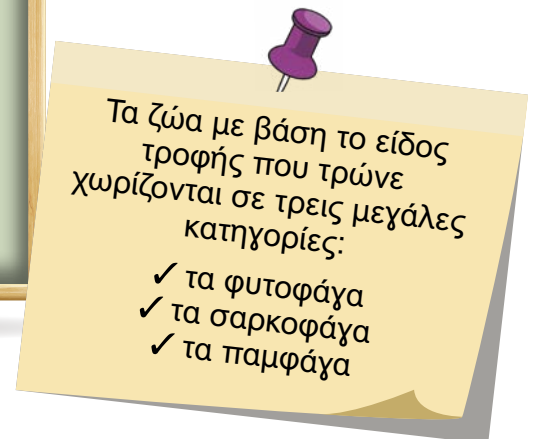
Ήδη γνωρίζεις να ταξινομείς τα ζώα σε κατηγορίες! Ήρθε η ώρα να δημιουργήσεις τον δικό σου ξεχωριστό ήρωα του ζωικού βασιλείου!

- ✓ Χρησιμοποίησε χαρακτηριστικά τους όπως η ουρά, τα δόντια, το πτερύγιο, το ράμφος, τα φτερά κ.λπ. και σύνθεσέ τα, ζωγραφίζοντας ένα μυθικό πλάσμα!
- ✓ Δώσ' του ένα όνομα!

Τι τρώει και τι είναι;

<u>Σαρκοφάγα</u>	<u>Φυτοφάγα</u>	<u>Παμφάγα</u>
Αυτά που τρέφονται κυρίως με κρέας. π.χ. λύκος	Αυτά που τρέφονται μόνο με διάφορα φυτά. π.χ. ελάφι	Αυτά που τρέφονται και με φυτά αλλά και με άλλα ζώα. π.χ. αλεπού

Ποιος τρώει...τι;

Μου αρέσει να τρώω

Αγώνες αντιλογίας

- ✓ Μοιραστείτε σε 3 ομάδες με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ας σας (σαρκοφάγα, φυτοφάγα, παμφάγα).
- ✓ Κάθε ομάδα υποστηρίζει με επιχειρήματα τις διατροφικές της συνήθειες ως τις πιο κατάλληλες.

Κανόνες αντιλογίας!!!

Λέω τη γνώμη μου ξεκινώντας με τις φράσεις:

πιστεύω ότι, θεωρώ ότι, νομίζω ότι, έχω τη γνώμη ότι, η άποψή μου είναι πως

Και δικαιολογώ με:

γιατί, επειδή, διότι, αφού

Διάβασα πως τα φυτοφάγα έχουν τα μάτια τους στο πλάι για να βλέπουν γύρω τριγύρω μήπως εμφανιστεί ο εχθρός;

Ναι! Ναι! Και τα σαρκοφάγα έχουν τα μάτια τους στο μπροστινό μέρος για να εντοπίζουν πιο εύκολα τα θύματά τους.

Αφήνοντας πατημασιές

Αξιολογώ τις γνώσεις μου στα ζώα

Διακρίνω τα ζώα σε...

Ο κύκλος ζωής της πεταλούδας

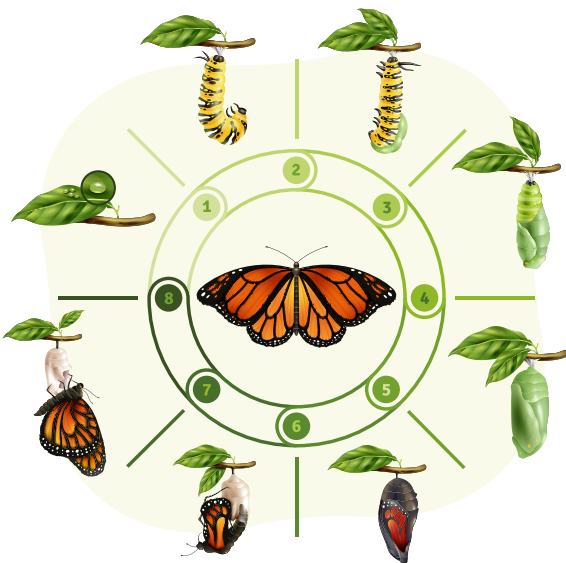
Μια ωραία πεταλούδα γέννησε τα αυγά της πάνω στα καταπράσινα φύλλα ενός δέντρου. Χρειάστηκαν μόλις λίγες μέρες (3 – 7 ημέρες) και μικρές κάμπιες ξεπήδησαν πάνω στα φύλλα. Άρχισαν να τρέφονται με αυτά. Το φαγοπότι κράτησε αρκετό καιρό (2 – 5 εβδομάδες), ώσπου οι κάμπιες μεγάλωσαν πολύ... και κουρασμένες πια, ξεκίνησε η καθεμία να φτιάχνει το δικό της κουκούλι. Ήρθε η ώρα για ξεκούραση!

Μπήκαν μέσα και η μεταμόρφωση ξεκίνησε! Οι μέρες περνούσαν και καθεμία μεταμορφώθηκε σε νύμφη. Η νύμφη μεγάλωσε. Το κουκούλι άρχισε να λεπταίνει και να ανοίγει σιγά σιγά, μέχρι που από μέσα του ξεπρόβαλε μία πανέμορφη, πολύχρωμη πεταλούδα!

Έχοντας διαβάσει το παραπάνω κείμενο και παρατηρώντας προσεκτικά την παρακάτω εικόνα, να διακρίνεις και να γράψεις τα 8 στάδια ζωής μιας πεταλούδας.

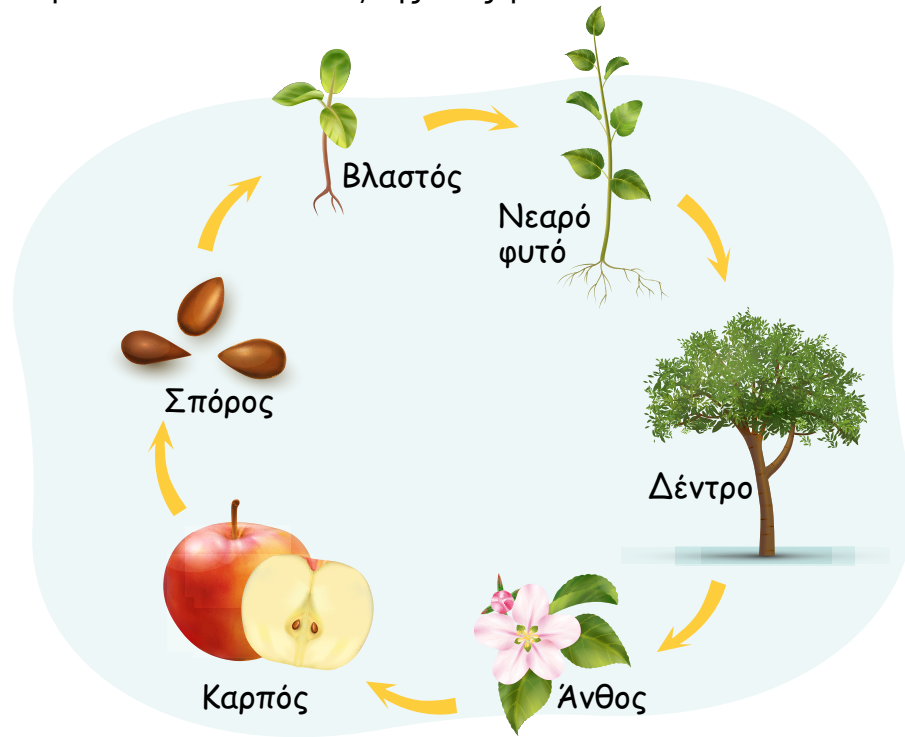
μικρή κάμπια, αυγό, η πλήρης μεταμόρφωση σε πεταλούδα, κάμπια που τρώει ένα φύλλο για να μεγαλώσει, ξεκινά η μεταμόρφωση, κάμπια που ξεκινά να φτιάχνει το κουκούλι, κρέμεται μια χρυσαλλίδα, το κουκούλι σκληραίνει και η κάμπια κλείνεται μέσα, χρυσαλλίδα

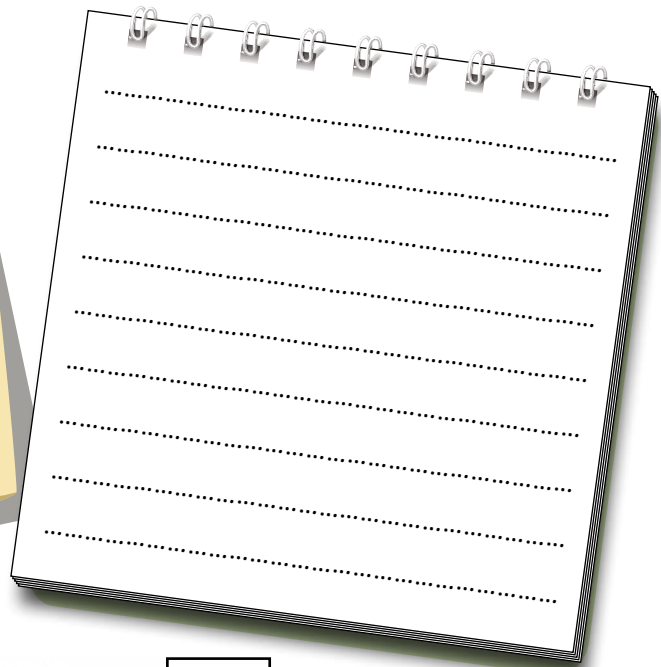
Ο κύκλος ζωής ενός φυτού

Παρατηρώντας την εικόνα, περιγράψε σε μία μικρή παράγραφο μερικών προτάσεων τον κύκλο ζωής ενός φυτού.

Όπως τα ζώα, έτσι και τα φυτά αλλάζουν μορφή κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Τα φυτά διακρίνονται σε **μονοετή** και **πολυετή**. Τα μονοετή ολοκληρώνουν τον κύκλο ζωής τους από τον σπόρο προς το λουλούδι σε μία μόνο χρονική περίοδο, ενώ τα πολυετή ζουν για μεγάλες χρονικές περιόδους.

Κύκλος ζωής στα ζώα και τα φυτά

Ερευνώ, εντοπίζω, φωτογραφίζω

Ήρθε η ώρα να βγεις και πάλι έξω!

- ✓ Πάρε και πάλι τα απαραίτητα σύνεργα.
- ✓ Εντόπισε τα φυτά που σε ενδιαφέρουν σε διάφορες φάσεις της ζωής τους.
- ✓ Φωτογράφισέ τα.
- ✓ Τοποθέτησε τις φωτογραφίες σου με τη σειρά σε ένα λεύκωμα, ώστε να φαίνεται ο κύκλος ζωής κάθε φυτού.

Απειλούμενα ζώα της Ελλάδας

Το ήξερες πως υπάρχουν ζώα στην Ελλάδα που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν; Ζώα που ζουν όχι μόνο στη στεριά, αλλά και στη θάλασσα και στον αέρα.

Ναι! Και τα περισσότερα από αυτά απειλούνται από εμάς, τους ανθρώπους.

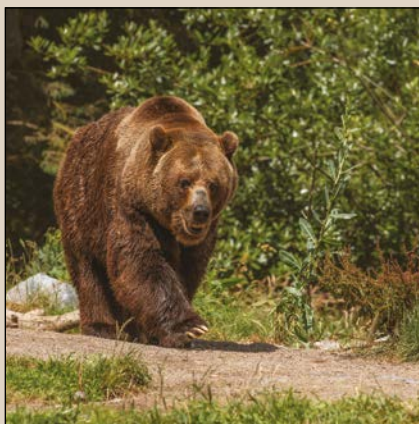

Απειλούμαι με εξαφάνιση

Διαβάζω προσεκτικά τις κάρτες και μαθαίνω για τα απειλούμενα είδη της χώρας.

Είμαι η καφέ αρκούδα

(Ursus arctos)

Ζω στα βουνά της Πίνδου και της Ροδόπης. Είμαι μοναχικό και παμφάγο ζώο. Τρελαίνομαι για άγρια φρούτα, ρίζες, μανιτάρια και μέλι. Δεν είμαι επιθετικό ζώο, αλλά αν νιώσω πως κινδυνεύω εγώ ή τα μικρά μου, επιτίθεμαι. Μπορεί να είμαι μεγάλο και βαρύ ζώο αλλά σκαρφαλώνω με άνεση στα δέντρα και στέκομαι όρθια στα δυο πίσω μου πόδια όταν κινδυνεύω.

Είμαι το τσακάλι

(*Canis aureus*)

Ζω στη Χαλκιδική, στη Φωκίδα και μικρό πληθυσμό του είδους μου μπορείς να συναντήσεις και στην Πελοπόννησο και στη Σάμο. Αν με δεις από μακριά μπορεί να με μπερδέψεις με την αλεπού, λόγω της φουντωτής ουράς μου. Είμαι παμφάγο ζώο. Τρέφομαι με πουλιά, ποντίκια, βατράχια, ψάρια, άγρια φρούτα, αλλά μου αρέσουν και τα προβατάκια.

Είμαι η φώκια μονάχους

(*Monachus monachus*)

Είμαι η φώκια μονάχους μονάχους και ζω στα ζεστά νερά της Μεσογείου. Το όνομά μου βγαίνει από τη λέξη μοναχός, δηλαδή καλόγερος, γιατί το δέρμα μου ζαρώνει σαν τα ράσα των καλόγερων. Είμαι από τις μεγαλύτερες φώκιες του κόσμου. Φτάνω σε μήκος ως και τα τρία μέτρα και το βάρος μου φτάνει ως και 350 κιλά. Παρά το βάρος μου, κολυμπώ πολύ καλά, γιατί τα πτερύγιά μου μοιάζουν με κουπιά. Γεννάω τα μικρά μου μέσα σε θαλασσινές σπηλιές. Τρέφομαι συνήθως με ψάρια, καλαμάρια, χταπόδια και σουπιές.

Είμαι η χελώνα καρέτα καρέτα

(*Caretta caretta*)

Ζω περίπου 80 χρόνια στα νερά της Μεσογείου. Τρέφομαι με φύκια, τσούχτρες, σφουγγάρια, γαριδούλες και καλαμαράκια. Αγαπημένες μου παραλίες για να γεννήσω τα αυγά μου είναι αυτές της Ζακύνθου. Τα χελωνάκια μου βγαίνουν από το κέλυφος τη νύχτα και τρέχουν γρήγορα προς τη θάλασσα. Λίγα, δυστυχώς, καταφέρνουν να μεγαλώσουν, επειδή τα τρώνε οι γλάροι ή μεγαλύτερα ψάρια. Κινδυνεύω όμως και σε μεγάλη ηλικία από τα δίχτυα των ανθρώπων και τις πλαστικές σακούλες, τις οποίες μπερδεύω με τσούχτρες, τις τρώω και πνίγομαι.

Είμαι το αγριόγιδο

(*Rupicapra rupicapra balcanica*)

Ζω στα βουνά της κεντρικής και βόρειας Ελλάδας. Το τρίχωμά μου το καλοκαίρι έχει ανοιχτό καστανό χρώμα, ενώ τον χειμώνα γίνεται σκούρο καφέ. Είμαι φυτοφάγο ζώο. Την άνοιξη τρέφομαι με τρυφερά φυλλαράκια από τους θάμνους και τα δέντρα και φρέσκο χορτάρι, ενώ τον χειμώνα με βελόνες από πεύκα, έλατα και ξερόκλαδα. Και τα αρσενικά αλλά και τα θηλυκά της οικογένειάς μου έχουμε κέρατα.

Είμαι ο φυσητήρας

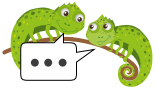
(*Physeter macrocephalus*)

Μοιάζω με φάλαινα, αλλά συγγενεύω πιο πολύ με τα δελφίνια. Οι φάλαινες δεν έχουν δόντια, εγώ όμως έχω. Η μύτη μου βρίσκεται στο κεφάλι μου μπροστά και λέγεται φυσητήρας. Κάτω από το δέρμα μου έχω ένα παχύ στρώμα λίπους. Ζω στα νερά της Κρήτης, της Ρόδου, της Καρπάθου και της Εύβοιας.

Μάντεψε, ποιος είμαι;

Συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/τριές σου για τις ανθρώπινες δραστηριότητες που απειλούν τα ζώα και τα οδηγούν σε εξαφάνιση.

Σημείωσε τα συμπεράσματά σου εδώ:

Ποιος είναι ο τόπος μου;

Μικροί συγγραφείς εν δράσει

Στις παραπάνω κάρτες διαβάσαμε και μάθαμε πληροφορίες γι' αυτά τα ζώα.

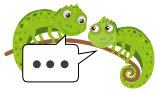
- ✓ Χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες από τις παραπάνω κάρτες, φτιάξτε βιβλία – μικρά αφιερώματα με τα απειλούμενα είδη ζώων.
- ✓ Μοιράστε τα στην υπόλοιπη σχολική κοινότητα και ξεκινήστε μια καμπάνια για την προστασία των ζώων αυτών.

Μάντεψε σωστά!

Συλλογίζομαι με βοηθό την τέχνη

Παρατηρούμε προσεκτικά τον πίνακα του ζωγράφου Φρανθίσκο Γκόγια και απαντάμε στα ερωτήματα.

- ✓ Τι τίτλο θα του βάζαμε και γιατί;
- ✓ Τι γνωρίζεις γι' αυτό που παρατηρείς;
- ✓ Για ποιον σκοπό πιστεύεις ότι γίνεται αυτό;
- ✓ Ποια θα ήταν η διαφορά αν δεν υπήρχαν οι ταύροι στην αρένα;

Έντεχνος συλλογισμός
«Ταυρομαχία»

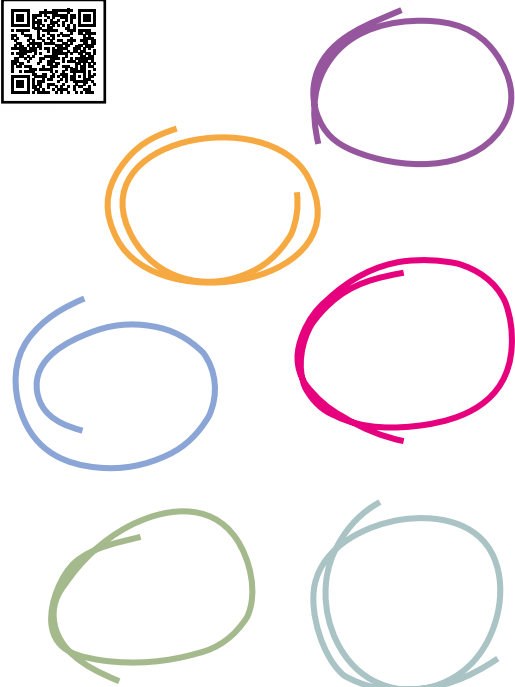
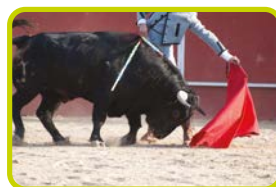
Όχι... στην κακοποίηση των ζώων

Παρατήρησε προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες! Γράψε στους κύκλους λέξεις ή φράσεις, που σου έρχονται στο μυαλό, παρατηρώντας τες. Στη συνέχεια, μελέτησε προσεκτικά τη «Χάρτα Δικαιωμάτων των ζώων» που θα βρεις παρακάτω!

Τι απειλεί τα ζώα;

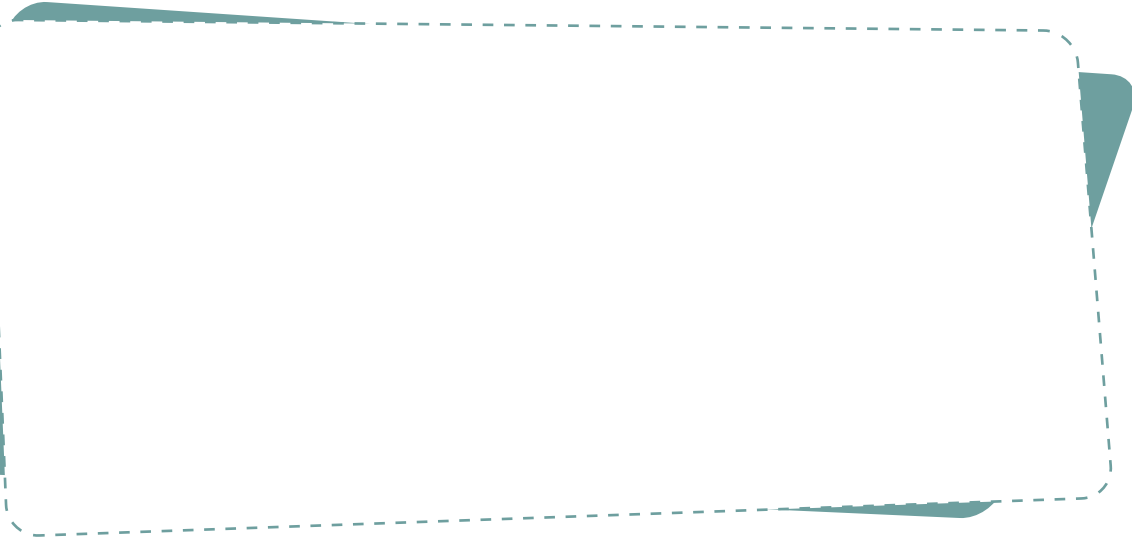

ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΖΩΩΝ

Οι φίλοι μου... τα ζώα!

Με αφορμή την «Παγκόσμια Διακήρυξη Δικαιωμάτων των Ζώων» μπορούμε με την ομάδα μας να δημιουργήσουμε μία αφίσα για την προστασία τους!

Άρθρο 1
Όλα τα ζώα γεννιούνται με ίσα δικαιώματα στη ζωή.

Άρθρο 2
Ο άνθρωπος οφείλει να σέβεται, να προσέχει, να προστατεύει και να φροντίζει όλα τα ζώα.

Η ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Άρθρο 3
Κανένα ζώο δεν πρέπει να υποβάλλεται σε κακομεταχείριση.

Άρθρο 4
Η στέρηση ελευθερίας του ζώου είναι ανεπίτρεπτη σε κάθε περίπτωση.

Άρθρο 6
Η εγκατάλειψη ενός ζώου συντροφιάς θεωρείται πράξη απάνθρωπη.

Άρθρο 7
Τα ζώα που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον άνθρωπο, πρέπει να ξεκουράζονται, να τρέφονται ικανοποιητικά και να εργάζονται σε λογικές συνθήκες.

Άρθρο 5
Κάθε κατοικίδιο ζώο δικαιούται να ζήσει με τις συνθήκες ζωής και ελευθερίας που αντιστοιχούν στο είδος του.

Άρθρο 8
Οποιοσδήποτε πειραματισμός πάνω στα ζώα, δεν πρέπει να προκαλεί σωματικό ή ψυχικό πόνο.

Άρθρο 10
Απαγορεύεται η εκμετάλλευση των ζώων για τη διασκέδαση των ανθρώπων.

Άρθρο 11
Κάθε πράξη που χωρίς λόγο προκαλεί θάνατο ζώου, αποτελεί έγκλημα απέναντι στη ζωή.

Άρθρο 14
Τα δικαιώματα των ζώων κατοχυρώνονται από νόμους, όπως ακριβώς και τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Άρθρο 9
Τα ζώα που εκτρέφονται για τη διατροφή του ανθρώπου, πρέπει να στεγάζονται, να τρέφονται και να θανατώνονται χωρίς πρόκληση πόνου & αγωνίας.

Άρθρο 12
Κάθε πράξη που προκαλεί θάνατο μεγάλου αριθμού άγριων ζώων, αποτελεί γενοκτονία απέναντι στο είδος.

Άρθρο 13
Σεβασμός επιβάλλεται ακόμα και στο νεκρό ζώο. Κάθε σκηνή βίας εκτός από ενημερωτική στην τηλεόραση και στον κινηματογράφο με θύματα ζώα, πρέπει να απαγορευτεί.

Στέλνω κι εγώ το δικό μου μήνυμα

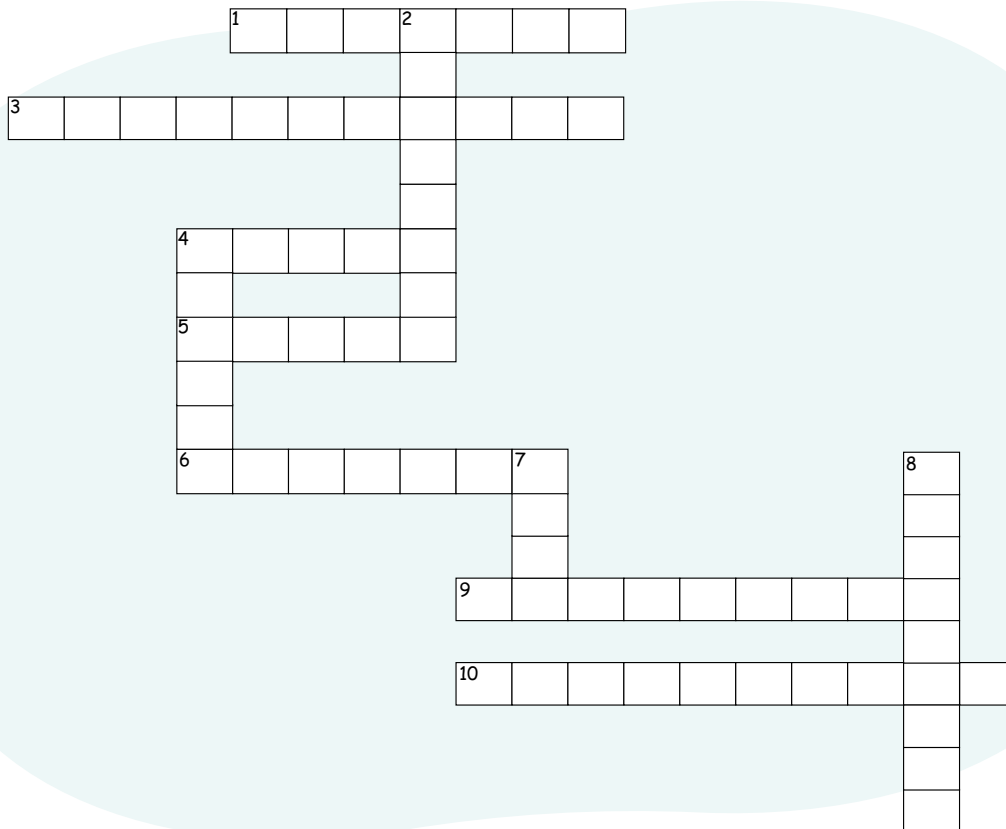

Ηχογραφούμε ένα μήνυμα ή δημιουργούμε μια εκπομπή για το διαδικτυακό ραδιόφωνο, αφιερωμένη στα ζώα, προκειμένου να επηρεάσουμε την ευρύτερη κοινότητα υπέρ της προστασίας των ζώων.

Για να δούμε, τι θυμόμαστε ως εδώ;

Ζώα και οικοσυστήματα

Οριζόντια

1. Τρώνε και κρέας και φυτά.
3. Το σύνολο των άβιων κι έμβιων όντων.
4. Όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί.
5. Έχουν φτερά και πούπουλα.
6. Ζουν και στη στεριά και στο νερό.
9. Το κρέας είναι η τροφή τους.
10. Έχουν σπονδυλική στήλη.

Κάθετα

2. Τρώνε μόνο φυτά.
4. Σέρνονται στη γη ή έχουν πολύ κοντά πόδια.
7. Όλα τα αντικείμενα που δεν είχαν ούτε έχουν ζωή.
8. Γεννούν μωρά και τα θηλάζουν.

Με δυο λόγια, σε αυτό το κεφάλαιο...

Οι οργανισμοί που ζουν σε έναν τόπο, έμβιοι και άβιοι, καθώς και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους, αποτελούν ένα ..... Στην Ελλάδα, συναντούμε ..... και ..... οικοσυστήματα. Το σύνολο των ζώων μιας περιοχής αποτελεί την..... και το σύνολο των φυτών της τη .....

Κάθε είδος ζωντανού οργανισμού το οποίο κινδυνεύει με εξαφάνιση στο άμεσο μέλλον ονομάζεται ..... Οι βασικότερες απειλές που αντιμετωπίζουν και είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας είναι η πλαστική ρύπανση, η υπεραλίευση, το κυνήγι, η κλιματική αλλαγή και ο θόρυβος. Μάθαμε ότι τα ζώα έχουν ..... στη ζωή. Δεν πρέπει να υποβάλλονται σε πειράματα ή να δέχονται οποιαδήποτε μορφή ..... Έχουν δικαίωμα να ζουν ελεύθερα και σε συνθήκες ασφαλούς διαβίωσης. Τα ζώα που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον άνθρωπο πρέπει να τρέφονται σωστά και να ξεκουράζονται.

Μπράβο σου! Κατάφερες και ολοκλήρωσες με επιτυχία την ενότητα «Ζώα και Οικοσυστήματα»! Κέρδισες άλλη μία σφραγίδα στο διαβατήριό σου! Συνέχισε το ταξίδι σου!!!

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Οι χάρτες του βιβλίου είναι ευγενική παραχώρηση της κ. *Τερπιχόρης Μήτση* (Γεωγράφος MSc).

Α΄ Τεύχος

Πολιτειότητα

Τα δικαιώματα του παιδιού, άρθρο 24, <https://www.unicef.org/greece>

Μάστορη, Β. (2012). *Δωριλένια*, Εκδόσεις Πατάκη
Πρακτικά Εργασιών 3ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, Λάρισα 20-22 Οκτωβρίου 2017

Ζερβουδάκη, Μ., (2017). Παιδαγωγική Ομάδα, Το σκασιαρχείο, Πειραματικοί ψηλαφισμοί για ένα σχολείο της κοινότητας, Φρενέ, Τεχνικές Freinet, Συμβούλιο Τάξης, <https://efarmogesfreinet.weebly.com/>

Μπαδικιάν, Σ. (2017). *Συνεργατικά σχολεία με την παιδαγωγική Φρενέ*. Διαδικασίες εφαρμογής, Εκδόσεις Σκασιαρχείο

Κοινωνικές σχέσεις

Συνήγορος του παιδιού (2014). Η διεθνής σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού με απλά λόγια, Άρθρα 28, και 29, <https://www.synigoros.gr/paidi/>

Δαραδήμος, Η. (2020). *Λαϊκές παραδοσιακές φορεσιές*, Εθνολογικό και Λαογραφικό Μουσείο Χριστού-Προσωπική Συλλογή, <https://chrissomuseum.gr/mouseio/>

Καραϊσκού, Χ. (2005). *100 παραδοσιακά παιχνίδια*, Εκδόσεις Διάδραση

Τζανιδάκης, Μ. & Πετράκη, Ζ.Ι. (επιλογή, διασκευή) (2007). *Παραμύθια της Κρήτης*, εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ

Σπαθάρειο Θεάτρου Σκιών, Δήμου Αμαρουσίου, (2024). *Οι φιγούρες του Καραγκιόζη*, <https://karagiozismuseum.gr/figoures-tou-theatrou-skion/>

Ινστιτούτο Ρητορικών & Επικοινωνιακών Σπουδών Ελλάδας (Ι.Ρ.Ε.Σ.Ε.) (2024). *Παιχνίδια Ρητορικής*. https://www.rhetoricinstitute.edu.gr/?page_id=704

Μανούσου, Ε. (2022) *Τα γράμματα του Σεβασμού*, <https://www.iep.edu.gr/el/psifiako->

apotheitiro/skill-labs/1656-2-psyxiki-kai-synaisthimatiki-ygeia-prolipsi

Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω

Γλωσσάριο γεωγραφικών όρων για τη Γ τάξη, https://archeia.moec.gov.cy/sd/254/glossario_geo_oron_c.pdf

Δημιουργία χαρτών, <https://www.eea.europa.eu/en>

Galeano, E. (2019). *Ένας κόσμος ανάποδα*. Εκδόσεις Πάπυρος

Υπουργείο κλιματικής κρίσης και πολιτικής προστασίας, <https://civilprotection.gov.gr/>

UNICEF (2022). *Μιλώντας στα παιδιά για την κλιματική αλλαγή*. <https://www.unicef.org/greece/>

Ζωή και Οικοσυστήματα

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, (Κατασκευή φωλιάς <https://ornithologiki.gr/el/>)

Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη (1992). Απόσπασμα από τον Πρωταγόρα του Πλάτωνα, Εισαγωγή – Κείμενο – Μετάφραση – Ερμηνευτικά Σχόλια Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, www.egriechen.info

Φατσέα, Ε. (2007). *Ζωά της Ελλάδας ...στο κόκκινο*. Εκδόσεις Διάπλαση

Τα δικαιώματα των ζώων

Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων των Ζώων (1977). *Διεθνής Ένωση Δικαιωμάτων των Ζώων και άλλες οργανώσεις στα πλαίσια διεθνούς συνάντησης, με θέμα τα δικαιώματα των ζώων η οποία έλαβε χώρα στο Λονδίνο*. <https://www.naturagraeca.com>

ANIMA, Σύλλογος προστασία και περιθαλψής άγριας ζωής, <https://www.wild-anima.gr/>

ΑΡΧΕΛΩΝ (2024). Σύλλογος προστασίας θαλάσσιας χελώνας, <https://archelon.gr/>

wwf Ελλάδος

https://www.wwf.gr/?gad_source=1&qclid=CjwKCAjwnK60BhA9EiwAmpHZw7oZlqbfqk89oMjTYiVsO7b3hPTM9Rz-iCkJsNnhLV03-IM54J56BoCMFQQAvD_BwE

Mom (2024). Εταιρεία για τη μελέτη και την προστασία της μεσογειακής φώκιας <https://el.mom.gr/>

Αρκτούρος,(2024) <https://www.arcturos.gr/>

Β΄ Τεύχος

Επιχειρηματικότητα

Γκίνη, Μ. , Ζάλογου, Μ. (2022). Στην τσέπη χαρτζιλίκι, Εργαστήρια Δεξιοτήτων: Δημιουργώ και Καινοτομώ, Δημιουργική Σκέψη και Πρωτοβουλία, Οικονομικός Γραμματισμός. <https://www.iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs>

Ηλιάδης, Τ. (2024). Ο ζωγράφος Τριαντάφυλλος Ηλιάδης <https://www.triantafillos-il.com/>

Χατζηκοκολάκη, Σ. (2004) *Επαγγέλματα παλιά που δεν υπάρχουν πια*. Εκδόσεις Κέδρος

Τα υλικά στη ζωή μας

Καλκάνης, Γ. Θ. μικρο-Αναγνώσματα, <http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/dialogs/pdf/mikro-ANAGNOSMATA.pdf>

Scalzo, Yi A, (2021) 100 απλές δραστηριότητες STEAM για μικρούς επιστήμονες και καλλιτέχνες, https://www.google.gr/books/edition/100_%CE%B1%CF%80%CE%BB%CE%AD%CF%82_%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84/QVhcEAAAQBAJ?hl=el&gbpv=0

ΕΥΔΑΠ, (2017). Το ταξίδι του Σταγονούλη, <https://www.eydap.gr/userfiles/47614413-661a-4fba-ba7c-a14f00cfa261/axinos.pdf>

Κουσκολέκα, Ν. (1997). *Το κουτί του νερού*. Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο

Ήχος και φως

Μήττα, Δ. (2012). *Αριάνδη, Ηχώ, Μορφές και Θέματα της Αρχαίας Ελληνικής Μυθολογίας*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/metamorfoseis/page_100.html

Διαθήκη του Χάιλιγκενσταντ, *Επιστολή του Μπετόβεν στους αδελφούς του*. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%A7%CE%AC%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CE%BA%CE%B5%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84

Peris,E. (2020). *Η ηχορύπανση αποτελεί μείζον πρόβλημα, τόσο για την υγεία του ανθρώπου όσο και για το περιβάλλον*, European Enviroment, Agency, <https://www.eea.europa.eu/el/articles/i-ichorypansi-apotelei-meizon-problima>

Τα εργαλεία

Ελληνικό Μουσείο Πληροφορικής (2022). Ο Alexander Graham Bell έκανε την πρώτη τηλεφωνική κλήση στον κόσμο. <https://elmp.gr/sansimera/o-alexander-graham-bell-ekane-tin-proti-tilefoniki-klisi-ston-kosmo/>

Πηγές Εικόνων

Πολιτειότητα

Χορός χωρικών Κερκύρας. Καρτ ποστάλ που εκδόθηκε από την εταιρεία Ασπιώτη το 1906 περίπου. Αναπαραγωγή ζωγραφικού πίνακα του Άγγελου Γιαλλινά. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aspiotis_113.jpg?u-selang=el

Κοινωνικές σχέσεις

Εξώστης καφενείου τη νύχτα (Van Gogh). Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_-_Terrasse_des_Caf%C3%A9s_an_der_Place_du_Forum_in_Arles_am_Abend1.jpeg

Χριστουγεννιάτικα κάλαντα στη Λουκέρνη (Hans Bachmann). Αποθετήριο πολυμέσων Artvee: <https://artvee.com/dl/a-christmas-carol-in-lucerne/#00>

Σχολική αίθουσα στη φύση. Οδοιπορικό εθελοντικής προσφοράς στο Μαλάουι, Αφρική. Φωτογραφία Άννα Καψάλη

Επίσκεψη σε σχολικές αίθουσες. Οδοιπορικό εθελοντικής προσφοράς στο Μαλάουι, Αφρική. Φωτογραφία Άννα Καψάλη

Ασημένια πόρπη από την Κόρινθο. Εθνολογικό & Λαογραφικό Μουσείο Χρισσού. Συλλογή Ηλία Ε. Δαραδήμου

Φορεσιά Αττικής προεπαναστατική, 19ος αιώνας. Εθνολογικό & Λαογραφικό Μουσείο Χρισσού. Συλλογή Ηλία Ε. Δαραδήμου

Ανδρική φορεσιά Ύδρας, 19ος αιώνας. Εθνολογικό & Λαογραφικό Μουσείο Χρισσού. Συλλογή Ηλία Ε. Δαραδήμου

Φωτογραφία σφραγίδας. Φωτογράφος Αθανάσιος Σκούρας

Φωτογραφία πινακωτή. Φωτογράφος Αθανάσιος Σκούρας

Ανδρική φορεσιά Φωκίδας, 1880. Εθνολογικό & Λαογραφικό Μουσείο Χρισσού. Συλλογή Ηλία Ε. Δαραδήμου

Γυναικεία φορεσιά Φωκίδας, 1850. Εθνολογικό & Λαογραφικό Μουσείο Χρισσού. Συλλογή Ηλία Ε. Δαραδήμου

4 εικόνες από Το βασιλικό σκυλάκι του βιβλίου Παραμύθια της Κρήτης, Εκδόσεις ΑΚΡΙΤΑΣ, εικονογράφηση: Λεμονιά Αμαραντίδου / Ε' έκδοση σελ. 11-15

Φωτογραφία μπακλαβά (γλυκό ταπιού), Μαρία Χριστογεώργου

Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω

Όρος. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Μιλτιάδης Γκλέτσος

Οροσειρά. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Νικόλαος Πέτρου

Πεδιάδα. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Νικόλαος Πέτρου

Λίμνη. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Νικόλαος Πέτρου

Ζωή και Οικοσυστήματα

Θαλάσσιο οικοσύστημα. Φωτογραφία Αθανάσιος Σκούρας

Πεδινό οικοσύστημα. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Νικόλαος Πέτρου

Λιμναίο οικοσύστημα. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Μιλτιάδης Γκλέτσος.

Ορεινό οικοσύστημα. Φωτογραφία Αθανάσιος Σκούρας.

Ο Επιμηθέας δέχεται την Πανδώρα από τα χέρια του Ερμή. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flaxman%27s_Zeichnung_1910_006.jpg

Βάτραχος. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Μιλτιάδης Γκλέτσος.

Φίδι. Φωτογραφία Αθανάσιος Σκούρας

Πασχαλίτσα. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Νικόλαος Πέτρου

Χελώνα. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Νικόλαος Πέτρου

Αετός. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Φύσης. Φωτογραφία Νικόλαος Πέτρου

Φώκια. Φωτογραφία Μαρία Χριστογεώργου

Ελάφι. Φωτογραφία Αθανάσιος Σκούρας

Ταυρομαχία σε διχασμένο ριγκ (Francisco de Goya). Αποθετήριο πολυμέσων Artvee: <https://artvee.com/dl/bullfight-in-a-divided-ring/#00>

Φωτογραφία «Μικρά βιβλία» (τεχνική Φρενέ), Μαρία Χριστογεώργου

